

**VILNIAUS UNIVERSITETAS
KAUNO HUMANITARINIS FAKULTETAS**

VERSLO EKONOMIKOS IR VADYBOS KATEDRA

Tarptautinio verslo studijų programa
Kodas 62103S130

RŪTA KUPRAITIENĖ

MAGISTRO BAIGIAMASIS DARBAS

**EKONOMINIŲ POKYČIŲ LIETUVOJE GALIMYBIŲ ANALIZĖ, ĮSTOJUS Į
EUROPOS PINIGŲ SĄJUNGĄ**

Kaunas 2006

**VILNIAUS UNIVERSITETAS
KAUNO HUMANITARINIS FAKULTETAS**

VERSLO EKONOMIKOS IR VADYBOS KATEDRA

RŪTA KUPRAITIENĖ

MAGISTRO BAIGIAMASIS DARBAS

**EKONOMINIŲ POKYČIŲ LIETUVOJE GALIMYBIŲ ANALIZĖ, ĮSTOJUS Į
EUROPOS PINIGŲ SAJUNGĄ**

Darbo vadovas _____
(parašas)

_____
(darbo vadovo mokslo laipsnis,
mokslo pedagoginis vardas,
vardas ir pavardė)

Magistrantas _____
(parašas)

Darbo įteikimo data _____

Registracijos Nr. _____

Kaunas 2006

TURINYS

SANTRUMPŲ SĄRAŠAS.....	4
LENTELIŲ IR PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS.....	5
ĮVADAS.....	6
1. PINIGŲ SAJUNGŲ ISTORINĖ PATIRTIS.....	8
1.1. Pinigų sąjungų kūrimasis.....	8
1.2. Buvusių pinigų sąjungų esminiai bruožai.....	10
1.3. Veikiančios pinigų sąjungos.....	12
1.4. Ekonominė ir pinigų sąjunga Europoje.....	15
2. LIETUVOS INTEGRACIJA Į EUROPOS PINIGŲ SAJUNGĄ	18
2.1. Lietuvos makroekonominių pokyčių apžvalga.....	18
2.2. Lietuvos ir Europos Sąjungos ekonominių ryšių raida.....	28
2.3. Lietuva 2-ame Valiutų kurso mechanizme.....	32
2.4. Maastrichto kriterijų vykdymas.....	34
2.5. Realiosios konvergencijos kriterijai.....	39
3. EKONOMINIAI POKYČIAI LIETUVAI ĮSTOJUS Į EUROPOS PINIGŲ SAJUNGĄ.....	43
3.1. Stojimo į euro zoną privalumai.....	43
3.1.1. Prekybos didėjimas ir kliūčių jai sumažinimas.....	45
3.1.2. Palūkanų lygių supanašėjimas.....	46
3.1.3. Kainų skaidrumas.....	48
3.1.4. Investicijų pritraukimas.....	48
3.1.5. BVP augimas ir nedarbo mažėjimas.....	49
3.2. Stojimo į euro zoną trūkumai.....	50
3.2.1. Verslo ciklo neatitikimas.....	51
3.2.2. Vienkartinės euro įvedimo sąnaudos.....	52
3.2.3. Infliacijos kilimas.....	53
3.3. Nesijungimo į euro zoną pasekmės.....	56
IŠVADOS.....	57
LITERATŪRA.....	61
SANTRAUKA (anglų kalba).....	65
1 PRIEDAS Interviu klausimai.....	66
2 PRIEDAS Apklaustų respondentų sąrašas.....	68
3 PRIEDAS Euro zonos šalių narių Maastrichto kriterijų tenkinimas 1999-2005 m.....	69

SANTRUMPŲ SĄRAŠAS

EMU – European monetary union

EK – Europos Komisija

IMF – International Monetary union

LIBOR EUR - vidutinės tarpbankinės palūkanų normos, kuriomis bankai pageidauja (pasiruošę) paskolinti lėšas kitiems bankams JAV doleriais, eurai ir kitomis pagr. pasaulio valiutomis.

LB – Lietuvos bankas

OVZ – Optimali valiutų zona

TUI – tiesioginės užsienio investicijos

TVF – Tarptautinis valiutos fondas

VKI – vartotojų kainų indeksas

2-asis VKM – 2-asis Valiutų kurso mechanizmas

VILIBOR - vidutinės tarpbankinės palūkanų normos, kuriomis bankai pageidauja (pasiruošę) paskolinti lėšų litais kitiems bankams.

VVP – Vyriausybės vertybiniai popieriai

LENTELIŲ IR PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

LENTELIŲ SĄRAŠAS

1 lentelė	Pasaulyje veikiančių ekonominių ir pinigų sąjungų pagrindiniai bruožai.....	13
2 lentelė	Pagrindiniai Lietuvos ir EPS ekonominių rodiklių skirtumai 2005m.....	19
3 lentelė	Pagrindiniai Lietuvos ekonominės raidos rodikliai 1996-2005 m.....	22
4 lentelė	Lietuvos valdžios sektoriaus deficitas ir skola.....	24
5 lentelė	Infliacijos ir palūkanų normos Lietuvoje 1994-2004 m.....	26
6 lentelė	Nedarbo lygio raida Lietuvoje.....	27
7 lentelė	Lietuvos ekonominiai rodikliai vertinant pagal Maastrichto kriterijus.....	35
8 lentelė	Respondentų argumentai dėl stojimo į euro zoną privalumų.....	44
9 lentelė	EURIBOR ir VILIBOR palūkanų normos.....	47
10 lentelė	Tiesioginės užsienio investicijos Lietuvoje 1997-2005 m.....	49
11 lentelė	EPS ir Lietuvos nedarbo lygio raida.....	49
12 lentelė	Respondentų argumentai dėl stojimo į euro zoną trūkumų.....	50
13 lentelė	Euro zonos šalių infliacija.....	55

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

1 pav.	Afrikos finansų sandraugos franko zonos ir Vakarų Afrikos valstybių ekonominės bendrijos narystės ryšys.....	14
2 pav.	Euro zonos, ES naujų valstybių, JAV ir Rusijos BVP kaita.....	20
3 pav.	Lietuvos realaus BVP pokyčiai.....	22
4 pav.	Infliacijos raida Lietuvoje	25
5 pav.	Lietuvos eksporto svarbiausi partneriai.....	29
6 pav.	Lietuvos importo svarbiausi partneriai.....	29
7 pav.	Lietuvos infliacija ir Maastrichto kriterijų orientacinė reikšmė.....	35
8 pav.	EPS ir Lietuvos infliacijos pokyčiai	39
9 pav.	Stojimo į euro zoną nauda.....	44
10 pav.	Pizikos priedai prie ilgalaikių VVP palūkanų normų kai kuriose šalyse.....	46
11 pav.	Ilgalaikių paskolų (virš 5 metų) palūkanų normos.....	47
12 pav.	Infliacija euro zonoje nuo 8-ojo dešimtmečio.....	54

ĮVADAS

Sparčios politinės ir ekonominės reformos per penkiolika atkurtos nepriklausomybės metų reikšmingai pakeitė šalies ūkį ir tapo naujos, gyvybingos ir konkurencingos ekonomikos kūrimo pagrindu. Ekonomikos liberalizavimas, finansų sektoriaus reforma ir patikimos nacionalinės valiutos įvedimas labai prisidėjo prie makroekonominės aplinkos stabilumo ir sparčios ekonomikos plėtros. Sprendžiant šalies makroekonomikos stabilizavimo uždavinius, Lietuvos banko pinigų politikai taikytas valiutų valdybos modelis. Jis tapo vienu svarbiausių veiksnių pristabdant infliaciją, mažinant šalies ir valiutos riziką, didinant pasitikėjimą ekonomine politika.

Lietuvai tapus ES nare, įsigaliojo Europos Bendrijos steigimo sutartyje jai nustatyta teisinė pareiga ateityje įsivesti bendrą valiutą – eurą. Viena iš euro įvedimo sąlygų – dalyvavimas VKM II ne mažiau kaip dvejus metus. 2004 m. birželį, prisijungdama prie VKM II, Lietuva prisiėmė vienašalį įsipareigojimą išlaikyti fiksuoto valiutos kurso režimą. Lietuvos dalyvavimas VKM II padidino taikomo lito kurso patikimumą ir kartu su griežta fiskaline drausme sudarė sąlygas tolesnei konvergencijai ir pasirengimui įstoti į Europos pinigų sąjungą.

Šiame darbe pateikiama Lietuvos narystės Europos pinigų sąjungoje privalumų ir trūkumų analizė, įvertinant šiuo metu vykstančias diskusijas, ir esamą Lietuvos padėtį. Skirtingai nei kai kuriose kitose naujosiose ES narėse, Lietuvoje veikiantis valiutų valdybos modelis palengvina šalies įsijungimą į euro zoną.

Temos aktualumas. Nors Lietuva Stojimo į ES sutartyje įsipareigojo tapti euro zonos nare, tačiau principinis klausimas apie narystės joje privalumus ir trūkumus išlieka svarbus ir aktualus, galintis nurodyti galimas grėsmes ir naudą, susijusias su įsijungimu į bendrosios valiutos zoną. Stojimo į euro zoną ekonominis pagrindas būtų išnaudoti vienos valiutos naudojimo teikiamus privalumus, leidžiančius pasiekti aukštesnį ekonominės integracijos ir konvergencijos lygį. Euro įvedimas turės ženklų poveikį Lietuvos ekonomikai, todėl yra būtina atlikti Lietuvos narystės euro zonoje pasekmių analizę, įverti pagrindinius šio žingsnio privalumus ir trūkumus, lyginant su egzistuojančia sistema.

Tyrimo tikslas – atlikti Lietuvos narystės euro zonoje įtakos ekonomikai analizę, apžvelgti galimus integracijos privalumus ir trūkumus, bei įvertinti pasekmes Lietuvos ekonomikos plėtrai.

Tikslui pasiekti išskelti šie **uždaviniai**:

1. Išanalizuoti pinigų sąjungų istorinę patirtį ir buvusių bei šiuo metu veikiančių pinigų sąjungų esminius bruožus, atskleisti pinigų sąjungos esmę ir tikslus bei siekius.
2. Apibūdinti ekonominę ir pinigų sąjungą Europoje.
3. Išnagrinėti esamą Lietuvos makroekonominę situaciją, įvertinti Maastrichto kriterijų vykdymą, realiosios konvergencijos kriterijus.

4. Išanalizuoti narystės EPS ekonominius privalumus ir trūkumus.
5. Įvertinti nesijungimo į euro zoną pasekmes.
6. Padaryti apibendrinančias išvadas.

Tyrimo objektas – Lietuvos ekonominiai pokyčiai įstojus į Europos pinigų sąjungą.

Tyrimo hipotezė – Lietuvos narystė euro zonoje turės daugiau teigiamų ekonominių pasekmių negu neigiamų.

Dalis šių klausimų Lietuvoje jau buvo nagrinėta, iš jų galima išskirti S. Kropo (2005), R. Kuodžio (2005) mokslinius darbus. Pirmasis daugiau nagrinėja bendrą EPS kūrimo poveikį pinigų sistemai, o antrasis – lankstaus ir fiksuoto valiutos kurso alternatyvų pasirinkimo šalyse kandidatėse klausimus (pabrėžiant valiutų valdybos režimo priimtinumą Lietuvai iki pat įsijungimo į EPS).

Darbo pobūdis yra aprašomasis –kokybinis.

Naudojami metodai:

1. Mokslinės literatūros analizė
2. Statistinių duomenų analizė
3. Interviu

Darbo šaltiniai: mokslinė ekonominė literatūra, moksliniai straipsniai, statistiniai duomenys, moksliniai pranešimai, internetiniai šaltiniai.

Darbą sudaro trys dalys. Pirmojoje dalyje išnagrinėta pinigų sąjungos esmė, jų istorinė raida, atskleidžiami veikiančių pinigų sąjungų ypatumai, tikslai ir vertinami ekonominės ir pinigų sąjungos Europoje funkcionavimo ypatumai ir skiriamieji bruožai. Antrojoje dalyje nagrinėjama Lietuvos makroekonominė padėtis, Lietuvos ir Europos sąjungos ekonominių santykių raida, pateikiama esama Lietuvos padėtis, įvertinant jungimosi prie Europos pinigų sąjungos procesus ir priemones - VKM II, Maastrichto konvergencijos kriterijus, Optimalios valiutų zonos teoriją. Trečiojoje dalyje atliekamas tyrimas, analizuojama stojimo į euro zoną nauda ir šio proceso rizikos, pagrindžiamos nesijungimo į EPS pasekmės.

Darbo struktūra: Darbo apimtis 69 lapai. Darbe yra 13 lentelių, 12 paveikslų bei 3 priedai. Naudotos literatūros sąrašas yra 38 literatūros šaltinių pozicijų.

1. PINIGŲ SAJUNGŲ ISTORINĖ PATIRTIS

Pirmiausia vertėtų apžvelgti buvusių ir veikiančių pinigų sąjungų patirtį, kokį vaidmenį jos atliko praeityje ir atlieka dabar. Kokios yra jų pagrindinės susikūrimo ir iširimo priežastys.

Įvertinant tą faktą, jog didžioji dalis buvusių pinigų sąjungų dėl įvairių priežasčių nustojo funkcionuoti, natūraliai iškyla ekonominės ir pinigų sąjungos Europoje patvarumo klausimas. Šios sąjungos patirtis dar nėra labai didelė dėl palyginti trumpo jos gyvavimo laikotarpio.

Šio skyriaus tikslas ir yra išnagrinėti iki šiol egzistavusių ir šiuo metu funkcionuojančių pinigų sąjungų kūrimosi tikslus, raidos bendrus bruožus ir ypatumus.

1.1. Pinigų sąjungų kūrimasis

Pinigai, kaip ekonominė kategorija, dažnai asocijuojasi su valstybės suverenitetu ir yra viena ir svarbiausių jo išraiškos formų. Pinigų sąjunga per visą žmonijos istoriją nebuvo ir iki šiol nėra plačiai paplitusi valstybių pinigų sistemų organizavimo forma. Nėra visuotinai priimto ir pinigų sąjungos apibrėžimo, dažniausiai jos apibrėžiamos kaip ekonominės zonos, kuriose vykdoma bendroji pinigų politika ir cirkuliuoja bendrieji pinigai arba kelių šalių pinigai, tačiau kaip bendrųjų pinigų išraiškos forma.

Istorija yra pinigų sąjungų kūrimosi liudytoja, kurioje ta pati valiuta atstovauja kaip atsiskaitymų vienetas, valiutos keitimo priemonė ir vertės atsarga. Tokiu atveju, pinigų sąjunga turi vieną keitimo kursą su likusiu pasauliu. A. P. Reynolds išskyrė tris pagrindinius pinigų sąjungos bruožus: 1) bendrieji pinigai arba kelių šalių visiškai konvertabilūs ir nustatytu kursu keičiami pinigai; 2) pinigų politika nustatoma sąjungos lygiu, nėra nacionalinės pinigų politikos autonomijos; 3) valiutos išorinio keitimo kurso bendra politika (Kropas, Kropienė, 2005, p. 14).

Anot D. M. Bordo ir L. Jonung (1999), būtų daug paprasčiau suprasti pinigų sąjungų kūrimosi istoriją, jeigu nubrėžtum skirtumą tarp nacionalinės pinigų sąjungos ir daugianacionalinės pinigų sąjungos. Nacionalinė pinigų sąjunga – tai reiškia, kai politinis ir pinigų suverenitetas pasireiškia kartu, kai nacionalinės valstybės ribos sutampa su pinigų sąjungos ribom. Pavyzdžiui, Didžiosios Britanijos pinigų sąjunga susidėjo iš Anglijos, Škotijos, Velso ir Šiaurės Airijos. Arba Jungtinėse Amerikos Valstijose, kiekvienas Federalinio Rezervo bankas leidžia dolerių banknotus visiškai priimtina kiekviename rezervo rajone – Ričmondo Federalinio Rezervo bankas leidžia penkių dolerių banknotą, kuris yra visada sukeičiamas su penkių dolerių banknotu iš bet kurio kito Federalinio Rezervo banko. Nacionalinės pinigų sąjungos pagrindinė taisyklė – viena valiuta ir dažniausiai centrinis bankas. Nacionalinės pinigų sąjungos buvo Jungtinių Valstijų pinigų sąjunga, Italijos pinigų sąjunga, Vokietijos pinigų sąjunga.

Daugianacionalinė pinigų sąjunga reiškia tarptautinį piniginių bendradarbiavimą tarp nepriklausomų šalių skaičiaus, nuolat fiksuotu keitimo kursu tarp valiutų. Daugianacionalinės pinigų sąjungos susidaro kai nepriklausomos šalys susieja savus pinigus kartu geru fiksuotu kursu, kad vienos šalies pinigai gali būti pakeisti visiškai priimtina fiksuota kaina į kitos šalies valiutą. Tikrai kraštutinis pavyzdys būtų, jei valstybių nariai naudotų vieną valiutą. Šioje pinigų sąjungoje nėra bendros valdžios. Kaip pavyzdys šios sąjungos, galėtų būti Skandinavijos pinigų sąjunga, kurioje kursavo viena valiuta, Skandinavijos krona, ir buvo trys šalys narės – Švedija, Norvegija ir Danija. Kiekviena šalis narė rėmė savo vidaus centrinę banką, leido savo kronas, kurios cirkuliavo laisvai kitose pinigų sąjungos šalyse narėse, tiek ilgai kiek ši pinigų sąjunga gyvavo. Švedijos, Danijos ir Norvegijos valiutos keitimo kursas liko viens prie vieno per visą Skandinavijos valiutos sąjungos egzistavimo laiką.

Šis skirtumas tarp nacionalinės ir daugianacionalinės pinigų sąjungos yra svarbus, kadangi pinigų sąjungos išlikimo perspektyva lemiamai priklauso ar ji organizuota kaip nacionalinė ar daugianacionalinė pinigų sąjunga. Jeigu mes norėsim išsiaiškinti Europos pinigų sąjungos ateitį, turim nuspręsti į kurią pinigų sąjungą, t.y. nacionalinę ar daugianacionalinę, ji labiau panaši (Bordo, Jonung, 1999, p. 9).

Yra dar vienas labai svarbus pinigų sąjungos sąvokos veiksnys, tai yra valstybių politinė valia stiprinti pinigų sąjungą ir paremti ją vykdant išdo, ekonominę, struktūrinę ir kitas nacionalines politikas. Bendrųjų pinigų zonos, įkurtos aneksuojant ar kitaip inkorporuojant į kitą valstybę suvenerias teritorijas, negali būti vadinamos pinigų sąjungomis. Literatūroje retkarčiais analizuojamas buvusios Tarybų sąjungos pinigų sistemos žlugimas nėra būdingas, kadangi tuometinė rublio pinigų sistema negali būti laikoma pinigų sąjungą. Rublio pagrindu funkcionavusi pinigų sistema iširo kaip tik dėl tos priežasties, jog nebuvo politinės valios ją sukurti ir nebuvo suformuotos ekonominės politikos priemonės, kad ji galėtų tapti pinigų sąjungą.

XIX-ame amžiuje pradėjo plisti valiutos valdybos modelis kaip bendras piniginis susitarimas daugelyje kolonijų, ypač Didžiosios Britanijos kolonijose. Jos leido banknotus ir monetas, kurie rėmėsi kiekvienos kolonijinės valdžios valiutos rezervais, buvo kaip metodas taupyti kolonijinės valdžios banknotų ir monetų panaudojimą. Valiutos valdyba atstovavo pinigų sąjungos formą tarp kolonijos ir pačios šalies. Daugelis kolonijų panaikino savo valiutos valdybas ir įkūrė savus centrinius bankus, kai 1950-1960 metais pasiekė nepriklausomybę. Valiutos valdybos sistema kai kur išliko ir pasidarė daugiau sudėtingesnė, tokia kaip Honkonge, Singapūre, Pietų Afrikos valiutos zonoje, kilusioje iš Britanijos kolonijinio valdymo, bet išnykusi 1977 m. Valiutų valdybos egzistuoja ir kitose šalyse, tokiose kaip Argentina, Estija, Bulgarija, Lietuva. Tai padeda išlaikyti kainų stabilumą ir siekti gerų ekonominių rezultatų (Bordo, Jonung, 1999, p. 11).

Daug pinigų sąjungų susikūrė ir XX-ame amžiuje. Pavyzdys galėtų būti Pietų ir Centrinės Afrikos franko zona, įkurta prancūzų kolonistų 1959 m., Rytų Karibų valiutos zona atstovauja daugianacionalinę pinigų sąjungą su viena pinigų valdžia. Ši zona susideda iš septynių mažų šalių Karibų Okeanijoje, kurios anksčiau buvo Anglijos kolonijos. Šios septynios narės taip pat susijungė ir dėl kitų tikslų, pavyzdžiui Rytų Karibų vieninga rinka. Ši sąjunga gyvuoja iki šiol.

Kai kurie autoriai pinigų sąjungų kategorijai priskiria ir tokius junginius, kuriuos sudarančios mažos šalys ar teritorijos turi tam tikrą suverenitetą ir naudoja kitos šalies pinigus kaip mokėjimo priemones. Be dvylikos valstybių narių ekonominės ir pinigų sąjungos Europoje, dalis autorių sako esant dar 91 teritorinį darinį, naudojančią tokią pinigų kurso politiką. Jų didžiąją dalį sudaro įvairios teritorijos ir valstybės, turinčios specialius atskirų šalių pinigų naudojimo susitarimus su Jungtinėmis Amerikos Valstijomis, Jungtine Didžiosios Britanijos ir Šiaurės Airijos karalyste, Prancūzija, Italija ir Australija (Kropas, Kropienė, 2005, p. 14).

Kaip pavyzdys, tai sąjungos kurios buvo sukurtos mažų šalių įstojimu į didelių šalių pinigų sąjungą, dažniausiai tai būdavo artimi kaimynai, kaip pavyzdžiui Liuksemburgas-Belgija, Andora - Prancūzija, Monakas - Prancūzija, Vatikanas - Italija, San Marinas – Italija ir Lichenšteinas – Šveicarija. Kiekvienu šiuo atveju, piniginę valdžią įgyvendindavo išimtinai didesnė šalis.

Čia yra keletas atvejų, kai maža šalis vienašališkai „įsivaikina“ tolimos šalies pinigų sistemą. Kaip pavyzdys Liberija, kur Liberijos doleris buvo fiksuotas su JAV doleriu viens prie vieno kursu ir 1944 m. JAV bankas patvirtino kaip legalią atsiskaitymo priemonę. Panašiai atsitiko ir Panamoje, praėjus vieneriems metams po šalies susikūrimo, 1904 m. buvo fiksuota su vietine valiuta, ir po to doleris tapo legalia atsiskaitymo priemone (Bordo, Jonung, 1999, p. 9).

Kaip teigia S. Kropas (2005), sąvoka „pinigų sąjunga“ tam tikra prasme yra artima ir terminui „pinigų integracija“. „Visiška pinigų integracija“ iš esmės reiškia pinigų sąjungos negrižtamąjį sukūrimą.

1.2. Buvusių pinigų sąjungų esminiai bruožai

Istorinė pinigų sąjungų egzistavimo patirtis nėra vienareikšmė. Dauguma jų egzistavo neilgą laiką. Būtent dėl šio veiksnio kyla tam tikrų abejonių dėl EPS ateities. Be abejo, tam tikros išvados gali būti formuluojamos analizuojant iki šiol egzistavusias sąjungas. Tyrinėtojas D. Curried išskyrė reikšmingiausias pastarųjų šimtmečių pinigų sąjungas (Kropas, Kropienė, 2005, p. 15):

- Vokietija, kuri vadovaujant Bismarkui, buvo suvienyta į politinę ir ekonominę sąjungą 1860 metais;

- Italijos regionai nesėkmingai bandė jungtis į politinę ir ekonominę sąjungą 1860 ir 1870 metais;

- Jungtinių Amerikos Valstijų federacija sudaryta po pilietinio karo;
- Šveicarijos atskiri kantonai laipsniškai jungėsi nuo 1850 metų, o 1870 metais buvo įvesta bendra valiuta;
- Vokietijos ir Austrijos pinigų sąjunga, sukurta 1857 metais, gyvavo daugiau kaip 10 metų;
- Lotynų Amerikos pinigų sąjunga, sukurta 1865 metais, išsilaikė per 60 metų;
- Skandinavijos pinigų sąjunga gyvavo nuo 1872 iki 1931 metų.

Iš šių išvardytų sąjungų tokie dariniai išliko tik Jungtinėse Amerikos Valstijose ir Šveicarijoje. Tačiau dabar šios sąjungos taip transformavosi, jog faktiškai nesiskiria nuo kitų federacinių valstybių pinigų sistemų.

Visos minėtos pinigų sąjungos turi vieną bendrą bruožą: jos egzistavo siejamos aukso standarto, todėl nacionalinės vyriausybės bet kuriuo atveju turėjo labai mažai galimybių formuoti ir vykdyti makroekonominę politiką. Daugeliu atveju pinigų sąjungos rėmėsi vadinamuoju metalizmu. Todėl kai kurios pinigų sąjungos nereikšė nieko daugiau kaip tik monetų standartų suderinimą ir jų naudojimą kaip bendrą mokėjimo priemonę. Dabar situacija yra kita – pasaulio pinigų sistema remiasi laisvai kintamais, arba svyruojančiais, kursais, o Europos valstybės, stojančios į pinigų sąjungą, pačios atsisako nepriklausomos pinigų politikos (Kropas, Kropienė, 2005, p. 15).

Nepaisant šių skirtumų ir neadekvačios šalių patirties, įgytos kuriant pinigų sąjungas, galima padaryti tam tikras pinigų sąjungų kūrimosi priežastis.

Pirma sąjungos, kurias kuriant nebuvo siekiama politinės integracijos (pvz., Lotynų Amerikos, Vokietijos ir Austrijos bei Skandinavijos pinigų sąjungos), gyvavo neilgai. Visų pirma viena iš svarbiausių pinigų kūrimosi priežasčių politinės sąjungos egzistavimas. Jeigu tokia sąjunga yra, tai ilgainiui susiformuoja ir pinigų sąjunga.

Antra, ilgą laiką tos sąjungos veikė nepervesdamos didesnių lėšų į bendrą biudžetą, nes XIX amžiuje ir XX amžiaus pradžioje šalių vyriausybės vykdė labai nedaug socialinių funkcijų ir, be to, buvo nedideli mokesčiai. Šį faktą mėgsta pabrėžti teigiantieji, kad ekonominė ir pinigų sąjunga gali sėkmingai funkcionuoti be didesnių piniginių pervedimų tarp šalių, priklausančių sąjungai. Ekonominės priežastys kurios apima transakcijų kaštų sumažėjimą, kurie lemia stabilumą pinigų sistemoje, prekybos laimėjimus, rinkos plėtimąsi, politikų harmoniją ir naudingas pinigų pelningumas vaidina svarbią rolę kuriantis pinigų sąjungoms.

Trečia, politinės sąjungos įvairiose šalyse buvo kuriamos labi skirtingai: kai kuriose – iki sudarant pinigų sąjungą, kitose – pastarąsias jau sudarius. Jungtinėse Amerikos Valstijose politinė sąjunga buvo sudaryta anksčiau, o nacionalinė valiuta įvesta kiek vėliau. Italijoje politinės integracijos jėgos buvo silpnos, todėl ekonominė ir pinigų sąjunga buvo svarbesnė už politinę. Taigi pinigų sąjunga gali būti sudaryta anksčiau už politinę, o politinės centralizacijos lygis, reikalingas sąjungai išlikti, gali būti gana žemas.

Ketvirta, kai kuriose šalyse pinigų sąjungos kūrimas buvo nelengvas. Antai Jungtinių Amerikos Valstijų federalinė rezervų sistema, šiandien veikianti labai sklandžiai, formavosi gana sunkiai. XIX amžiaus didžiąją dalį Jungtinių Amerikos Valstijų bankininkystėje nebuvo jokios kontrolės iš bendro centro ar reguliavimo, todėl dažni buvo bankų bankrotai. Federalinės rezervų sistemos evoliucija prasidėjo XIX amžiaus pabaigoje ir truko kelis dešimtmečius, kol buvo sukurta dabartinė jos forma. Šiam procesui buvo būdinga ir tai, jos visų stipresnių valstybių rezervų bankai kovojo dėl įtakos. Kita vertus, patirtis rodo, jog pinigų sąjungos, kurios rėmėsi pinigų politikos centralizuotu funkcionavimo principu, buvo kur kas sėkmingesnės ir labiau atsparios neigiamam išorės krizių poveikiui (Kropas, 1999, p. 12).

Ir pagaliau – neekonominės priežastys, kurios būdingos ne tik pinigų pinigų, bet dar ir politinėms sąjungoms, tai bendra kalba, istorija, kultūra ir religija.

Taip pat galim daryti išvadą, kad pinigų sąjungos iširimo priežastys pirmiausia galima rasti politikos vystymėsi. Politinė sąjunga, tai tarsi klijai, kurie laiko kartu ir pinigų sąjungą. Jeigu ji išyra, tai dažniausiai po to seka ir pinigų sąjungos iširimas.

Nors kaip buvo minėta, kad nacionalinė pinigų sąjunga kaip rezultatas politinės sąjungos, tačiau visiškai pagrįstai negalima atskirti politinius ir ekonominius faktorius. Jie yra glaudžiai susiję. Politinė sąjunga dalinai pagrįsta ekonominėmis sąlygomis. Pinigų sąjunga yra kaip gyvybiška alternatyva politinio susivienijimo dėka pasiektiems laimėjimams tęsti ir išvengti atskirų šalių žlugimo rizikos.

Viduje nacionalinės valstybės politinė įtampa atsiranda dėl ekonominių skirtumų – tai skirtumai tarp įvairių regionų ir grupių – kurie gali iššaukti vienybės žlugimą. Kaip pavyzdys gali būti pateikiamas Jungtinių Valstijų pilietinis karas, kur ekonominė įtampa pakenkė politinei taip pat ir pinigų sąjungai.

Daug nacionalinių valstybių kūrė ir kuria institucijas ir mechanizmus, kurie spręstų vidaus konfliktus. Ekonominių rezultatų skirtumai yra paprastai sušvelninami pinigų pervedimais ir konstitucijos modeliavimu. Daugelis šiuolaikinių nacionalinių valstybių, net ir federalinės, pagrindas yra pajamų paskirstymas. Šio paskirstymo gali ir nepakakti, svarbu taip pat ir religiniai bei rasiniai skirtumai, ekonominių prioritetų suderinamumas su ekonominiais šokais tarp šalių narių – jei viso to nėra, gali kilti politinės ir pinigų sąjungų žlugimus. Čia pavyzdžiais gali būti tokios šalys kaip Jugoslavija, Čekoslovakija ir Tarybų Sąjunga (Bordo, Jonung, 1999, p. 32).

1.3. Veikiančios pinigų sąjungos

Šiuo metu pasaulyje veikiančios ekonominė ir pinigų sąjunga Europoje, Vakarų Afrikos ekonominė ir pinigų bei Rytų Karibų pinigų sąjungos ir Centrinės Afrikos ekonominė ir pinigų

bendrija labai skiriasi viena nuo kitos tiek potencialu, tiek ir ekonominės integracijos laipsniu (žr. 1 lentelė).

1 lentelė

Pasaulyje veikiančių ekonominių ir pinigų sąjungų pagrindiniai bruožai

Sąjunga	Ekonominė ir pinigų sąjunga Europoje	Centrinės Afrikos ekonominė ir pinigų bendrija	Rytų Karibų pinigų sąjunga	Vakarų Afrikos ekonominė ir pinigų sąjunga
Požymiai				
Narių skaičius	12	6	8	8
Bendroji valiuta	Euras	Afrikos finansų sandraugos frankas	Rytų Karibų doleris	Afrikos finansų sandraugos frankas
Bendras centrinis bankas	Europos centrinis bankas formuoja pinigų politiką ir ją įgyvendina kartu su nacionaliniais centriniais bankais	Yra	Yra	Yra
Bendrosios užsienio atsargos	Yra; pagal BVP ir gyventojų skaičių apskaičiuota suma	Yra	Yra	Yra
Laisvosios prekybos zona	Yra	Nėra	Nėra	Nėra
Bendrasis importo tarifas	Yra	Yra	Nėra	Yra
Tarpusavio prekybos dalis bendroje prekyboje, proc.	46	3,3	<10	9,5
Einamosios sąskaitos konvertuojamumas	Konvertuojama	Konvertuojama; Prancūzijos išdo garantija	Konvertuojama	Konvertuojama; Prancūzijos išdo garantija
Išorinio keitimo kurso „inkaras“	Nėra	Yra; euras	Yra; JAV doleris	Yra; euras
Kapitalo mobilumas	Didelis	Mažas, nors iš esmės neribojamas	Vidutiniškas	Mažas, nors iš esmės neribojamas
Didžiausias ir mažiausias pajamas gaunančių gyventojų grupių pajamų santykis	4,0	20,0	3,2	4,7
Eksporto struktūros identiškumo lygis	Aukštas	Žemas	Aukštas	Vidutinis

Šaltinis: Kropas, S; Kropienė, R. (2005) Europos pinigai p. 17 pagal Masson, P; Pattillo C, (2001) Monetary union in West Afrika

1999 metais pradėjusi funkcionuoti ekonominė ir pinigų sąjunga Europoje tapo ketvirta veikiančia pinigų sąjunga pasaulyje. Tada joje buvo: Airija, Austrijos Respublika, Belgijos Karalystė, Ispanijos Karalystė, Italijos Respublika, Liuksemburgo Didžioji Hercogystė, Nyderlandų Karalystė, Portugalijos Respublika, Prancūzijos Respublika, Suomijos Respublika ir Vokietijos Federacinė Respublika. 2000 m. prie jų prisijungė Graikijos Respublika.

Dvi pinigų sąjungos šiuo metu funkcionuoja Centrinėje ir Vakarų Afrikoje. Kartais jos abi kartu dar yra vadinamos Afrikos finansų sandraugos franko zona dėl jas susiejusio pinigų – franko – pavadinimo ir dėl buvusio susiejimo su Prancūzijos franku. Afrikos finansų sandraugos pinigai

frankai nustatytu santykiu buvo susieti su Prancūzijos franku, kuris nuo 1999 m. buvo pakeistas Europos Bendrijos valiuta – euru (Irving, 1999, p. 3).

Vakarų Afrikos ekonominė ir pinigų sąjunga ir Centrinės Afrikos ekonominė ir pinigų bendrija turi savo centrinius bankus. Jie leidžia į apyvartą Afrikos finansų sandraugos frankus, laisvai keičiamus vieni į kitus santykiu 1:1. Afrikos finansų sandraugos franko keitimas nustatytu paritetu užtikrinamas Prancūzijos išdo operacijų sąskaitomis. Įvedus eurą, Afrikos finansų sandraugos frankas buvo susietas su juo laikantis euro ir Prancūzijos franko santykio, liko galioti susitarimai su Prancūzijos išdu, užtikrinantys sandraugos franko konvertabilumą.

Afrikos finansų sandraugos franko zona	
Centrinės Afrikos ekonominė ir pinigų bendrija	Vakarų Afrikos ekonominė ir pinigų sąjunga
Centrinės Afrikos Respublika Čado Respublika Gabono Respublika Kamerūno Respublika Kongo Respublika Pusiaujo Gvinėjos Respublika	Benino Respublika Bisau Gvinėjos Respublika Burkina Fasa Dramblio Kauno Kranto Respublika Malio Respublika Nigerio Respublika Senegalo Respublika Togo Respublika
	Vakarų Afrikos valstybių ekonominė bendrija
	Gambijos Respublika Ganos Respublika Gvinėjos Respublika Liberijos Respublika Nigerijos Respublika Siera Leonės respublika Žaliojo Kyšulio Respublika

Šaltinis: Kropas, S.; Kropienė, R. (2005) Europos pinigai, p. 19 pagal Masson, P; Pattillo C, (2001) Monetary union in West Africa

1 pav. Afrikos finansų sandraugos franko zonos ir Vakarų Afrikos valstybių ekonominės bendrijos narystės ryšys

Afrikos finansų sandraugos pinigų politikos institucinės nuostatos buvo įtvirtintos 1971 – 1973 m. Prancūzijos ir šalių – Afrikos finansų sandraugos narių – sutartimis. Tačiau sandraugos franko istorija prasidėjo pokario laikotarpiu, kada Prancūzijos kolonijos Afrikoje buvo suskirstytos į dvi grupes. Paritetas Prancūzijos franko atžvilgiu buvo stabilus nuo 1984 iki 1994 m., o vėliau Afrikos finansų sandraugos frankas buvo devaluotas nuo 50 iki 100 sandraugos frankų už Prancūzijos franką (Kropas, S (2005) Europos pinigai p. 19 pagal Masson, P; Pattillo C, (2001) Monetary union in West Africa).

Vakarų Afrikos ekonominės ir pinigų sąjungos šalys narės kartu yra ir Vakarų Afrikos valstybių ekonominės bendrijos narės (1 pav.).

Vakarų zonos šalių ekonominė integracija buvo spartesnė nei Pietų. Siekdamas skatinti regiono integraciją, Vakarų Afrikos valstybių ekonominės bendrijos narės planavo iki 2003 m. sukurti naują pinigų sąjungą, jungiančią Vakarų Afrikos ekonominei ir pinigų sąjungai nepriklausančias valstybes, ir siekti iki 2004 m. tyrėti bendrą valiutą visoje Vakarų Afrikos valstybių ekonominėje bendrijoje. Euro zonos atsiradimas buvo spartus impulsas, paskatinęs kurti platesnę pinigų sąjungą. Tačiau dėl ekonominių problemų 2000 m. Vakarų Afrikos valstybių ekonominės bendrijos penkios šalys (Gambija, Gana, Gvinėja, Nigerija ir Siera Leonė) ryžosi sukurti antrą pinigų sąjungą ir žengti tarpinį žingsnį link platesnės pinigų sąjungos. 2001 m. veiklą pradėjo Vakarų Afrikos pinigų institutas, jo paskirtis – prižiūrėti konvergencijos procesą. Dėl problemų kai kuriose valstybėse naujos pinigų sąjungos veiklos pradžia buvo atidėta iki 2005 m. vidurio (Iring, 1999, p. 4).

Rytų Karibų pinigų sąjunga įkurta 1965 m. Jai priklauso Karibų jūros mažos valstybės su bendra kolonijine praeitimi, siekiančios stiprinti ekonominę integraciją ir kartu veikti stengiantis neutralizuoti jų ekonomikoms kylančius iššūkius.

1.4. Ekonominė ir pinigų sąjunga Europoje

Po Antrojo pasaulinio karo Vakarų Europos kaita pasižymėjo siekiu sukurti kuo didesnę tarpusavio ekonominę priklausomybę. Pokario laikotarpiu prekių ir paslaugų prekyba plėtojosi gana sparčiai. Praėjusio amžiaus septintojo dešimtmečio pradžioje finansiniai srautai tarp šalių pradėjo sparčiai didėti. Todėl pinigų optimalių sistemų režimų paieškos tapo aktualios, ir tai lėmė prekybos ir investicijų tolesnį tarpvalstybinį vystymąsi.

Euro įvedimas skambiai baigė per 50 metų trukusias pastangas pinigų integracijos srityje. Euras tapo Europos integracijos ašimi ir pagrindiniu varikliu. Tarptautinės pinigų sistemos kontekste ekonominės ir pinigų sąjungos Europoje sukūrimas yra svarbiausias įvykis nuo tada, kai žlugo Breton Vudso susitarimo pagrindu funkcionavusi pasaulio pinigų sistema. Euro pirmųjų funkcionavimo metų patirtis parodė, kad jis neabejotinai tapo veiksniumi, stabilizavusiu palūkanų, kainų ir valiutų kursų svyravimą sudėtingoje globalinės ekonomikos aplinkoje. Daugeliui Europos valstybių narystės Europos sąjungoje galimybė tapo dar labiau patraukli ir yra tarsi savotiškas stabilumo inkaras vykdant sudėtingas ir visuomenėje nepopuliarias ekonomikos reformas.

Nepriklausomas Europos centrinis bankas įsitvirtino kaip respektabili institucija, sugebanti formuluoti ir įgyvendinti kainų stabilumą užtikrinančią politiką.

Vertinant kitų pinigų sąjungos kontekste, euro projektas yra neprecedentinis įvykis pinigų istorijoje. Nėra buvę, jog grupė nepriklausomų valstybių, siekiančių sukurti pinigų sąjungą, atsisakytų savo nacionalinių pinigų ir kartu išlaikytų politinę nepriklausomybę. Tai lemia visiškai

naują makroekonominės politikos derinį, besiremiantį bendromis vertybėmis ir vadovaujantis subsidiarumo principu, derinamomis Bendrijos ir nacionalinių vyriausybių politikomis. Šiame procese ypatingas vaidmuo tenka stiprioms, efektyviai ir demokratiniais pagrindais veikiančioms institucijoms. Vien tiktais nacionaliniais interesais besiremianti politika negali būti produktyvi ir prieštarauja stabilumo interesams. Šis procesas veikia visas ekonominės politikos sritis Europoje: išteklių, pajamų paskirstymo, ekonomikos augimo ir stabilumo procesus, taip pat darbo, gaminių, paslaugų ir finansų rinkas (Kropas, Kropienė, 2005, p. 20).

Nors euro projekto sėkmė galima neabejoti, tačiau ne visi su juo susieti lūkesčiai išsipildė. Euro funkcionavimo pirmaisiais metais visuomenės ir analitikų intensyvus dėmesys buvo sutelktas nagrinėjant euro kurso silpnėjimo priežastis. Jo lygis Jungtinių Amerikos Valstijų dolerio atžvilgiu neretai būdavo savotišku etalonu, kuriuo vadovaujantis buvo vertinama bendrosios valiutos sukūrimo plano sėkmė. Nors vėliau euro kursas sparčiai stiprėjo, tai nesustiprino bendro pasitikėjimo euro projektu.

Pinigų integracijos sėkmė dar ryškiau atskleidė būtinumą įgyvendinti ekonominės integracijos struktūrines priemones. Įvedus eurą tapo akivaizdu, kad būtina įgyvendinti dar daug priemonių, leidžiančių bendrai rinkai funkcionuoti efektyviai, nors praėjusio šimtmečio dešimtojo dešimtmečio pabaigoje jau buvo konstatuojama, kad ji sukurta. Nelanksti darbo rinka, brangstanti ir daugiau išteklių reikalaujanti socialinės apsaugos sistema, didelės importo subsidijos trukdo sparčiai persiorientuoti ir atgyvenusiais ūkio šakas pakeisti naujomis, produktyvumą ir užimtumą skatinančiomis ūkio šakomis.

Euro zonos bendrojo vidaus produkto premija „augimo premija“ sparčiai vykdant struktūrines reformas, Tarptautinio valiutos duomenimis (1997), galėtų sudaryti apie 5,5 procento per metus, o nedarbo lygį būtų galima sumažinti 4 procentiniais punktais (Kropas, Kropienė, 2005, p. 21). Po ekonominės ir pinigų sąjungos Europoje funkcionavimo 7 metų galima tvirtinti, kad Europos Sąjunga negali pasinaudoti „augimo premijos“ vaisiais, o yra priversta egzistuoti su „augimo diskontu“, kadangi struktūrines reformas atsilieka nuo skelbiamų tikslų ir planų. Euro funkcionavimo patirtis taip pat parodė, kad šalių didesnė politinė sanglauda ir efektyviau dirbančios Europos Sąjungos institucijos, ypač plėtros metu, Europos Sąjungai suteiktų impulsą ir galimybę imtis pasaulio lyderės vaidmens.

Apskritai euro projektas yra traktuojamas kaip Europos integracijos proceso sėkmės simbolis. Nors kuriant ekonominę ir pinigų sąjungą Europoje vyravo bendra nuostata, kad iš jos nebus galima išstoti, kuri buvo užfiksuota Europos Sąjungos sutartyje, šio plano tvarumo klausimas nėra visiškai nepagrįstas. Kitų pinigų sąjungų patirtis rodo, jog dėl krizių ir jų pasekmių esamos politikos tęstinumas kartais kelia abejonių. Visuomenės palankumo preferencijų švytuoklė svyruoja tarp visiško užimtumo ir kainų stabilumo. Nors euro zonoje nedarbas ir sumažėjo, tačiau jis išliko

gana didelis, o ekonomikos augimas buvo lėtesnis nei tikėtasi įvedant eurą. Tokia situacija, kad euro zona pasaulyje išliks santykinės stagnacijos zona, nėra neįmanoma. Didelis ekonomikos reguliavimo lygis, konkurencijos stoka, motyvaciją ieškotis darbo mažinanti dosni socialinės apsaugos sistema, stiprios profesinės sąjungos – visa tai yra priežastys, lemiančios euro zonos palyginti menką ekonominį augimą (Kropas, Kropienė, 2005, p. 22).

Ekonominės ir pinigų sąjungos Europos makroekonominės politikos formavimo lyderio problema išryškėjo sumažėjus Vokietijos ir ypač jos centrinio banko – Bundesbanko, arba Federacijos banko – vaidmeniui. Kuriant pinigų sąjungą, pinigų integracijos etalonu laikytas Bundesbankas tapo nepriklausomos Europos centrinių bankų sistemos dalimi. Pastarosios įtaka bendrijos institucijoms ir nacionalinėms vyriausybėms visų pirma remiasi tiksliai apibrėžtų tikslų siekimu. Tai nulemia Europos centrinio banko santykinai ribotą poziciją per politinius debatus.

Sėkmingų laikų kainų stabilizavimo „eurosklerozės“ - XX amžiaus aštuntąjį dešimtmetį ekonomiką kamavusios „ligos“, kuriai būdingi didelė infliacijos ir didelio nedarbo simptomai – rizika taip pat negali būti ignoruojama. Keičiantis gyventojų kartoms, infliacinės politikos pasekmių teisingas įvertinimas politikų galvose gali išnykti, ir parama antiinfliacinei politikai gali sumažėti.

Euro projekto sėkmė neabejotinai priklauso ir nuo Europos integracijos tolesnės sėkmės. Europos valstybių nesugebėjimas suformuoti bendros pozicijos Irako krizės atžvilgiu, Europos Sąjungos Tarybos sprendimas suspenduoti kai kurias Stabilumo ir augimo pakto nuostatas, nesugebėjimas per ilgą laiką tarpą susitarti dėl Konstitucijos Europai nulėmė Bendrijos šalių piliečių kritiškiausią nuomonę dėl tolesnės integracijos krypties nuo to tada, kai 1973 metais buvo įvestas Eurobarometras (Europos Sąjungos remiama tarptautinė ilgalaikė sociologinių tyrimų programa: jos paskirtis – valstybėse narėse įvertinti viešąją nuomonę apie Europos Sąjungos institucijas, nustatyti, kuriems tikslams konkrečių valstybių gyventojai teikia prioritetą; angl. Eurobarometer).

Ekonominės ir pinigų sąjungos Europoje funkcionavimo patirtis yra dar labai trumpa, tačiau nėra abejonės, jog jau netolimoje ateityje visuomenė vis labiau diskutuos dėl euro projekto rezultatų, o šiai sąjungai teks atlaikyti įvairius vidaus ir išorės poveikius, iki kol galutinės išvados dėl jos tvarumo galės būti galutinai suformuluotos (Kropas, Kropienė, 2005, p. 23).

2. LIETUVOS INTEGRACIJA Į EUROPOS PINIGŲ SAJUNGĄ

2004 m. gegužės 1 d. Lietuva tapo visateise Europos Sąjungos (ES) nare. Svarbus tolesnės šalies ekonomikos integracijos etapas – visateisė narystė Europos ekonominėje ir pinigų sąjungoje.

Lietuvos pasirengimas įsijungti į euro zoną prasidėjo labai anksti, dar iki jai įstojant į ES. Nuo 2000 m. įgyvendindami norminių teisės aktų, reglamentuojančių Lietuvos banko veiklą, pakeitimai. 2002 m. vasario 2 d. litas susietas su euru. Lietuvos banko specialistų straipsniuose ir banko atstovų viešose kalbose buvo aiškiai reiškiami mintis apie kaip galima greitesnio euro įvedimo strategiją: Lietuvai įstojus į ES, nedelsiant pradėta dalyvauti valiutų kurso mechanizme II (VKM II), o nuo 2007 m. pradžios įsivesti eurą. Pasirinktos strategijos iki šiol griežtai laikomasi.

2004 m. birželio 26 d. Lietuva kartu su Estija ir Slovėnija prisijungė prie VKM II. Pereinamuoju laikotarpiu, t. y. dalyvaujant VKM II, Lietuvos pinigų politikai įsipareigota ir toliau taikyti valiutų valdybos režimą, išlaikant nulinį lito kurso svyravimą euro atžvilgiu ir įvykdyti visus Maastrichto sutartyje nustatytus kriterijus. Todėl šioje dalyje ir apžvelgsiu Lietuvos makroekonominis pokyčius dešimties metų bėgyje, Lietuvos stojimo į euro zoną ekonomines sąlygas, prisijungimo procesą ir priemones.

2.1. Lietuvos makroekonominių pokyčių apžvalga

Šalies makroekonomikos 2005 m. rodikliai rodo tebesitęsiančią sparčią ir harmoningą ūkio plėtrą. Stiprus teigiamas impulsas, kurį Lietuvai suteikė prisijungimas prie Europos Sąjungos, kol kas visiškai kompensuoja pastaruoju metu atsiradusių nepalankių reiškinių – energijos nešėjų ir kai kurių svarbių žaliavų brangimo bei stiprėjančio Azijos įmonių konkurencinio spaudimo – neigiamą poveikį.

Vis rečiau lyginame Lietuvą tik su Latvija ir Estija ar Lenkija. Tenka lyginti Lietuvą ir su Vengrija, Graikija, Vokietija. Tokiose lentelėse ne visada Lietuvos rodikliai yra aukšti. Nors kaip tik 2004 m. sulaukėme daugelio vertintojų pagyrų dėl spartaus Lietuvos augimo bei modernėjimo (NORD/LB Lietuva, 2005, p. 7).

Komercinio banko NORD/LB Lietuva analitikai (2005) išskiria Lietuvos ekonomikos raidos šiuos svarbiausius vystymosi procesus:

- ekonomikos transformacija iš komandinės į rinkos ekonomiką (privačios nuosavybės ir privataus sektoriaus susiformavimą bei plėtrą; ūkio sistemos restruktūrizavimą, ypač pramonės, žemės ūkio, paslaugų ir prekybos vaidmens pokyčius ir pan.);
- žinojimo ekonomika ir inovacijos (išsilavinimas ir kvalifikacija, moksliniai tyrimai ir eksperimentinė plėtra);

- subalansuotumas, aplinkosauga ir gamtiniai ištekliai (mobilumas, transportas, energetiniai ištekliai, vandens ištekliai);
- užimtumas ir socialiniai pokyčiai (užimtumas, demografija, sveikatos apsauga, konvergavimas, divergavimas).

Pagrindiniai Lietuvos ir EPS ekonominiai skirtumai, vertinant pagal svarbiausius makroekonominčius rodiklius, nėra žymūs. (žr. 2 lentelė). Prieš nagrinėdama Lietuvos ūkį, trumpai apžvelgsiu pagrindines ekonomikos raidos tendencijas euro zonos ir ES naujų narių ekonominės raidos tendencijas, ypatumus ir pasiekimus.

2 lentelė

Pagrindiniai Lietuvos ir EPS ekonominių rodiklių skirtumai (2005 m.)

Rodiklis	Lietuva	EPS	Skirtumas
BVP augimas, %	7,5	1,3	didelis
Nedarbas, %	8,2	8,6	nedidelis
Infliacija, %	2,7	2,2	nedidelis
Bendrasis užimtumo didėjimas (dirbančių gyventojų skaičiaus pokytis per metus) ¹ , %	-0,1	0,7	nedidelis
Bendrasis užimtumo lygis ² , %	60,8	60,7	mažas

Šaltinis: Eurostat

¹2004 m. duomenys

² bendrasis užimtumo lygis – dirbančiųjų asmenų dalis visoje 15-64 m. amžiaus gyventojų grupėje.

2005 m. euro zonos valstybių ekonomikos plėtra sulėtėjo, tačiau antrąją metų pusę buvo spartesnė negu pirmuosius du ketvirčius. Išankstiniais duomenimis, 2005 m. euro zonos valstybių BVP padidėjo 1,3 procento (2004 m. – 2,1%). Tokioms BVP tendencijoms valstybėse darė įtaką tiek sumažėjusi vidaus paklausa, daugiausia investicijos, tiek lėčiau už importą didėjęs eksportas. Visose euro zonos valstybėse narėse metinis BVP augimas buvo lėtesnis negu prieš metus, o ypač vangus buvo Italijoje, Portugalijoje ir Nyderlanduose.

Nepaisant lėtesnio ekonomikos augimo, situacija euro zonos darbo rinkoje buvo geresnė negu ankstesniais metais. 2005 m. nedarbo lygis šalyse vidutiniškai sumažėjo 0,3 procentinio punkto – iki 8,6 procento. Teigiamos tendencijos labiausiai buvo pastebimos Ispanijoje, Suomijoje ir Graikijoje.

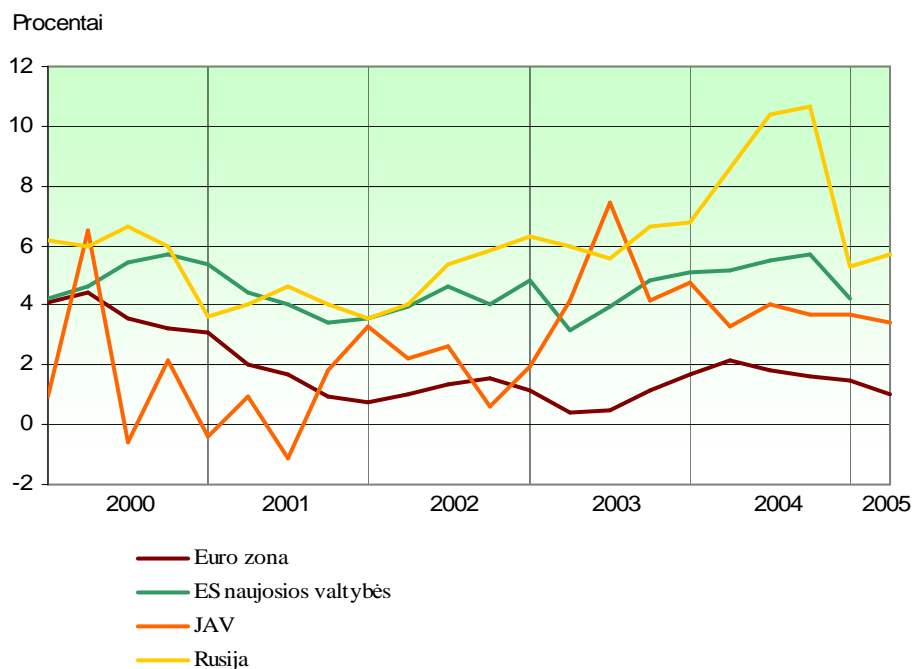
Infliacija euro zonoje šiek tiek padidėjo dėl naftos kainų pokyčių 2005 m., tačiau buvo artima ECB siekiamam 2 procentų lygiui. Vidutinė metinė 2005 m. SVKI pagrindu apskaičiuota infliacija buvo 2,2 procento. Kita vertus, energetikos produktų kainos vis dar didina kainų kilimo riziką.

Esant didesnei infliacijos rizikai ir šiek tiek spartesniam ekonomikos augimui, 2005 m. pabaigoje ECB pradėjo didinti pagrindinės palūkanų normos dydį. 2005 m. gruodžio 6 d. pirmą kartą po daugiau kaip dvejų metų pagrindinė palūkanų norma pakilo iki 2,25 procento, 2006 m.

kovo 8 d. – iki 2,50 procento (Lietuvos bankas, 2005a, p. 10). Esant tokiai padėčiai, Europos planai pasivyti JAV pagal ekonominius rodiklius 2010 tėra abejotini. (žr. 2 pav.)

2005 m. dešimtyje ES naujųjų narių ekonomikos plėtra ir toliau buvo intensyvi, nors šiek tiek lėtesnė negu 2004 m. Šių valstybių BVP vidutinis metinis augimo tempas buvo apie 4 procentus. Kaip ir ankstesniais metais, didžiausias augimas buvo Baltijos valstybėse. Sparčią ekonomikos plėtrą Baltijos šalyse daugiausia lėmė labai padidėjusi vidaus paklausa, ypač padidėjusios galutinio namų ūkių vartojimo išlaidos ir vidaus investicijos.

Palanki ekonomikos raida darė teigiamą įtaką šalių darbo rinkoms: nedarbo lygis sumažėjo daugelyje ES naujųjų šalių, išskyrus Malta, Vengriją, nepakito Slovėnijoje. 2005 m. vidutinis nedarbo lygis buvo 13,4 procento, per metus krito 0,8 procentinio punkto. Nagrinėjamą laikotarpį nedarbas daugiausia sumažėjo Lietuvoje (3,2 proc. p.), mažiau – Estijoje, Slovakijoje, Lenkijoje ir Latvijoje.

Šaltinis: Lietuvos bankas (2005) Apie Lietuvos banko pagrindinio tikslo įgyvendinimą, funkcijų vykdymą ir bankų sistemos būklę, p. 8 pagal Eurostat, JAV komercijos departamento Ekonominės analizės biuras ir TVF

2 pav. Euro zonos, ES naujųjų valstybių, JAV ir Rusijos BVP kaita (pokyti per metus)

2005 m. vidutinė infliacija ES naujosiose narėse buvo 3,1 procento (2004 m. – 3,9%). Nors vidutiniai duomenys rodo infliacijos mažėjimo tendenciją, vartotojų kainos, palyginti su 2004 m., sparčiau didėjo trijose Baltijos valstybėse ir Kipre. 2005 m. infliacija ypač padidėjo prie VKM II prisijungusiose Latvijoje bei Estijoje ir tapo aktualia problema vykdant Maastrichto sutartyje nustatytą infliacijos kriterijų.

Pagrindinė palūkanų norma daugelyje ES naujųjų šalių, vykdančių savarankišką pinigų politiką, buvo mažinama. Sumažėjus infliacijai, palūkanų normos sumažintos Lenkijoje ir

Vengrijoje. Kita vertus, dėl spaudimo infliacijai palūkanų norma buvo padidinta Maltoje ir Čekijoje, o Latvijos centrinis bankas didino ne palūkanų, o privalomųjų atsargų normą.

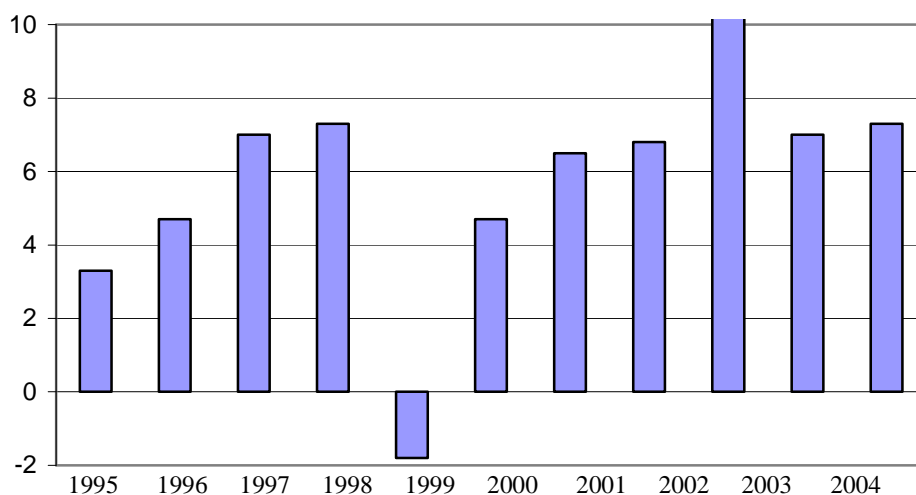
Biudžeto deficitas tebėra viena iš pagrindinių ES naujų narių problemų. Europos Bendrijų Komisijos (toliau – Europos Komisija) prognozėmis, tik Estijoje 2005 m. yra planuojamas biudžeto perteklius. Valstybės finansų padėtis palyginti neblogo ir kitose fiksuotą valiutos kursą taikančiose šalyse – Lietuvoje, Slovėnijoje ir Latvijoje. Kitose valstybėse biudžeto deficitas 2005 m. buvo didesnis už Maastrichto sutartyje nustatytą 3 procentų BVP biudžeto deficito lygį. Remiantis Europos Komisijos prognozėmis, didžiausias biudžeto deficitas turėtų būti Vengrijoje, Maltoje ir Slovakijoje; nedaug biudžeto deficito kriterijų turėtų viršyti Lenkija ir Čekija (Lietuvos bankas, 2005 a, p.11).

Lietuva. Iš tikrųjų praėjusį dešimtmetį Lietuvoje ekonomika iš esmės pasikeitė: atvirumo ir liberalizacijos lygis labai pakilo, įvyko stambių struktūrinių pokyčių, tokių kaip žemės ūkio dalies BVP ir užimtumo struktūroje sumažėjimas, didelis paslaugų sektoriaus suaktyvėjimas. Be to, sparčiai plėtojosi privatusis sektorius, ekonominiu požiūriu per trumpą laiką tapdamas daug svarbesniu nei valstybės sektorius. Konkurencija – tiek tarp vidaus įmonių, tiek su užsienio konkurentais, – padidindama kainų konkurenciją ir sumažindama infliaciją, irgi labai sustiprėjo.

Nuo 1990-ųjų iki 1995 m. BVP sumažėjo beveik dvigubai. Pagrindinės nuosmukio priežastys buvo tokios: staiga sumažėjo paklausa susiaurėjusioje Rytų rinkoje, į kurią Lietuva eksportuodavo dalį savo produkcijos; vidinė Lietuvoje gaminamos produkcijos paklausa sumažėjo dėl gyventojų realiųjų pajamų kritimo. 1995 m. pasirodė pirmieji ekonominio pagyvėjimo požymiai, BVP pradėjo augti. Gana tolygus augimas truko keletą metų.

1995–1998 m. Lietuvos BVP didėjo vidutiniškai po 5,1 % per metus. 1997 m. ir 1998 m. Lietuvos ekonomika augo ypač sparčiai – BVP padidėjo atitinkamai 7,3 % ir 5,1 %. Tačiau dėl nepalankių ekonominių tendencijų Rusijoje ir NVS šalyse 1999 m. BVP sumažėjo 3,9 % (realiaja išraiška). Sėkmingai perorientavus eksporto srautus į ES valstybes nares ir kitas rinkas, – 2000 m. užregistruotas BVP padidėjimas 3,9 %, 2003 m. BVP padidėjo 10,5 %, vėliau jau taip ryškiai neaugo. (žr. 3 pav.)

Laikotarpiu po 1998–1999 m. ekonominio nuosmukio, daugiausia nulemta Rusijos ekonominės krizės, Lietuva pasirinko Valiutų valdybos modeliu pagrįstą pinigų politiką ir laikėsi griežtos biudžeto politikos. Tokios priemonės padėjo Lietuvai sugrįžti į ankstesnę sparčios ekonominės plėtros kelią.

Šaltinis: Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės, bendroji statistika, 2006

3 pav. Lietuvos realaus BVP pokyčiai, proc.

2000 m. išryškėjusios teigiamos makroekonomikos tendencijos tęsėsi ir 2001 metais: žemas infliacijos lygis (1,3 %), sumažėjęs biudžeto deficitas (1,6 % BVP), 4,8 % einamosios sąskaitos deficitas ir realiojo BVP padidėjimas 5,9 %. Makroekonomikos pažanga tęsėsi ir toliau (žr. 3 lentelė), (Lietuvos Respublikos Vyriausybė, 2004, p. 22).

3 lentelė

Pagrindiniai Lietuvos ekonominės raidos rodikliai 1996-2005 m.

Rodiklis	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
nedarbo lygis, %	...	14,1	13,2	14,6	16,4	17,4	13,8	12,4	11,4	8,3
infliacija, % ¹	13,1	8,4	2,4	0,3	1,4	2,0	-1,0	-1,3	2,9	3
šalies ūkio darbuotojų vidutinis mėnesio neto darbo užmokestis, Lt	466,7	576,6	683,7	722,4	692,2	699,4	728,4	786,4	823,5	925,2
tiesioginės užsienio investicijos, mln. Lt	1406,4	2801,2	4162,5	6501,2	8252,1	9337,3	10661,9	13183,8	13699,4	16192,6
bendrojo vidaus produkto pokyčiai palyginamosiomis 2000 m. kainomis, %	4,7	7,0	7,3	-1,7	4,7	6,4	6,8	10,5	7,0	7,5

Šaltinis: Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės, bendroji statistika, 2006.

¹gruodžio mėnesio palyginti su praėjusių metų gruodžio mėnesiu.

Struktūrinės reformos greitai padidino darbo našumą. 2000 m. darbo našumas padidėjo 7,8 %, 2001 m. – 10,3 %. Modernizuojant Lietuvos ūkį, didelę įtaką turėjo užsienio investicijos. Kartu vyko ekonominės integracijos į ES procesas. Nors Rusijos ir NVS šalių vaidmuo Lietuvos ekonomikoje labai svarbus, sparčiai plėtėsi prekyba su ES valstybėmis narėmis ir besirengiančiomis stoti į ES šalimis, kurioms šiuo metu tenka per 50 % Lietuvos eksporto.

Kadangi pagal Valiutų valdybos sąlygas nacionalinė valiuta buvo susieta su JAV doleriu, infliacija sumažėjo nuo 45 % 1994 m. iki 1,4 % - 2000 m., o lito keitimo kursas tapo daug stabilesnis. Atsižvelgiant į tai, kad Lietuvos ekonomika tampa vis glaudžiau susijusi su ES valstybių narių ir kandidačių ekonomika, 2002 m. vasario 2 d. litas buvo susietas su euru – tai dar vienas veiksnys, vedantis į makroekonomikos stabilumą ir palankų investicijoms klimatą. Pastaraisiais metais įvyko šie struktūriniai pokyčiai: Lietuvos ūkio struktūra tapo panašesnė į ES valstybių narių ir kitų narystei besirengiančių šalių struktūrą. Privatizavimas turėjo didelę reikšmę didinant privataus sektoriaus vaidmenį Lietuvos ūkyje ir labai paskatino spartų BVP augimą (privataus sektoriaus sukuriama BVP dalis padidėjo iki 72 %). 2001 m. Lietuvos paslaugų sektorius sukūrė 58,6 % BVP (1991 m. – 34 %). Pramonės ir žemės ūkio dalis, priešingai, labai sumažėjo: pramonės dalis – nuo 44,4 % 1991 m. iki 28,3 % – 2001 m., žemės ūkio – nuo 16,4 % iki 7 %. Nors ir įvyko šie pokyčiai, vis dėlto 2001 m. žemės ūkio, medžioklės ir miškininkystės sektoriuose tebedirbo apytikriai 17,7 % visos darbo jėgos.

Pastaraisiais metais ūkis buvo sparčiai restruktūrizuojamas, tačiau šis procesas ir dabar dar nepasibaigęs. Paslaugų sektoriaus pridėtinės vertės dalis bendroje pridėtinės vertės struktūroje padidėjo nuo 34 % 1991 m. iki 59 % – 2001 m. Galima pastebėti ypač spartų kai kurių anksčiau neišplėtotų paslaugų, tokių kaip finansinės paslaugos, didmeninė bei mažmeninė prekyba ir transporto paslaugos, plėtrą (Lietuvos Respublikos Vyriausybė, 2004, p. 22).

Nuo 1997 m. gamybos sektorius gerokai restruktūrizuotas, nes pasenusias ir neefektyvias technologijas, eikvojančias daug energijos ir žaliavų, įmonės keitė pažangesnėmis technologijomis, atitinkančiomis ES ir tarptautinius standartus. Darbo našumo didėjimas aplenkė darbo užmokesčio didėjimą – tai viena iš priežasčių, kodėl nuo 1999 m. smarkiai padidėjo konkurencingumas. 2001 m. reikšmingiausiomis pramonės šakomis galima laikyti maisto ir gėrimų pramonę (jai teko 21 % perdirbamosios, gavybos, karjerų eksploatavimo pramonės), taip pat naftos perdirbimą (21,8 % gamybos sektoriaus). 2001 m. pramonei teko 20 % visos Lietuvos darbo jėgos.

Šiuo metu Lietuvos prekių ir paslaugų eksporto beveik 80 proc. užtikrina apdirbamoji pramonė, kurios didelė dalis gaminių konkuruoja su kinų prekėmis. Be to, šio šalies ūkio sektoriaus dauguma įmonių kol kas gamina nedidelės pridėtinės vertės prekes (jo bendrojoje produkcijoje pridėtinės vertės dalis nesiekia trečdaliao), o tokiai gamybai yra ypač nepalankus žaliavų brangimas, kurio tendencija pasaulyje vis stiprėja būtent dėl gamybos Kinijoje sparčios plėtros. Neveltui kai

kurių analitikų bei kitų futurologų (pvz., investicinės grupės Goldman Sachs ekspertų) ilgalaikėse vizijose rožinėmis spalvomis piešiamos žaliavas išgaunančių šalių – Rusijos, Brazilijos, PAR, Australijos ir kt. – perspektyvos (NORD/LB Lietuva, 2005, p. 6).

Per pastaruosius dešimt metų biudžeto politikos kryptis buvo keičiama du kartus. 1997–1999 m. biudžeto deficitas kasmet didėjo ir ekonominio nuosmukio metais siekė 5,6 % BVP (skaičiuojant pagal ESC-95). Staigų biudžeto deficito padidėjimą 1999 m. sukėlė gyventojų santaupų atkūrimas, kuriam buvo panaudota 2,9 % BVP (Lietuvos Respublikos Vyriausybė, 2005, p. 22).

Siekiant konsoliduoti biudžetą, 2000 m. biudžeto politikos kryptis buvo iš esmės pakeista. 2000 m. pradžioje pasirašytas Prevencinis susitarimas su TVF ir atliktos struktūrinės bei mokesčių reformos, turėjusios įtakos šalies bendrajam biudžeto deficitui, kuris 2000 m. siekė 2,7 % BVP. Tai leido sustiprinti makroekonomikos stabilumą ir sukurti būtinas ilgalaikio ekonominio augimo sąlygas (žr. 4 lentelė).

4 lentelė

Lietuvos valdžios sektoriaus deficitas ir skola

	2002		2003		2004		2005	
	mln. Lt	% su BVP	mln. Lt	% su BVP	mln. Lt	% su BVP	mln. Lt	% su BVP
valdžios sektoriaus deficitas	-711,0	-1,4	-692,9	-1,2	-921,3	-1,5	-372,4	-0,5
valdžiuos sektoriaus bendroji skola	11591,1	22,3	12045,5	21,2	12162,0	19,5	13309,9	18,7

Šaltinis: Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės, Ūkis ir finansai, 2006

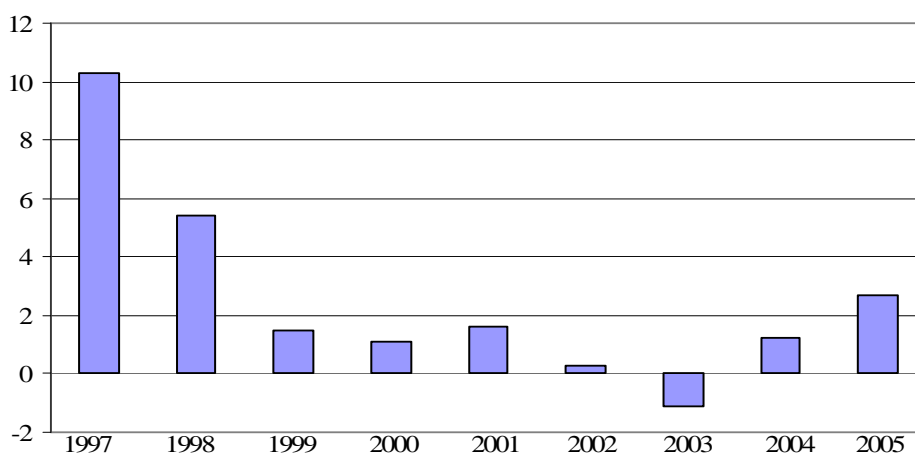
Valstybės skola ir biudžeto deficito rodiklius sieja priklausomybė – didėjant skolai didėja skolos aptarnavimo išlaidos, tarp kurių pagrindinę dalį sudaro palūkanų mokėjimai, o tai savaime didina biudžeto išlaidas ir, jei nesikeičia biudžeto pajamų lygis biudžeto deficitą. Ekonominių pertvarkymų sėkmė labai priklauso nuo užsienio paskolų apimtys ir veiksmingumo jų panaudojimo. Įgyvendindama reformas, Lietuvos vyriausybė daug skolinosi.

Infliacija. 1994 m. balandžio 1 d. buvo įvesta Valiutų valdyba, litą susiejant su JAV doleriu. Prireikė 3 metų, kad metinė vartojimo kainų indekso infliacija sumažėtų iki vienaženkliai skaičiaus. Valiutų valdybos sąlygomis, ypač pirmaisiais metais, nuvertintas lito keitimo kursas buvo reikšmingas infliacijos veiksnys.

Nuo 1999 m. infliacijos lygis Lietuvoje neaukštas. 1999–2000 m. laikotarpiu kainos sumažėjo dėl sumažėjusios Lietuvos eksporto paklausos Rytų rinkose ir dėl sumažėjusios vidaus

paklausos. Nuo 1999 m. iki 2004 m. Lietuvoje infliacija mažesnė nei ES15, o 2003 m. pasireiškė defliacija. Kodėl spartų vidaus paklausos augimą Lietuvoje lydėjo nesiderinama su pasaulio patirtimi ir prieštaraujanti ekonomikos teorijos dėsniams defliacija? Tai lėmė keletas aplinkybių – dolerio silpnėjimas pigino importą iš dolerio zonos kraštų, o stambieji prekybos tinklai, aštriai konkuruodami tarpusavyje, vis dar didino savo dalį vidaus prekyboje, išstumdami smulkesnes prekybos įmones. Būtent dėl šių priežasčių, pigo vartojimo prekės Lietuvoje, o griežta Vyriausybės fiskalinė politika ir vis gana aukštas nedarbo lygis pristabdė darbo užmokesčio augimą, o tuo pačiu ir paslaugų brangimą (NORD/LB Lietuva, 2004, p. 7). 2005 m. Infliacija paskatino didėjančios maisto, naftos kainos, įvairūs administraciniai sprendimai.

Šaltinis: Eurostat

4 pav. Infliacijos raida Lietuvoje 1997-2005 m.

Pinigų ir valiutų keitimo kursų politika. Lito stabilumas Lietuvai, kaip mažai atviros rinkos ekonomikos šaliai, turi didelę reikšmę makroekonominės plėtros prasme. Pagrindinis Lietuvos banko tikslas – pasiekti kainų stabilumą. Tai įgyvendinama taikant fiksuoto keitimo kurso tragediją ir Valiutų valdybos principus. Lietuvos Respublikos lito patikimumo įstatymas nustato, kad Lietuvos banko įsipareigojimai turi būti visiškai padengti užsienio rezervais (2002 m. balandžio 1 d. buvo padengta per 160 %). Atsižvelgiant į tai, kad Lietuvos ūkio sąsajos su ES valstybių narių ekonomika vis stiprėja, ir siekiant skatinti tolesnę integraciją į ES rinkas, buvo svarbu nustatyti fiksuotą lito ir euro keitimo kursą. Nuo 2002 m. vasario 2 d. litas susietas su euru. Oficialusis keitimo kursas – 1 euras = 3,4528 Lt. Tinkamai parengtas lito susiejimo su euru procesas buvo skaidrus ir stabilus, nei devalvacijos, nei perkainojimo neprireikė. Oficialusis lito ir euro keitimo kursas buvo apskaičiuotas remiantis baziniu JAV dolerio ir euro keitimo kursu, Europos centrinio banko paskelbtu 2002 m. vasario 1 d. (t. y. 0,8632), padauginus jį iš 4 (buvęs oficialusis lito ir JAV dolerio keitimo kursas) (Lietuvos Respublikos Vyriausybė, 2005 p. 26).

Fiksuotas valiutos keitimo kursas savaime neužtikrina šalyje tokio paties infliacijos lygio, kaip ir bazinės valiutos šalyje, tačiau jis padeda sulėtinti infliacijos tempą ir užtikrinti santykinį kainų stabilumą ateityje. Be to, pasirinkta valiutos keitimo sistema sudarė sąlygas teigiamiems palūkanų normų pokyčiams. Tai įrodo infliacijos lygio ir palūkanų normų sumažėjimas (žr. 5 lentelė).

Lietuvos banko taikomos pinigų politikos priemonės yra šios: neribotas bazinės valiutos keitimas į litus ir atvirkščiai, privalomojo rezervo reikalavimas, skolinimosi galimybės, ribojamos Lietuvos banko grynųjų užsienio rezervų, ir grįžtamosios atviros rinkos operacijos (depozitų aukcionai ir perpirkimo sandoriai).

5 lentelė

Infliacija ir palūkanų normos Lietuvoje 1994–2004 m.

Metai	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Vidutinė metinė infliacija, % ¹	72,2	39,6	13,1	8,4	2,4	0,3	1,4	2	-1,0	-1,3	2,9
Vidutinė banko paskolų litais palūkanų norma, %	57,4	27,2	21,3	13,9	12	13	11,9	9,3	6,7	5,8	5,7
Vidutinė indėlių litais palūkanų norma, %	46,3	20	13,8	7,4	6	4,9	3,8	3	1,7	1,12	1,24

Šaltinis: Lietuvos bankas, Statistika, 2006; Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės, 2006

¹ gruodžio mėnesio palyginti su praėjusių metų gruodžio mėnesiu

Lietuva pasirinko liberalųjį prekybos ir kapitalo judėjimo režimą. Prekybos liberalizavimui labai didelės įtakos turėjo laisvosios prekybos sutarčių sudarymas. Šalims, su kuriomis Lietuva yra pasirašiusi laisvosios prekybos sutartis, tenka 70 % visos užsienio prekybos. 2001 m. Lietuva tapo Pasaulio prekybos organizacijos nare. Lietuvos ekonomikai būdingas neaukštas protekcionizmo lygis. 2001 m. maito mokesčiai sudarė 0,28 % BVP, nors importo dalis BVP buvo 52,4 %. (Lietuvos Respublikos Vyriausybė, 2005, p. 27)

Kita esminė tendencija yra perėjimas nuo prekybos su Rusija ir NVS šalimis prie ES valstybių narių ir šalių kandidačių. Antai 1996–2001 m. laikotarpiu Lietuvos eksporto į ES apimtis padidėjo nuo 32,9 % iki 47,8 %, o eksportas į NVS šalis sumažėjo nuo 45,4 % iki 19,7 % visos eksporto apimties. Panaši ir importo tendencija – importo į ES dalis padidėjo nuo 42,4 % iki 44 %, o į NVS šalis sumažėjo nuo 32,9 % iki 29,4 %. Šios tendencijos taip pat buvo pastebimos 2002 ir 2003 m.

Dėl ekonominių pertvarkymų tiek Lietuvoje, tiek kitose šalyse nedarbo lygis pastaraisiais metais buvo šoktelėjęs. Paprastai neranda darbo mažos kvalifikacijos asmenys arba tie, kurių profesija šiuolaikinėje ekonomikoje neturi paklausos.

Nedarbo lygis – tai bedarbių ir darbo jėgos santykis. Lietuvoje didžiausias nedarbo lygis 1998–2005 m. laikotarpiu buvo 2001 m. (žr. 6 lentelė). Nedarbo lygis sudarė 16,5 % visos darbo

jėgos. (žr. 6 lentelė) Tačiau pamažu nedarbo lygis mažėja, kadangi ekonomika auga ir gerėja stebėtinai greitai. Nuo 2002 m. šalies ekonomikos augimas, jau sietinas su nedarbo mažėjimu. Nors bedarbių skaičius sparčiai mažėjo, tačiau lygis vis dar išliko svarbiausia Lietuvos socialine problema ir pragyvenimo lygio kilimo kliūtimi.

6 lentelė

Nedarbo lygio raida Lietuvoje, proc.

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Lietuva	13,2	13,7	16,4	16,5	13,5	12,4	11,4	8,2

Šaltinis: Eurostat

Euforija dėl sėkmingos mūsų šalies ūkio raidos kiek išblėsta – Latvijos ir Estijos ekonomikos antrus metus iš eilės auga sparčiau, šios šalys pritraukia daugiau TUI. Jei nebus aktyvinama Lietuvos ekonominė politika, ir ateityje padėtis šiuo požiūriu tikriausiai nepasikeis. Gan sėkmingi pastarųjų metų rezultatai matyt pernelyg nuramino šalies valdančiuosius sluoksnius – jiems susidarė įspūdis, kad energingų veiksmų poreikio nėra, nes ekonomikos traukinys ir taip nemažins greičio. Pastangos pritraukti ženklesnes užsienio investicijas kol kas yra labai vangios (tiesioginiam investicijų skatinimui 2006 m. nacionaliniame biudžete numatyta mažiau nei 0,1 proc. visų išlaidų), plyno lauko investicijoms skirtų pramoninių zonų beveik nėra, mokslo ir švietimo sistemos reforma nevyksta ir kažkodėl skubama prisiimti gerokai griežtesnius įsipareigojimus dėl šalies fiskalinio deficito, nei to reikalauja Stabilumo paktas (NORD/LB Lietuva, 2005, p. 6).

2005 m. šalies ūkio plėtros tempas buvo panašus kaip ir metais anksčiau. Dėl stiprėjančio darbo jėgos stygiaus ir menko TUI srauto metų pradžioje buvo prognozuotas kiek lėtesnis augimas, tačiau nepaisant gyventojų skaičiaus mažėjimo ir emigracijos kiek netikėtai išaugo užimtųjų skaičius. Be to, skolinimosi bumas netgi sustiprėjo, o kai kuriems pramonės sektoriams plėtoti eksportą padėjo palankiai susiklosčiusi konjunktūra pasaulio rinkose. Vis tik priežastys, pasėjusios abejones dėl sėkmingos Lietuvos ekonomikos raidos ilgesnį laikotarpį, neišnyko, todėl nors ateinančiais metais ES parama ir didės, ūkio plėtros tempų sumažėjimo tikimybė yra gana didelė.

Deja, ilgalaikės šalies ūkio perspektyvos nėra tokios geros, kaip atrodo iš pirmo žvilgsnio. Jau netolimoje ateityje galimi net trys neigiami reiškiniai –kvalifikuotos darbo jėgos stygius, paklausos kiek perkaitintoje nekilnojamojo turto rinkoje kritimas ir eksporto plėtros ženklus sulėtėjimas dėl stiprėjančio Kinijos gamintojų spaudimo.

Tai, kad Azijos gaminių invazija kol kas neatsiliepė bendriems šalies eksporto rodikliams, sudarė iliuziją, kad baubas ne toks baisus, kokį jį piešia. Tarkim, kiniški tekstilės gaminiai 2005 m. plūstelėjo į Europą, bet dalis mūsų įmonių netgi padidino gamybą ir veiklos pelningumą. Vis tik gilesnė AB komercinio banko „NORD/LB Lietuva“ analizė (2005) rodo, kad tai laikinas atokvėpis. Šiomet keliasdešimt procentų išaugęs Kinijos tekstilės eksportas į Europos Sąjungą dar silpnokai

paveikė vietos gamintojus, nes pirmiausia išstūmė dalį įvežamų prekių iš trečiųjų šalių (Pakistano, Birmos, Šiaurės Afrikos valstybių ir pan.), o bendras ES tekstilės importas padidėjo menkai. Tačiau tolesnis kinų produkcijos skverbimasis vis labiau spaus jau Europos tekstilininkus, panaši padėtis klostosi ir kitų prekių grupių rinkoje.

Mėginant pakloti Lietuvos ūkio ilgalaikio spartaus augimo pamatus, sėkmė labiausiai priklauso nuo sugebėjimo pakelti mokslo, studijų ir profesinio rengimo sistemos efektyvumą bei pritraukti su moderniomis technologijomis susijusias tiesiogines užsienio investicijas (NORD/LB Lietuva, 2005, p. 7).

2.2. Lietuvos ir Europos Sąjungos ekonominių ryšių raida

Nors dvišaliai Lietuvos ir Europos Sąjungos kontaktai buvo pradėti rutuliuoti dar iki Lietuvos Respublikos oficialaus nepriklausomybės pripažinimo, tačiau tik Lietuvos Respublikos pripažinimo faktas buvo stimulus pradėti intensyviau skatinti dvišalius prekybinius ir ekonominius ryšius bei integracijos procesus. Aktyviausios šio proceso rėmėjos buvo Skandinavijos šalys. Kai kurios iš jų, pačios dar nebūdamos Europos Sąjungos narėmis, tačiau suinteresuotos ekonominių ryšių su Lietuva plėtra, intensyviai rėmė politinį dialogą, liberalizavimo ir ekonominių reformų procesą.

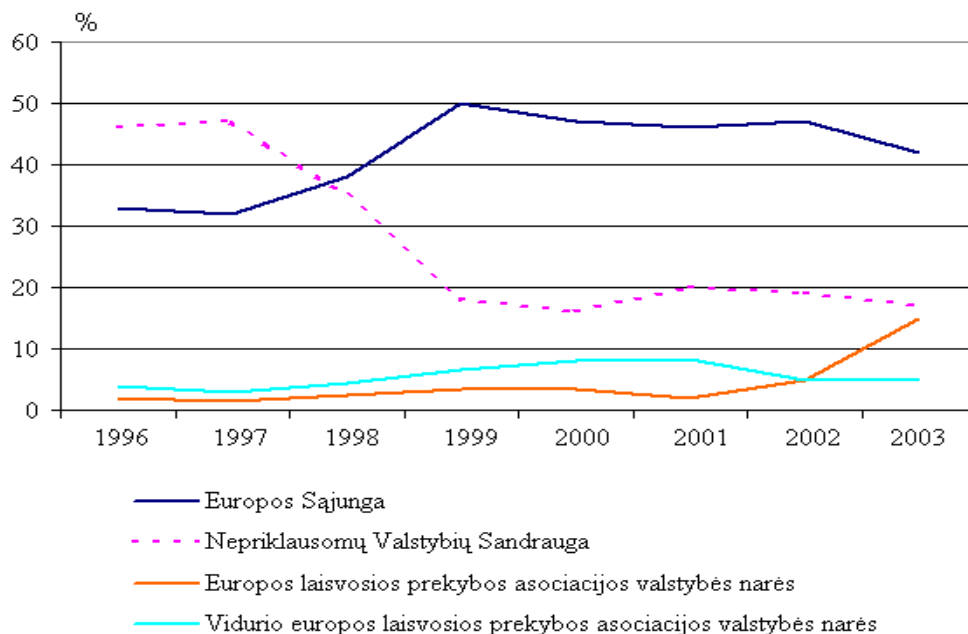
1994 m. pasirašyta Laisvosios prekybos sutartis, 1995 metais pasirašyta ir 1998 metais įsigaliojusi Europos (Asociacijos) sutartis, 1997 metais Europos Komisijos paskelbtas dokumentas „Darbotvarkė 2000“ ir Europos Sąjungos nuomonė dėl Lietuvos paraiškos narystei Europos Sąjungoje bei 1998 metų stojimo partnerystės programa buvo svarbiausios priemonės, turėjusios didelės reikšmės dvišaliams ekonominiams santykiams pasirengimo narystei Europos Sąjungoje laikotarpiu. Kitos taip pat svarbios priemonės buvo Baltoji knyga, pažangos atskaitos, vadinamasis kelio žemėlapis, derybų procesas ir Europos Sąjungos finansinė parama.

Dabar galima aptarti svarbiausius momentus, turėjusius didžiausią poveikį pinigų sistemos integravimo raidai.

Europos Sąjungos ir Lietuvos laisvosios prekybos sutartis tapo svarbia ir pirmąja oficialia priemone, padedančia plėtoti prekybinius ryšius ir laipsniškai šalinti prekių ir paslaugų judėjimo kliūtis. Šios sutarties dėka prekių apyvarta tarp Lietuvos ir Bendrijos nuosekliai augo (4 pav.), (5 pav.).

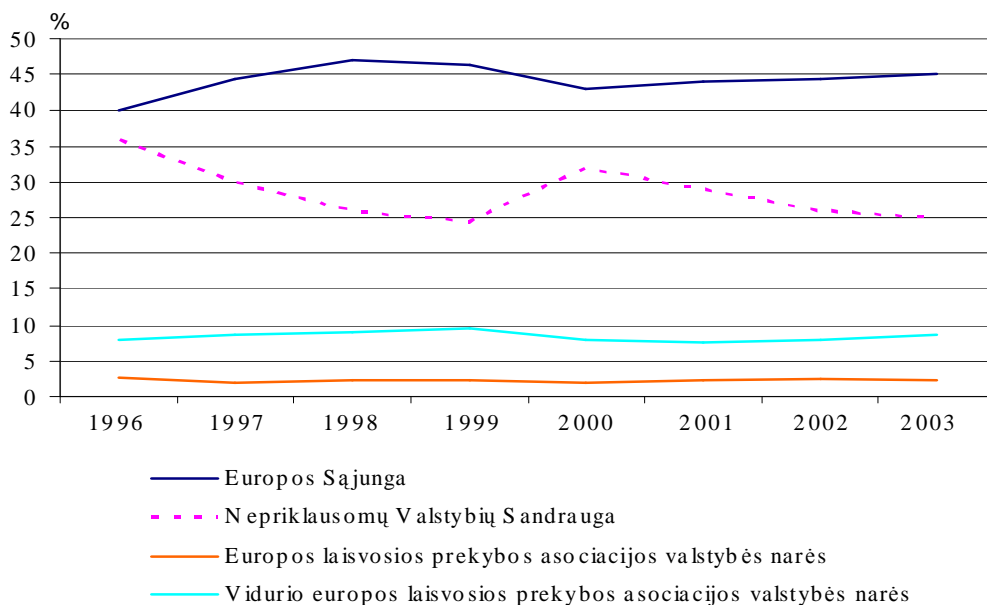
Susidarė palankios sąlygos gilinti integracijos procesą rengiantis vėliau pasinaudoti asociacijos teikiamomis galimybėmis. Europos (Asociacijos) sutarties svarbiausias tikslas buvo asocijuotose šalyse įgyvendinti tas ekonomines laisves, kurios yra būdingos Europos Sąjungai ir jos bendrajai rinkai. Ši sutartis padėjo Lietuvos ir Bendrijos tarpusavio ryšių glaudesnius teisinius

pagrindus. Nors sutartis formaliai galiojo tik nuo 1998 metų vasario 1 d., jos nuostatomis buvo pradėta vadovautis jau nuo pasirengimo momento, tai yra nuo 1995 metų vidurio. Todėl Lietuvos ekonominiai ryšiai su Europos Sąjunga plėtojosi visų pirma pasireikšdami prekybos valstybėmis narėmis augimu (Kropas, Kropienė, 2005, p. 301).

Šaltinis: Kropas, S.; Kropienė, R. (2005) Europos pinigai p. 300 pagal Statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės

5 pav. Lietuvos eksporto svarbiausi partneriai

Šaltinis: Kropas, S.; Kropienė, R. (2005) Europos pinigai p. 300 pagal Statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės

6 pav. Lietuvos importo svarbiausi partneriai

1995 metais Europos komisija parengė ir patvirtino Baltąją knygą. Jos tikslas buvo pateikti gaires, padedančias asocijuotoms valstybėms rengtis veiklai pagal Europos Sąjungos bendrosios rinkos reikalavimus, nustatyti pagrindines kiekvieno sektoriaus priemones ir jų seką, pagal kurią turėtų būti derinami įstatymai. Baltoji knyga taip pat atspindi Europos Komisijos požiūrį ir į pinigų sistemų integravimo seką. Prioritetas buvo skiriamas bendrosios rinkos funkcionavimo ir finansų sektoriaus (ypač bankininkystės) stiprinimui.

Lietuvai aktualiausia ir Lietuvos tuometinės politinės vadovybės nusivylimą sukėlusią medžiagą buvo paskelbta „Darbotvarkė 2000“ trečiame tome. Tada Lietuvos vadovybė išklė sunkiai įvykdomą uždavinį: įtikinti valstybes nares, kad Europos Komisijos išvados neatspindi realios padėties ir kad Lietuva turėtų būti viena pirmųjų šalių, pakviestų deryboms, grupėje.

Vertindama narystės Europos Sąjungoje ekonominius kriterijus, Europos Komisija padarė tokias išvadas: kainų liberalizavimas, čekinis ir piniginis privatizavimas, prekybos liberalizavimas, teisės reforma įvykdyta ar dar vykdoma. Investicinis režimas gana liberalus. Tačiau tolesnis ūkio restruktūrizavimas ir perėjimas prie didesnio augimo buvo uždelstas. Vis dar remiamos nuostolingos įmonės, blogai surenkami mokesčiai, daug nereikalingų lengvatų, ypač energetikos sektoriuje. Bankroto procedūros neefektyvios, ir piniginis privatizavimas, skirtas pritraukti strateginių investuotojų, tik neseniai pradėtas laikyti prioritetu. Transporto ir paslaugų kainos nepadengia sąnaudų. Įsteigta konkurencijos tarnyba nesugeba suskaidyti monopolinių įmonių. Lietuvos bankų sistema vis dar gležna: dauguma bankų neturi pakankamo kapitalo ir vis dar turi nemažai blogų paskolų.

Europos Sąjungoje galinčių konkuruoti sektorių (tekstilė, chemija, maisto pramonė) pranašumas buvo mažas darbo užmokestis. Maisto pramonėje didelį vaidmenį vaidino aukštas protekcionizmo laipsnis. Teigiamos įtakos turėjo ir nepakankamai įvertintas litas. Tačiau šie pranašumai buvo laikini ir juos reikėjo kompensuoti didinant darbo našumą ir sparčiau diversifikuojant gamybą. Be to, reikėjo panaudoti gana aukšto lygio kapitalą – žmogiškuosius išteklius.

Vėliau Europos Sąjungos Taryba, besiremdama Europos Komisijos nuomone, 1997 metų gruodžio 12 d. Liuksemburge priėmė sprendimą pradėti stojimo procesą 1998 metų kovo 30 d. pradėdant derybas dėl narystės su Čekija, Estija, Kipru, Lenkija, Slovėnija ir Vengrija. Lietuva taip ir liko „už borto“ nepaisant diplomatinės tarnybos didelių pastangų (Kropas, Kropienė, 2005, p. 303).

1999 metų Europos Komisijos pažangos ataskaitoje reziumuojama, kad Lietuvos pažanga per pastaruosius metus nebuvo tokia didelė, kokia galėtų būti ir kokios buvo tikėtasi, ir tai, kad Lietuva dar negali būti traktuojama kaip šalis, turinti funkcionuojančią rinkos ekonomiką ir sugebanti atlaikyti konkurencinių jėgų spaudimą. Kaip vienas iš pagrindinių trūkumų buvo

akcentuojama Vyriausybės neteisinga politika reaguojant į Rusijos krizės pasekmes, nulėmusi spartų viešųjų finansų būklės pablogėjimą (European Commission, 1999, p. 16). Tačiau būtent Rusijos krizė vėliau tapo aktyvių reformų įgyvendinimo veiksnium. Didelės ekonominės krizės akivaizdoje tuometinei premjero Andriaus Kubiliaus vadovaujamai Vyriausybei teko imtis nepopuliarių priemonių atstatyti makroekonominį balansą ir grįžti prie gana paprasto principo „gyvenkime pagal galimybes“. Net ir nepalankiomis ekonominės aplinkos sąlygomis įgyvendintos priemonės grąžino finansų rinkų stabilumą, pasitikėjimą valiutų valdyba, o valstybę – į stabilaus augimo vėžes. Tai sustiprino Lietuvos ekonomikos pagrindus ir padarė įspūdį Europos Sąjungos institucijoms ir valstybių narių vyriausybėms.

Pasirengimo narystei Europos Sąjungoje sustiprintos strategijos įgyvendinimo svarbiausia priemonė integracijos į jos bendrąją rinką ir finansų sektorių buvo Lietuvos prisiderinimo prie bendrosios rinkos konkrečių sektorių gairės Prisiderinimas šiame dokumente buvo suprantamas plačiąja prasme – jis apėmė ne tik įstatymų derinimą, bet ir bendrosios rinkos taisyklių įgyvendinimą bei laikymąsi į šį procesą įtraukiant visus bendrosios rinkos vartotojus – tiek fizinius, tiek juridinius asmenis. Vadinamasis kelio žemėlapis buvo savotiškas Baltosios knygos tęsinys, sudarytas kiekvienai šaliai kandidatei atskirai atsižvelgiant į jos pasiektą pažangą.

Derybų procesas prasidėjo derybų pozicijų rengimu. Derybų pozicija dėl atskirų Europos sąjungos teisės skyrių buvo ypač svarbus dokumentas. Tai – mandatas deryboms dėl tarptautinės sutarties, nustatančios narystės Europos Sąjungoje sąlygas, kuriomis remiantis buvo planuojama atsisakyti suvereniteto dalies. Derybų procesas formaliai vyko tiek su pirmosios, tiek ir su antrosios plėtimosi bangos šalimis kandidatėmis, tačiau pirmosiomis – nepalyginamai sparčiau. Tik oficialiai pakvietus derybų ir antrosios grupės šalis kandidates, buvo sudarytos galimybės intensyviai derybas ir dviem metais vėliau pradėjusioms deryboms valstybėmis vyti pirmosios grupės šalis kandidates. Lietuva sėkmingai pasinaudojo tokia galimybe ir viena iš pirmųjų baigė derybas.

Šalims kandidatėms nuo 2000 metų iki jų tapimo Europos Sąjungos narėmis momento buvo teikiama struktūrinė prisijungimo parama įvairiems projektams, kad valdžios atsakingos institucijos išmoktų naudotis bendrijos struktūrinės politikos parama ir metodais.

Europos Komisijos koordinuojama paramos Vidurio ir Rytų Europos valstybėmis programa (PHARE) buvo pagrindinė bendrijos paramos šalims kandidatėms priemonė. Ši programa atliko panašų vaidmenį kaip ir Europos Sąjungos struktūriniai fondai valstybėse narėse, tačiau jos apimtys buvo nepalyginamai mažesnės, nuo 1992 iki 1999 Lietuvai buvo skirta 328 milijonai eurų (European Commission, 1999, p. 6). Be to, paramos žemės ūkiui veiksmų programos lėšos buvo skiriamos žemės ūkiui plėtoti (agrariniam sektoriui ir žemės ūkio produktų perdirbimui modernizuoti, žemės ūkiui produktų tiekimui gerinti, veterinarijos ir maisto kokybės inspektavimui užtikrinti) ir kaimo vietovių plėtrai. Galiausiai struktūrinio prisijungimo priemonės atliko panašų

vaidmenį, kokį atliko Suartėjimo fondas keturiose labiausiai ekonomiškai atsiliekančiose Europos sąjungos valstybėse: Airijoje, Graikijoje, Ispanijoje ir Portugalijoje (Kropas, Kropienė, 2005, p. 306).

2.3. Lietuva 2 – amė Valiutų kurso mechanizme

Antrasis valiutų kurso mechanizmas yra euro zonos šalių ir ES valstybių narių, neįvedusių euro, valiutų kurso politikos sistema. Pagrindinis šios sistemos bruožas – nustatomas valstybės, neįvedusios euro, nacionalinės valiutos ir euro pagrindinis kursas bei leistinos kurso svyravimo ribos, ne didesnės kaip ± 15 procentų pagrindinio kurso. Valstybės, dalyvaujančios VKM II, pagrindinis valiutos kursas turi atitikti jos ekonomikos pagrindus ir garantuoti konkurencingumą (Šarkinas, 2004, p. 85). Tai yra valstybių orientyras vykdant tvarią ekonominę politiką apskritai ir ypač – pinigų politiką. Kartu šis mechanizmas padeda valstybėms apsaugoti nuo spaudimo užsienio valiutų rinkose. Jis yra euro įvedimo konvergencijos kriterijus. Šalis, siekianti įvesti eurą, privalo ne mažiau kaip dvejus metus išlaikyti valiutos kurso nominalų stabilumą.

2004 m. birželio 26 d. Lietuva kartu su Estija ir Slovėnija prisijungė prie VKM II. Pereinamuoju laikotarpiu, t.y. dalyvaujant VKM II, Lietuvos pinigų politikai įsipareigota ir toliau taikyti valiutų valdybos režimą, išlaikant nulinį kurso svyravimą euro atžvilgiu.

Valiutų valdybos ir narystės 2–ame Valiutų kurso mechanizme buvo vienas iš labiausiai kontraversišku sprendimų. Europos Sąjungoje nebuvo tokios patirties, kadangi visų šalių valiutos svyravo viena kitos atžvilgiu valiutų kurso mechanizmo rėmuose. Tiek Europos Komisijos biurokratai, tiek teoretikai beveik vienu balsu tvirtino, jog ES naujoms valstybėms bus neįmanoma prisijungti prie euro zonos su valiutų valdybos kurso režimu. Valiutų kurso mechanizmui taip pat buvo priskiriama ir šalių valiutos keitimo kurso pagrįsto nominalaus lygio identifikavimo funkcija. Ši nuostata ir buvo viena iš pagrindinių priežasčių, dėl ko 1997 metais Lietuvos banko pinigų politikos trejų metų programoje buvo numatoma atsisakyti valiutų valdybos. Netgi Tarptautinio valiutos fondo ekspertai tuo metu taip pat laikytasi tokios nuomonės ir teikė techninę pagalbą bei rekomendacijas. Tačiau vėliau aiškėjo, kad perėjimas prie tarpinio valiutos kurso režimo iki įvedant eurą nėra prasmingas, nes gali lemti tam tikrų abejonių rinkose, nereikalingas išlaidas be jokios naudos. Liko kitas kelias – bandyti įtikinti ES institucijas nagrinėti būdus, kaip būtų galima prisijungti prie euro zonos neatsisakant valiutų valdybos modelio. Reikėjo net kelių tarptautinių konferencijų Taline, Briuselyje, Honkonge ir Prahoje, kad būtų prieita išvados, jog valiutų valdyba gali būtų kaip viena iš įsijungimo į euro zoną strategijų. Tačiau būtina griežta išdo politika ir gamybos veiksmų rinkų lankstumas (Kuodis, 2003, p. 15).

1999 m. balandžio mėnesį Europos centrinio banko valdančioji taryba paskelbė oficialią nuomonę šiuo klausimu. Buvo akcentuota, jog „valiutų valdybų atitikimas bus vertinamas kiekvienu konkrečiu atveju, nors tai ir nėra dalyvavimo 2-ame valiutų kurso mechanizme pakaitalas. Be to, euro pagrindu funkcionuojančių tvarių valiutų valdybų atveju bus galima nekeisti režimo iki euro įvedimo. Galiausiai bus patvirtinta, jog šalys su valiutų valdybomis galės dalyvauti 2-ajame valiutų kurso mechanizme su vienašaliu įsipareigojimu, sustiprinančiu drausmę, tačiau bendras susitarimas dėl centrinio pariteto bus pasiektas” .

Be to, Tarptautinio valiutos fondo ekspertų atliktas tyrimas daugeliui gana netikėtai parodė, jog valstybėse su valiutų valdybomis ekonomika augo sparčiau nei kitose šalyse kandidatėse.

2000 m. lapkričio 8 d. Europos Vadovų Taryba Nicoje patvirtino Ekofino ataskaitą. Čia minėtos Europos centrinio banko nuostatos valiutų valdybų atžvilgiu toje ataskaitoje buvo teisiškai įtvirtintos (Kropas, Kropienė, 2005, p. 314).

Valiutos stabilumo kriterijaus atitikimas reiškia dalyvavimą 2-ajame valiutų kurso mechanizme be didelių įtampų, ypač išvengiant valiutos nuvertinimo euro atžvilgiu. Ar nėra didelės įtampos, turėtų būti sprendžiama vertinant valiutos kurso nukrypimo nuo šio mechanizmo centrinio kurso euro atžvilgiu laipsnį, trumpalaikių palūkanų normų skirtumus euro zonos atžvilgiu ir jų kitimą bei atsižvelgiant į užsienio valiutos intervencijų atliekamą vaidmenį.

Jeigu kalbant apie bendrosios valiutos įvedimo strategiją Lietuvoje, valiutų kurso permainų kol kas nereikia, bet tokia diskusija gali kilti, jeigu ne tik Lietuva, bet ir kitos Rytų ir Vidurio Europos valstybės, turinčios fiksuotą valiutos kursą, dėl infliacijos negalėtų ilgai patekti į euro zoną. Savarankišką pinigų politiką Lietuvos bankas vykdė tik trumpą laikotarpį nuo lito įvedimo 1993 m. birželio iki 1994 m. balandžio, kai paremiant Tarptautiniam valiutos fondui 1994 m. balandį buvo įvestas valiutų valdybos mechanizmas. Pagal jį litas iš pradžių buvo susietas su doleriu, o nuo 2002 m. – su euru, fiksuojant oficialų kursą – 3,4528 Lt už 1 EUR (Lietuvos bankas, 2005c) Prieš persiejant litą nuo dolerio prie euro Lietuvoje buvo kilusi diskusija dėl valiutų valdybos mechanizmo atsisakymo, tačiau dabar tokie pasiūlymai, kuriuos teikė pramonikai, užmiršti.

„Kišti rankas prie valiutų valdybos ir fiksuoto valiutos kurso, turint omeny, kad vis tiek gyvename paskutinius nacionalinės valiutos egzistavimo metus, reikštų žaisti su ugnimi”, – sako G. Nausėda, SEB Vilniaus banko prezidento patarėjas (Adomaitis, 2006, p. 2).

J. Čičinskas, Tarptautinių santykių ir politikos mokslų instituto Europos studijų katedros vedėjas, teigia, kad bandymas sumažinti infliaciją palūkanų normų didinimu, ką galėtų padaryti Lietuvos bankas, atsisakius valiutų valdybos modelio, pristabdytų ekonomikos augimą. „Manipuliacijos valiutos kursu yra mirtinai pavojingos mažai ekonomikai”, - pažymėjo p. Čičinskas (Adomaitis, 2006, p. 2).

Todėl dabar, kaip teigia ekspertai, jog šalims su valiutų valdybomis tiesioginis perėjimas į euro zoną be režimo pakeitimo ir po privalomo dviejų metų dalyvavimo 2-ajame valiutų kurso mechanizme yra valiutų kurso geriausia politika (Kuodis, 2003, p. 19).

2.4. Maastrichto kriterijų vykdymas

Siekdama įsivesti eurą, Lietuva privalo įvykdyti Maastrichto sutartyje nustatytus konvergencijos kriterijus.

Maastrichto kriterijai – tai oficialūs infliacijos lygio, ilgalaikės palūkanų normos, valiutos kurso, valdžios sektoriaus deficito ir valdžios sektoriaus skolos reikalavimai, keliami šaliai, siekiančiai visateisės narystės EPS (Lietuvos bankas, 2006):

- valstybės narės infliacijos lygis vienerius metus iki ją tikrinant neturi būti daugiau kaip 1,5 procentinio punkto didesnis už vidutinį infliacijos lygį, pasiektą trijų valstybių narių, kuriose kainos yra stabiliausios, t. y. infliacijos lygis žemiausias;

- vienerius metus iki vertinant valstybę narę, jos vidutinė nominalioji ilgalaikė palūkanų norma neturi būti daugiau kaip 2 procentiniais punktais didesnė už trijų valstybių narių, kuriose kainos yra stabiliausios, vidutinę ilgalaikę palūkanų normą;

- valstybės narės valiutos kursas ne mažiau kaip dvejus metus iki vertinant valstybę narę neturi peržengti Europos pinigų sistemos VKM II numatytų normalių valiutos kurso svyravimo ribų. Ypač svarbu, kad valstybė narė per šį laikotarpį savo iniciatyva nebūtų nuvertinusi pagrindinio valiutos kurso kitos valstybės narės valiutos atžvilgiu;

- planinis arba faktinis valdžios sektoriaus deficitas neturi būti didesnis kaip 3 procentai bendrojo vidaus produkto (BVP);

- valdžios sektoriaus skola neturi būti didesnė kaip 60 procentų BVP, išskyrus atvejus, kai šis santykis gana mažas ir pakankamai sparčiai artėja prie kontrolinio dydžio.

Vyrauja nuomonė, kad Maastrichto kriterijai apibūdina šalies nominaliąją konvergenciją. Pirmieji trys reikalavimai apibrėžti nominaliaisiais dydžiais. Taikant šiuos reikalavimus, užkertamas kelias visateisėmis EPS narėmis tapti toms šalims, kurios per mažai pastangų deda kainų stabilumui palaikyti. Tapusios tokiomis narėmis, šalys susidurtų su eksporto konkurencingumo problema. Valdžios sektoriaus biudžeto būklės (deficito ir skolos) reikalavimai keliami, siekiant patikrinti šalių pasirengimą vykdyti tvarią fiskalinę politiką.

Europos Bendrijų Komisijos ir Europos centrinio banko pranešimuose apie konvergenciją rašoma, kad Lietuva vykdo jas visas (valiutos kurso ir viešųjų finansų stabilumo, valstybės skolos, palūkanų dydžio), išskyrus infliacijos reikalavimą - neviršyti infliacijos tempų trijose ES šalyse su mažiausia infliacija, pridėjus 1,5 proc. 2006 metų kovo mėn. infliacijos reikalavimas buvo lygus 2,6

proc., o Lietuvoje - 2,7 proc., nors iki 2005 m. infliacija Lietuvoje buvo mažesnė negu euro zonoje. (žr. 7 lentelė), (7 pav.) (Lietuvos bankas, 2006).

7 lentelė

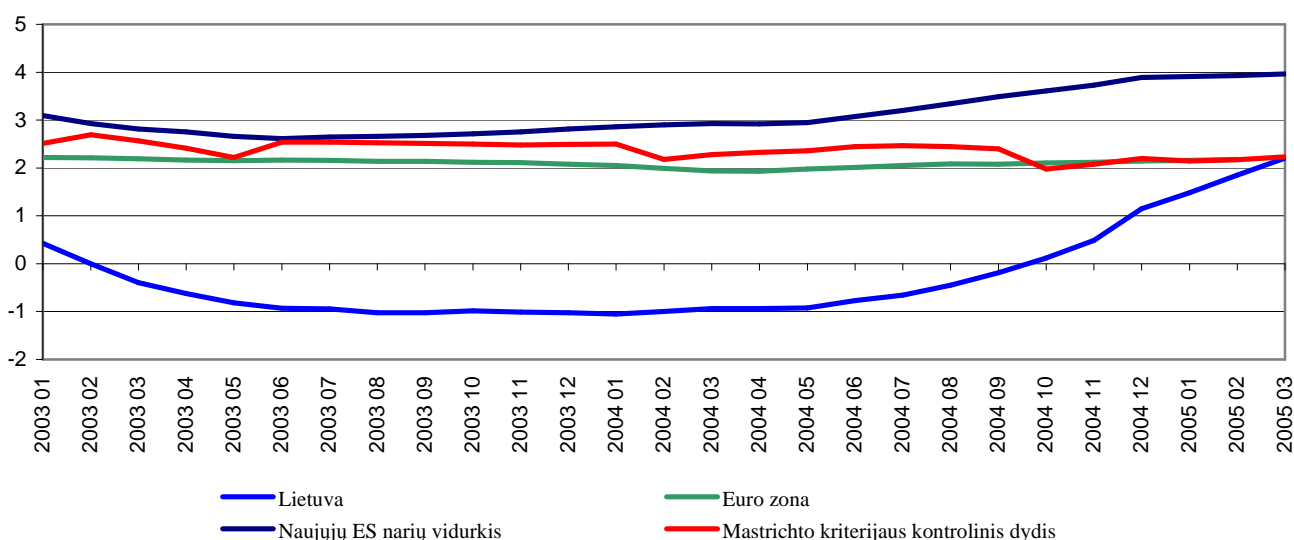
Lietuvos ekonominiai rodikliai vertinant pagal Maastrichto kriterijus

	Lietuva	Kontrolinis konvergencijos kriterijaus dydis
Infliacija ¹	2,72 proc.	2,63 proc.
Valdžios finansai: -valdžios sektoriaus deficitas -valdžios sektoriaus skola	0,5 proc. ² 18,7 proc.	3 proc. 60 proc.
Valiutos kursas	3,4528	3,4528Lt ±15 proc.
Ilgalaikė palūkanų norma	3,8 proc.	6,0 proc.

Šaltinis: Lietuvos bankas, ES ir ECBS, euro įvdimas Lietuvoje, 2006

¹Dvylikos mėnesių (2005 m. balandžio – 2006 m. kovo mėn.) metinės infliacijos vidurkis pagal SVKI

²Išankstiniai Finansų ministerijos duomenys, 2005 m. valdžios sektoriaus deficitas – pagal ESS'5 metodologiją.

Šaltinis: Kuodis, R. (2005) Maastrichto įvykdymo Lietuvoje pavojai, p. 12

7 pav. Lietuvos infliacija ir Maastrichto kriterijų orientacinė reikšmė

Kodėl EPS šalims turi rūpėti, kaip kyla mūsų kainų lygis? Todėl, kad jei EPS priims mus su didesne infliacija, tai esant bendriems pinigams mes sukursime problemų ir kitiems. Juk jei turim eurus, ne litus, kainoms pas mus kylant sparčiau, brangsta ir mūsų į EPS šalis eksportuojamos prekės. Jas ims mažiau pirkti. Ir mažiau reikės jų gaminti; teks mažinti ar net stabdyti gamybą ir atleidžiamies darbuotojams palinkėti susirasti kitą darbą. Nedarbas padidės, ir darbuotojai patrauks į ES vakarų šalis – didesniu srautu nei dabar. Kils įtampa ir tų šalių darbo rinkose. Sukibirkščiuos ministrų susitikimai ES Taryboje. Vieni bus kaltinami varžantys laisvą darbo jėgos judėjimą, kiti – nesugebantys užtikrinti savos ekonomikos augimo.

Jei šalis turėtų savą nacionalinę valiutą, problema nebūtų tokia opi. Kainų lygiui kylant, šalies valiuta nuvertėtų ir eksporto prekės užsienio rinkose bei užsienio valiuta kainuotų kiek kainavusios. Taigi eksportas nenukentėtų, nebūtų pristabdytas ir ekonomikos augimas (pabrangtų tik importo prekės, o tai vietinei gamybai galėtų išeiti net į naudą). Kai kiekviena šalis turi savo valiutą – infliacija yra jos vidaus problema. Bet jei valiuta yra bendra, tai kur nors įsižiebusi infliacija tampa visų reikalas ir problema. Todėl šalių su nestabiliomis kainomis į pinigų sąjungą priimti nereikia. Į ją stojanti šalis turi ateiti su subalansuota, sveika ekonomika, kad ir kokia ta ekonomika - menka ar, priešingai, labai išsivysčiusi - būtų (Čičinskas, 2006, p. 2).

Naujosioms ES šalims narėms infliacija yra rimtesnė problema nei senbuvėms. Pas mus bendras kainų lygis žemesnis – dėl mažų atlyginimų gerokai pigesnė vietinei rinkai dirbančių įmonių produkcija, ypač paslaugos, dėl mažesnių akcizo mokesčių pigesnis kuras, alkoholis ir cigaretės. Tie skirtumai negali išlikti, juk esame ES vidaus rinkos dalis.

Infliacijos riziką Lietuvoje taip pat didina vadinamasis Balasa – Samuelsono efektas. Jis pasireiškia dėl to, jog produktyvumo augimas atviruose sektoriuose yra spartesnis negu uždaruose, nes jie pritraukia daugiau technologijoms imlių užsienio investicijų. Dėl didėjančio produktyvumo augantys atlyginimai atviruose sektoriuose sudaro spaudimą jų didėjimui ir uždaruose sektoriuose. Siekiant išlaikyti pelno maržą, uždaruose sektoriuose kainos turi didėti. Nors kiti autoriai teigia, (Vetlov I, 2005, p. 89), kad Lietuvos ūkio atvirame ir uždarame sektoriuose našumas didėja labai panašiu tempu. Taigi galima pritarti tiems ekspertams, kurie teigia, kad Balassa-Samuelson efekto baimė Lietuvoje gerokai perdėta. Iš tiesų Lietuvoje šis efektas pastaruoju metu vos juntamas, jis neturėjo didesnės įtakos infliacijos lygio pasikeitimui. Balasa – Samuelsono efekto poveikis pasireiškia tuo, jog jis didina vidinę infliaciją, sukelia realaus kurso stiprėjimą „inkaru“ tarnaujančios valiutos atžvilgiu ir galiausiai lemia šalių infliacijos skirtumus. Tarptautinio valiutos fondo ir daugelio kitų studijų vertinimu, ES naujose valstybėse 2-ojo valiutų kurso mechanizmo sąlygomis Balasa – Samuelsono efektas gali infliacijos augimą padidinti 1 – 2 procentais (Kropas, Kropienė, 2005, p. 320).

Tas žemesnis kainų lygis lemia, kad toks pat kaip ES senbuvėse žaliavų kainų pakilimas santykinai reiškia spartesnį kainų augimą. Pavyzdžiui, jei pasaulyje kyla naftos kainos ir benzinas visur brangsta, tarkime, 70-čia centų už litrą, tai nereiškia, kad benzino kainų lygis visur pakils vienodai. Jei pas mus benzinas kainavo, tarkime, 2,30 Lt ir dabar pakilo iki 3,00 Lt, tai jis pabrango 30 proc.; jei kitoje šalyje benzinas kainavo 4.30 Lt ir jo kaina pakilo iki 5,00 Lt, tai čia jis pabrango tik 16 proc.

Yra ir dar bendresnis, nors ir ne „geležinis“, dėsniumas - jei jauna, sisteminės reformas atlikusi nacionalinė ekonomika ėmė dinamiškai plėtotis ir keistis, ji paprastai kurį laiką pasižymės ir spartesne infliacija. Taip vyksta todėl, kad pirmyn startuojanti ekonomika ardo senąsias ūkio

proporcijas. Nusistovėjusi pasiūlos ir paklausos pusiausvyra kuriam laikui suyra, nes suintensyvėja investicijų ir pajamų didėjimas, bet tiek pat sparčiai negali šoktelti pasiūla - reikia pirma baigti kurti naujus gamybinius pajėgumus, prisiderinti prie vartotojų kintančių reikmių. Antai euro erdvės šalyse (12 ES šalių senbuvų) 2001-2004 m. BVP augo 0,7-2,1 proc., o infliacija buvo 2,1-2,3 proc. Naujų ES narių ekonomika auga vidutiniškai 4-9 proc. kasmet, atitinkamai ir infliacija siekia ar ir viršija 6-7 proc. (Latvijoje, Vengrijoje, Slovakijoje) (Eurostat, 2006).

Po stojimo į ES metinė infliacija Lietuvoje padidėjo ir dabar po truputį didėja. Lietuvos banko atstovas R. Kuodis (2006) pateikia tokius pagrindinius infliacijos didėjimo veiksnius:

- didėjančios maisto kainos
- keli nemalonūs administraciniai sprendimai
- naftos kainos didėjimas

Didžiausią įtaką infliacijai darančių kainų – maisto produktų, administruojamųjų prekių ir degalų – kaita gruodžio mėn. lėmė atitinkamai 0,9; 0,8 ir 0,9 procentinio punkto metinės infliacijos. 2004 m. viduryje kai kurių maisto produktų kainos daugiausia pašoko dėl visiškai atsivėrusių ES bendrųjų rinkų įtakos vidaus kainoms ir ES eksporto į ne ES šalis subsidijų. 2005 m. viduryje šio maisto kainų šuolio įtaka metinei infliacijai išnyko, tačiau pastaraisiais mėnesiais vėl paspartėjusiam maisto produktų kainų kilimui nemažą įtaką darė brangstantys pieno produktai ir mėsa bei dėl prastų oro sąlygų Lietuvoje ir Europoje sumenkęs grūdų, vaisių ir daržovių derlius.

Dėl gana didelės administruojamųjų kainų dalies SVKII administraciniai sprendimai daro nemažą įtaką infliacijai. 2005 m. verta atkreipti dėmesį į tris pagrindinius veiksnius: elektros energijos, medicinos ir keleivinio kelių transporto paslaugų kainų padidinimą.

Nuo sausio 1 d. skirstomiesiems tinklams pakilus elektros energijos kainas, gyventojams tiekiamos elektros energijos kaina išaugo 9 procentais, dėl to 0,25 procentinio punkto padidėjo vidutinė metinė infliacija.

Siekiant padidinti medicinos įstaigų darbuotojų darbo užmokestį, 2005 m. gegužės ir spalio mėn. buvo didinami medicinos paslaugų įkainiai, todėl nuo gegužės mėn. Ligoninės ir kitos medicinos paslaugų kainos vidutiniškai padidėjo 7–8 procentais. Pakilusios medicinos paslaugų kainos dėl nedidelės dalies (0,8%) vartojimo prekių ir paslaugų krepšelyje lėmė tik nedidelę dalį (0,04 proc. p.) 2005 m. gruodžio mėn. metinės infliacijos.

Nuo rugpjūčio 1 d. Vilniuje padidintos keleivinio kelių transporto paslaugų kainos, o spalio–lapkričio mėn. Vilniuje brango ir taksi paslaugos. Pabrangusios kelių transporto paslaugos 2005 m. gruodžio mėn. metinę infliaciją padidino 0,3 procentinio punkto.

2005 m. metinei infliacijai tebedarė įtaką ir 2004 m. antrojo pusmečio administraciniai sprendimai. 2004 m. gruodžio mėn. padidintos keleivinio kelių transporto paslaugų kainos per 2005 m. pirmuosius septynis mėnesius vidutiniškai 0,24 procentinio punkto pakėlė metinę infliaciją

(2005 m. kainos buvo didinamos nuo rugpjūčio mėn.). 2004 m. liepos mėn. sumažintas gyventojams tiekiamos šilumos energijos PVM 2005 m. pirmuosius tris ketvirčius buvo infliaciją mažinantis veiksnys. Jo poveikis išnyko spalio mėn.

2005 m. administruojamosios kainos vidutiniškai metinę infliaciją padidino 0,9 procentinio punkto. 2006 m. taip pat svarstoma didinti šiluminės energijos kainas ir keleivinio geležinkelių transporto paslaugas, kurios dėl nemažos dalies vartotojų kainų krepšelyje darytų didelį poveikį infliacijos augimo tempui. Taigi yra didėjanti rizika, kad administruojamosios kainos taps svarbiausiu infliaciją didinančiu veiksniu (Lietuvos bankas, 2005a). Administraciniai sprendimai, padaryti 2004 ir 2005 metais, įtakoja 2006 metų pavasario vidutinę metinę infliaciją, o būtent ji ir yra svarbi kriterijaus kontekste, todėl praktiškai vėlu tuos sprendimus atšaukti.

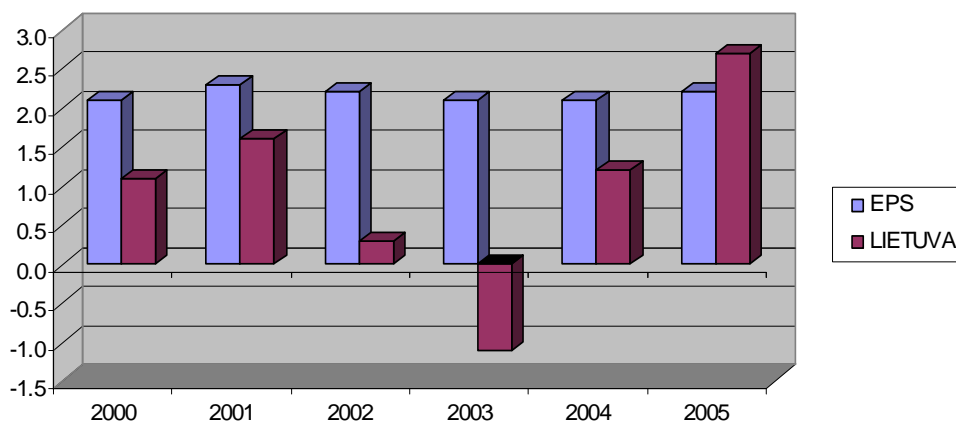
Lietuvos prekių ir paslaugų kainos gali didėti ir dėl pasaulio rinkoje kylančios naftos kainos. Naftos kainų šokas (~ 0.6 p.p. metinės infliacijos) veikia simetriškai. Naftos kainos kilimas yra simetrinis šokas, tačiau įvairiose šalyse jos poveikis infliacijai skiriasi. Lietuvoje naftos kainos kilimas infliacijai gali turėti didesnę poveikį nei ES šalyse (Kuodis, 2005, p. 7). Tokią prielaidą leidžia daryti tai, kad:

- skaičiuojant Lietuvos SVKI, energetikos produktų svoris yra beveik dvigubai didesnis nei ES šalių vidurkis; didesnis kuro svoris Lietuvoje (besivystanti šalis, daugiau išlaidų “būtinybėms”);
- degalų akcizas Lietuvoje sudaro mažesnę nei ES šalių vidurkis degalų kainos dalį, todėl galutinė degalų kaina labiau priklauso nuo naftos kainos svyravimo;
- palyginti su kitomis ES šalimis, Lietuvos prekių ir paslaugų gamyboje naudojama daugiau naftos produktų (Vetlov, 2004, p. 89).

Kai kurie Lietuvos finansų rinkos analitikai linkę menkinti pasaulinės naftos kainos kilimo įtaką vykdant Maastrichto sutartyje nustatytą infliacijos lygio kriterijų. Jie nurodo, kad 1999–2000 m. naftos kaina sparčiai didėjo, tačiau šalies infliacijos indeksas svyravo apie 0. Toks palyginimas nelabai vykęs, nes to laikotarpio infliacijai įtakos turėjo tokie svarbūs veiksniai, kaip Lietuvos ekonomikos nuosmukis, importuojamų prekių (ne naftos produktų) kainų mažėjimas ir kt (Vetlov, 2004, p. 90).

Valdžios sektoriaus deficito reikalavimas galėtų būti pažeistas nepalankiai pasikeitus verslo ciklams, jeigu finansų politikos kūrėjams nepavyktų įgyvendinti subalansuoto struktūrinio biudžeto politiką. Todėl norint įvykdyti šį reikalavimą būtina laikytis finansinės drausmės. Vykdamas griežtą finansų ir šalies integracijos į EPS politiką, bus labai reikalinga politinių jėgų vienybė. Lietuvos Respublikos Vyriausybės programoje pabrėžta, kad euro įvedimo terminai priklausys nuo Lietuvos ekonomikos augimo ir finansinio stabilumo.

Taigi nors infliacija Lietuvoje iki 2005 m. buvo mažesnė nei EPS vidurkis, o 2003 net pasiekė defliaciją, tačiau 2005 m. tiek šoktelėjusi infliacija, jog gali būti vienas pagrindinių veiksnių neįsivesti euro (žr. 8 pav.).

Šaltinis: Eurostat, 2006

8 pav. EPS ir Lietuvos infliacijos pokyčiai, proc.

Nesėkmės atveju gali tekti užplanuotą euro įvedimą 2007 m., kuris suteiktų papildomą impulsą ūkio plėtrai, atidėti. Jau 2005 m. vasarą neliko abejonių, kad ši grėsmė yra reali, nes dėl atlyginimų augimo bei pakitusių valiutų kursų tendencijų (2004 m. rudenį doleris drastiškai smuko euro atžvilgiu ir gerokai pristabdė kainų kilimą Lietuvoje, o 2005 m. ėmė stiprėti) 2005 m. rudenį buvo spartesnė infliacija nei prieš metus. Todėl Europos Komisija pristatant ataskaitą apie Lietuvos galimybes tapti 2007 m. sausio 1 d. euro zonos nare, nusiteikusi itin griežtai vertinti naujas kandidates į ekonominę pinigų sąjungą, greičiausiai nedrįs siūlyti Lietuvos į naujas nares euro zonoje. Anot ekspertų, EK tiesiog bijo sukurti precedentą, kai į euro zoną priimamos kriterijų neatitinkančios šalys (Kmieliauskas, 2006, p. 2).

2.5. Realiosios konvergencijos kriterijai

Vertinant šalies pasirengimą įsivesti eurą, Mastrichto kriterijai laikomi pagrindiniais. Tačiau ekonominiu požiūriu pakankamai reikšmingi ir vadinamosios realiosios konvergencijos kriterijai, nereglamentuojami narystės EPS sutartyje. Jie suteikia vertingos informacijos apie šalies pasirengimą įsivesti bendrą valiutą.

Realiosios konvergencijos kriterijai – neoficialūs, taigi neprivalomi vykdyti, reikalavimai, keliami visateisės narystės EPS siekiančiai šaliai. Tokių kriterijų vykdymas jai leidžia tikėtis didžiausios naudos, būnant EPS, ir kartu rodo šios sąjungos patikimumą ir priimtinumą. Realiosios konvergencijos kriterijų pagrindas – Optimalios valiutos zonos (OVZ) teorija. OVZ yra tokia pinigų sąjunga, kurios narėms didžiausią naudą teikia bendros valiutos naudojimas, iki tol naudojusių

skirtingas valiutas – šių šalių ekonominių struktūrų ir ciklų suderinamumas, tarpusavio prekybos intensyvumas, gamybos veiksnių mobilumas ir darbo užmokesčio bei kainų lankstumas, o vienos šalies priėmimas ar pasitraukimas šios sąjungos gerovę tik sumažintų. OVZ teorija apima su pinigų sąjungos veikimu susijusius klausimus, šioje teorijoje daugiausia dėmesio skiriama pinigų sąjungos sąnaudų atsisakant nacionalinės valiutos, kaip svarbios ekonominio reguliavimo priemonės, analizei (Vetlov, 2004, p. 90).

Pagal OVZ teoriją, šalys, siekiančios sudaryti pinigų sąjungą, turi atitikti tam tikrus reikalavimus. Pirmiausia, jų patiriami ekonominiai šokai turi būti simetriniai, o ekonomikos reakcija į šokus – panaši. Tai ypač svarbu, priešingu atveju simetriniai šokai gali sukelti nepageidaujamą šalių ekonomikos raidos divergenciją. Todėl reikalaujama, kad OVZ šalių ekonomikos struktūra tik nedaug skirtųsi. Antra, jei OVZ šalių ekonomika patiria asimetrinius šokus, turėtų gerai veikti ekonomikos savireguliacijos mechanizmas (tai mechanizmas, pagrįstas laisvu kapitalo ir darbo jėgos judėjimu, darbo užmokesčio ir (ar) kainų lankstumu, fiskaliniu federalizmu ir (finansų) rinkos integracija.). Toks mechanizmas turėtų užtikrinti šalies, nevykdančios nepriklausomos valiutos kurso politikos, ekonomikos lankstumą. Tačiau jei kuri nors iš pinigų sąjungos valstybių patirs "asimetrinį šoką", t.y. stiprų ekonomikos sukrėtimą, iškart kils problemos. Toji šalis bus likusi su vieninteliu ekonominės politikos svertu – fiskaline politika. Tarkime, jei paaiškėja, kad dėl skirtingo demografinio ciklo kurioje nors šalyje į darbo jėgą įsilieja santykinai didesnis nei likusiose šalyse mokyklai ir universitetams baigusiųjų žmonių skaičius, tai šaliai galėtų labai praversti centrinio banko refinansavimo palūkanų normos (diskonto normos) sumažinimas, aktyvinantis investicinę veiklą ir vartotojišką kreditą.

Nedarbo padidėjimo grėsmė būtų atitolinta. Deja, pinigų politika formuojama Frankfurte, bet ne tos šalies sostinėje, o ir ECB nesiims palaisvinti pinigų politikos dėl nedarbo stabilizavimo vienoje šalyje, rizikuodamas infliacijos paspartėjimu likusiose 12 valstybių. Vadinasi, šalis su asimetriškai šoktelėjusia darbo pasiūla turės remtis vien savomis galimybėmis. Trumpu laikotarpiu tai reiškia sumažinti realius atlyginimus (pavyzdžiui, padidinus mokesčius, kurių lėšomis būtų pratęstas abiturientų profesinis mokymas) arba mokesčius (dėl ko padidėjusių grynujų pajamų dėka įmonės galės išplėsti investicinę veiklą savomis lėšomis arba sumažinti gaminių kainas ir susilaukti paklausos išaugimo, – ir vienu, ir kitu atveju jos tada ims kurti naujas darbo vietas). Abiem atvejais didžioji dauguma gyventojų – vartotojų ir verslininkų – kuriam laikui pajus savo realiųjų pajamų sumažėjimą (dėl mokesčių padidėjimo arba dėl valstybės išlaidų socialinėms programoms, investicijoms ir atlyginimams valstybiniame sektoriuje sumažėjimo, sumažinus mokesčius). Juk negali naujų darbo vietų kūrimas būti finansuojamas iš nieko.

Tai gal ir yra natūraliausias – ir ekonomikai sveikiausias – kelias išeiti iš makroekonominės bėdos, bet praktikoje jis rečiau naudojamas (jei tik galima). Paprastai politikai renkasi kitą kryptį –

imasi kompensuoti daugumos gyventojų realiųjų pajamų sumažėjimą papildomu, deficitiniu biudžeto finansavimu. Šitaip numalšinamas galimas platesnis nepasitenkinimas valdančiąja partija ar koalicija (ko ir siekia politikai), tačiau problema iš esmės nesprenžžiama, nes deficitinis finansavimas galiausiai sukelia įtampą šalies išorinių ryšių balanse (dėl būtinumo skolintis galop iš užsienio ir po to aptarnauti skolą įplaukomis iš eksporto, užuot apmokant importą). Tos įtampos jau neįmanoma sušvelninti sumažinus valiutos kursą (išvis nebėra savos valiutos), tenka imtis to, nuo ko buvo bandyta pabėgti, – didinti mokesčius ir/arba mažinti biudžeto išlaidas. Taigi valstybė, pinigų sąjungos narė, netekusi savarankiškos pinigų politikos, nebegali nustumti problemos į ateitį. Tenka būti gerokai apdairesniems ekonominėje politikoje. Todėl pinigų sąjungos valstybių ekonominis augimas gali būti gerokai stabilesnis, tvarus, be krizės (dėl valstybės skolos augimo) grėsmės horizonte. Tai gerai suvokta ES pinigų sąjungoje, kuri formuota pagal konvergencijos kriterijus, o dabar funkcionuoja pagal Stabilumo ir augimo pakto nuostatas (Čičinskas, 2002, p. 3).

Daugelyje studijų, kuriose OVZ problema nagrinėjama naudojant Rytų ir Vidurio Europos (VRE) (T. Ganusauskas, R. Kuodis, 2003) šalių makroekonominis duomenis, aptariama paklausos ir pasiūlos šokų simetrija, trumpalaikių verslo ciklų VRE ir euro zonos šalyse (arba pagrindinėse euro zonos šalyse) koreliacija. Vertinant VRE šalių ekonominį pasirengimą visateisei narystei EPS, gaunami skirtingi, kai kuriais atvejais net prieštaringi rezultatai. Tačiau dviejų šalių – Vengrijos ir Lietuvos – vertinimo rezultatai įvairiose studijose yra vienodi: iš visų VRE šalių geriausiai pasirengusi narystei yra Vengrija, o prasčiausiai – Lietuvos ekonomika. Atkreiptinas dėmesys, kad beveik nė vienoje studijoje ES politikams nesiūloma vertinimo rezultatais tiesiogiai remtis, sprendžiant apie naujų ES narių pasirengimą įsivesti eurą. Tokie rezultatai dažniausiai gaunami taikant trumpas laiko eilutes, todėl jie nevisiškai patikimi ir vertinami su tam tikromis išlygomis. Kita vertus, realiosios konvergencijos kriterijai yra endogeniški: šalys neįvykdžiusios šių kriterijų ex ante, juos gali įvykdyti ex post. Įstojus į pinigų sąjungą, suintensyvėjus šalių narių tarpusavio prekybai, atsiranda stipresnė jų verslo ciklų koreliacija (Vetlov, 2004, p. 90 pagal Frankel, Rose, 1996, 1997).

Lietuvos verslo ciklo koreliaciją su euro zonos šalimis bus pateikiama tolesniame - 3-iame skyriuje, kur bus nagrinėjami stojimo į euro zoną trūkumai.

Lietuvos ekonominių konvergencijos (tiek nominaliosios, tiek realiosios) kriterijų vykdymas vertinamas per griežtai. Ne visos dabartinės euro zonos narės (Graikija, Italija, Vokietija, Prancūzija) tenkina visus Maastrichto kriterijus (žr. 3 priedas), bet šalys sėkmingai dalyvauja EPS, o tai leidžia teigti, kad ir Lietuvos, kaip mažos atviros ekonomikos šalies, narystė šioje sąjungoje neturėtų nei pakenkti, nei padėti euro zonai.

Atsižvelgiant į tai, pasirinkta strategija kaip galima greičiau įsivesti eurą laikytina visiškai teisinga. Lietuvos sugebėjimas išlaikyti griežtą fiksuoto lito kurso režimą daugiau kaip dešimtmetį,

net ir patyrus stiprius ekonominius šokus, rodo šalies ekonomikos lankstumą ir pasirengimą visateisei narystei EPS.

3. EKONOMINIAI POKYČIAI LIETUVAI ĮSTOJUS Į EUROPOS PINIGŲ SAJUNGĄ

2-ame skyriuje pateikta Lietuvos ekonominė padėtis, sudaro sąlygas greitai prisijungti į euro zoną. Tam mūsų šalis turi teisinį ir ekonominį pagrindus:

Šiame skyriuje analizuojami atlikto tyrimo rezultatai. Empirinio tyrimo tikslas – atlikti Lietuvos narystės euro zonoje įtakos ekonomikai analizę. Tyrimo pobūdis yra aprašomasis – kokybinis. Turint omenyje, kad daugelis euro zonos narių kandidačių, o tarp jų ir Lietuva, nori kuo greičiau prisijungti prie EPS, atrodo, kad tai neabejotinas privalumas, todėl buvo iškelta hipotezė, kad Lietuvos stojimas į euro erdvę turės daugiau teigiamų pasekmių negu neigiamų. Empirinio tyrimo tikslui pasiekti buvo išskirti šie uždaviniai:

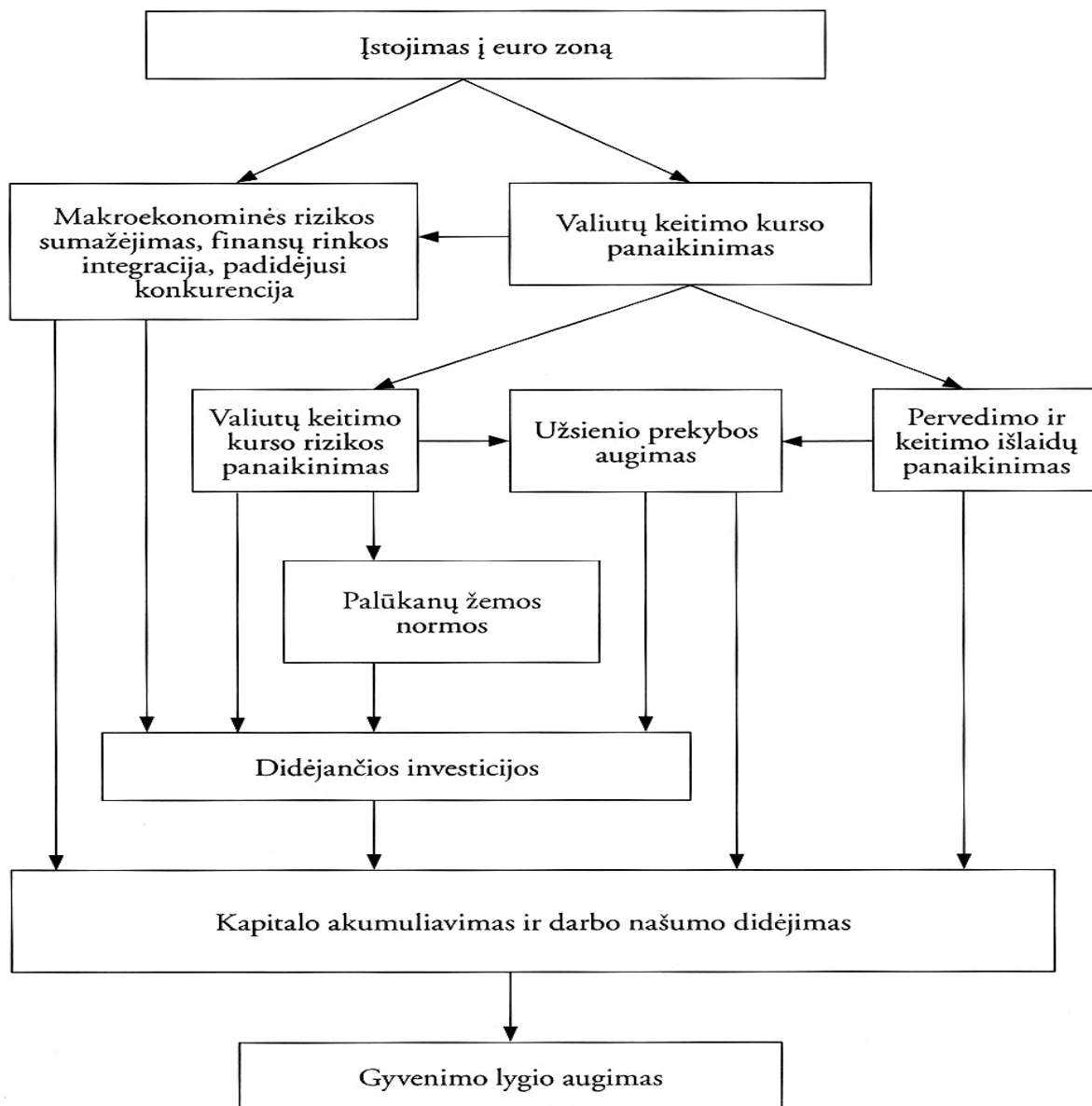
1. Išnagrinėti skirtumus kuo prisijungimas prie EPS skiriasi nuo dabartinės euro atžvilgiu griežtai fiksuotos valiutos sistemos.
2. Nustatyti Lietuvos prisijungimo prie EPS svarbiausius privalumus.
3. Nustatyti Lietuvos prisijungimo prie EPS neigiamas pasekmes.
4. Ivertinti euro zonos šalių narių ekonominius pasikeitimus įstojus į euro zoną.
5. Pateikti Lietuvos nesijungimo į euro zoną išvadas.

Siekiant kuo geriau įsigilinti į nagrinėjamą temą, nedarant jai poveikio savo išankstiniais nusistatymais, atlikus mokslinės literatūros, statistinių duomenų analizę ir apibendrinus duomenis, panaudotas interviu metodas (žr. 1 priedą). Respondentai buvo atrinkti neatsitiktinai atrankos būdu, buvo apklausiami įvairių veiklos sričių atstovai, kurių veikla susijusi su Lietuvos stojimu į euro zoną. Todėl iš viso apklausti 7 - iš Lietuvos banko, komercinio banko, akademinės ir verslo visuomenės - respondentai (žr. 2 priedą). Interviu tikslas yra išsiaiškinti įvairių institucijų atstovų požiūrį į Lietuvos narystės EPS ekonomines galimybes.

3.1. Stojimo į euro zoną privalumai

Nagrinėjant institucinio režimo pokyčių klausimą pirmiausia svarstyti su tuo susijusi nauda. 8 lentelėje pateikti tyrimo metu respondentų įvardyti dalyvavimo euro zonoje privalumai.

Atlikus tyrimą būtų galima išskirti svarbiausią stojimo į euro zoną naudą - stipresnė ir labiau atspari sukrėtimams finansinė sistema – šalies makroekonominio stabilumo ir ilgalaikio augimo pagrindas, kurį konstatavo visi respondentai (žr. 9 pav.).

Šaltinis: Kropas, S; Kropienė, R. (2005) Europos pinigai p. 318 pagal NATIONAL bank of Poland

9 pav. Stojimo į euro zoną nauda

8 lentelė

Respondentų argumentai dėl stojimo į euro zoną privalumų

Argumentai / respondentai	Lietuvos bankas	komercinis bankas	Verslo, akademinė visuomenė
Prekybos didėjimas ir kliūčių jai sumažinimas	+	+	+
Palūkanų lygių supanašėjimas	+		
Kainų skaidrumas	+	+	
Euro valiutos vaidmuo		+	+
Investicijų didėjimas	+	+	+
BVP didėjimas ir nedarbo mažėjimas	+	+	+
Greitesnė konvergencija su ES senbuvėmis pagal pajamas ir gyvenimo lygio standartus	+	+	+

Šaltinis: sudaryta autoriaus pagal gautus tyrimo duomenis

3.1.1. Prekybos didėjimas ir kliūčių jai sumažinimas

Visi apklausti respondentai, būtent šį veiksnių laiką vieną iš svarbiausių stojimo į euro zoną privalumų. Tačiau šis veiksnys nebūtų svarbiausias investicijų ir ekonomikos augimui, palyginti su kitais ekonominės politikos sprendimais, pavyzdžiui, mokesčių dydžiu ir kitomis verslo sąlygomis.

Akivaizdu, kad abipusiai prekybos mainai yra naudingi abiem sandorio šalims. Demokratinėje visuomenėje priešingu atveju jie tiesiog nevyktų. Yra du mechanizmai kaip pinigų sąjunga galėtų padidinti prekybą tarp pinigų sąjungos narių. Pirmas susijęs su transakcijų kaštais, t.y. pinigų sąjunga lemia mažesnius transakcijų kaštus ir taip skatina tarptautinę prekybą. Antras susijęs su mažesniu valiutos kurso neapibrėžtumu.

Kai šalis, tokia kaip Lietuva, neturi savo valiutos, sumažėja prekybos vykdymo kaštai – su euro zonos valstybėmis prekiaujančioms įmonėms nebereikėtų nuolat keisti litų į eurus ir atgal. Ši nauda visuomenei turi veidrodinę pusę. Tai - bankų sistema. Apžvalgos skirtingose šalyse rodo, kad apie 5 % banko pajamų yra komisiniai, sumokami bankams, keičiant nacionalines valiutas. Šis bankų pajamų šaltinis pinigų sąjungoje išnyksta. Tai neturėtų sudaryti išpūdzio, kad nauda visuomenei yra atsveriamą bankų nuostolį. Transakcijų kaštai, keičiant pinigus, yra grynas nuostolis. Tai lyg mokesčio, sumokėto vartotojų, mainais už nieką, panaikinimas. Tačiau bankai susiduria su perėjimo problema: jie turi rasti kitas pelningas veiklas. Lietuvoje dėl to nacionalinis produktas padidės daugiau, nei vidaus produktas, kadangi bankų sistema faktiškai priklauso nerezidentams. (Kuodis, 2006, p. 21)

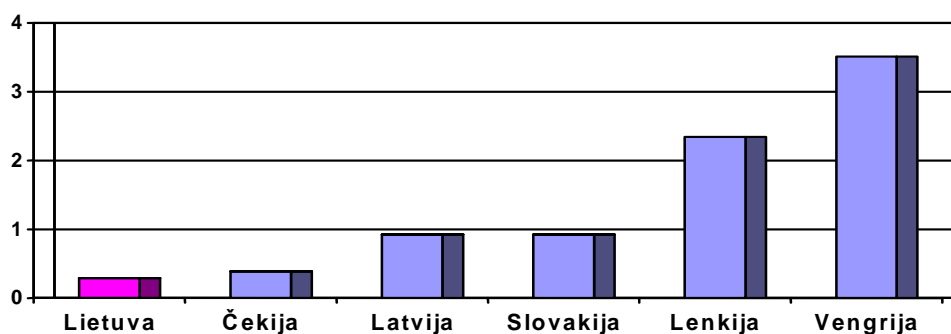
Kol mokėjimų sistemos nėra visiškai integruotos, bankų pervedimai tarp EPS šalių narių išlieka brangesni nei banko pervedimai šalies viduje. Taip šiandien vis dar yra euro zonoje. Priežastis yra ta, kad nors nacionalinės mokėjimų sistemos yra dabar susietos vadinamosios TARGET sistemos, nacionalinės sistemos vis dar veikia. Pasekmėje tarpvalstybiniai bankų pervedimai yra brangesni nei bankų pervedimai šalies viduje, bet taip ilgai nesitęs.

Kaip teigia Lietuvos banko atstovas M. Milieška, kai šalis neturi savo valiutos, išnyksta ir galimos su ta valiuta siejamos problemos. Tai ypač aktualu mažoms valstybėms, kurios neturi ilgą laikotarpį kauptos reputacijos, o tokia ir yra Lietuva. Į tokių šalių valiutas dažniausiai žiūrima gana įtariai. Prekybos partneriai, užsienio investuotojai neatmeta galimybės, jog gali pasitaikyti kokių nors nemalonių siurprizų, susijusių su ta valiuta. Pavyzdžiui, dėl ekonominės politikos klaidų ją gali užpulti užsienio valiutos spekuliantai, valdžia pati dažnai turi slaptų motyvų manipuluoti valiutos kursu. Tačiau kai šalis neturi savo valiutos, išnyksta bet koks neapibrėžtumas, susijęs su šalies valiutos kursu. Valiutos keitimo kaštų ir valiutos kurso apibrėžtumo išnykimas skatina prekybą, investicijas.

Kalbant apie skaitinius prekybos naudos įvertinimus, garsus ekonomistas Andy Rose'as kartu su Jeffrey Frankel'iu parodė, kad prekybos padidėjimas vienu procentu tarp pinigų sąjungos šalių padidina pajamas vienam gyventojui maždaug trečdaliu procento (Kuodis, 2005, p. 4). Štai kodėl didžiausia laukiama nauda iš euro įvedimo Lietuvoje - būtent prekybos ir pajamų didėjimas.

3.1.2. Palūkanų lygių supanašėjimas

Antras svarbus pinigų sąjungos poveikis ekonominiam augimui, tai - valiutų kursų neapibrėžtumo sumažėjimas, pinigų sąjunga lemia mažesnę riziką ir todėl mažesnę realią palūkanų normą, nes atitinkamai iš palūkanų išnyksta šios rizikos priedo įskaityto palūkanų normose, kurios investuotojai reikalauja už tą neapibrėžtumą. Ką reiškia mažesnės palūkanos? Iš esmės tai reiškia didesnę vartojimą, kadangi žmonės gali pigiau skolintis, reikia mokėti mažesnes palūkanas. Tai sąlygoja didesnes vidaus investicijas - mūsų investuotojams bus patraukliau investuoti, nes investavimo sąnaudos, kurias daugiausia atspindi paskolų palūkanų norma, sumažėja. Valstybei taip pat sumažėja skolos aptarnavimo išlaidos. Tačiau atliktame tyrime, komercinių banko ir verslo atstovai nurodė, jog didelės naudos iš to tikėtis neverta. Valiutos rizikos premija jau dabar siunčia mažėjimo signalus. Tai galim palyginti su kitomis ES naujomis narėmis (žr. 10 pav.).

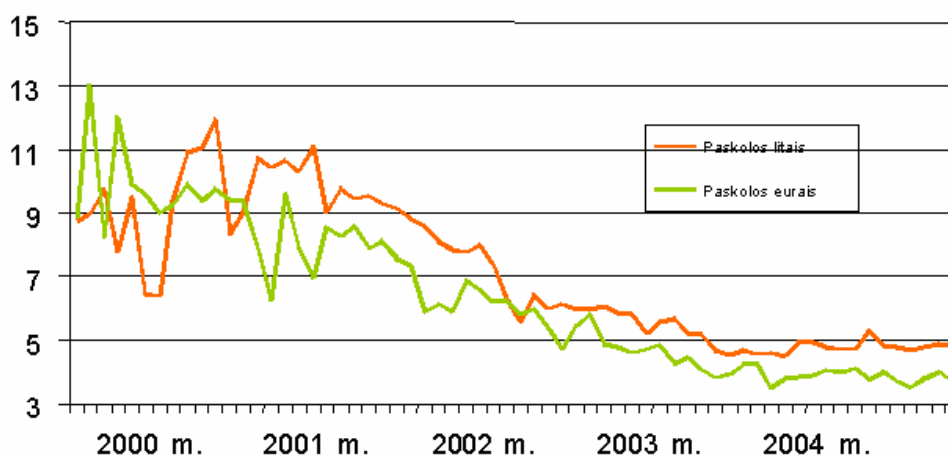

Šaltinis: Petrauskas, D. (2005) Euro įvedimas Lietuvoje, p. 12

10 pav. Rizikos priedai prie ilgalaikių VVP palūkanų normų kai kuriose šalyse 2004 gruodis, proc.

Vilniaus universiteto Kauno humanitarinio fakulteto Finansų ir apskaitos katedros dr. doc. E. Freitakas pabrėžia, kad Lietuvos bankui tvirtai susiejus litą su euru, panaikinant praktiškai visas kliūtis lito ir euro pinigų rinkų integracijai ir suformuojant tarptautinėje finansų rinkoje lūkesčius, jog Lietuva tvarkingai ir netrukus įsives eurą, mes jau kelerius metus iš esmės naudojames šiuo naudos aspektu, nes palūkanų lygis jau dabar yra labai artimas euro zonos vidurkiui. Iš esmės mūsų

gyventojai ir įmonės skolinasi mokėdami tokias pat palūkanas arba jų normos nedaug skiriasi nuo paskolų eurais (žr. 11 pav.).

Šaltinis: Budrytė, A. (2005), Euro įvedimo privalumai, trūkumai ir pasekmės, p. 7

11 pav. Ilgalaikių paskolų (virš 5 m.) palūkanų norma, proc.

Šiuo metu euro zonos bazinės palūkanos yra mažiausios tarp išsivysčiusių šalių – 2,50 proc., prognozuojama, kad šiemet euro zonos palūkanos išaugs iki 3 proc. ar 3,25 proc. Todėl rinkos dalyviai tikisi bazinių palūkanų didėjimo, o tai rodo, jog pastaruoju metu nuolat didėja LIBOR – Londono tarpbankinių palūkanų normos. O LIBOR kartu su komercinio banko marža sudaro palūkanas, kurias moka imantis paskolą iš banko eurais. Paskui LIBOR didėja ir Vilniaus tarpbankinės rinkos palūkanos VILIBOR, kurios sudaro palūkanų dalį skolinantis litais, tačiau skirtumas tarp jų yra mažas (žr. 9 lentelė).

9 lentelė

LIBOR EUR ir VILIBOR palūkanų normos (2006. 05. 09)

Terminas	1 naktis	1 savaitė	2 savaitės	1 mėnuo	3 mėnesiai	6 mėnesiai	1 metai
LIBOR EUR	2,41	2,611	2,617	2,64	2,86	3,03	3,314
VILIBOR	2,62	2,7	2,7	2,73	2,88	3,06	3,35

Šaltinis: sukurta autoriaus pagal SEB AB Vilniaus banko duomenis, 2006

Litą susiejus su euru, įstojus į ES, padidėjus bankų konkurencijai bei rinkoms patikėjus greita euro įvedimo strategija, finansinis arbitražas praktiškai suvienodino Lietuvos ir euro zonos palūkanų normas. Todėl visa tai reiškia, kad šiuo naudos aspektu jau didele dalimi pasinaudojome.

3.1.3. Kainų skaidrumas

Dažnai literatūroje minimas dar vienas euro pranašumas – didesnis kainų skaidrumas. Tai argumentas, kuris yra teisingas, bet klaidingai traktuojamas. Iki šiol manoma, kad įsivedus vieną valiutą tampa lengviau palyginti prekių kainas, ir vartotojas dėl to laimi.

Kaip aiškina R. Kuodis (2005), jog iš tikrųjų ne pats kainų skaidrumas yra šio argumento esmė, nes prekybos centrai, įmonės ir gyventojai yra gana kvalifikuoti, kad, netgi esant daugeliui valiutų, galėtų apsiskaičiuoti, kas kiek kainuoja, ir bandytų naudotis kainų skirtumais, tarkim, importuodami tą pačią prekę iš šalies, kurioje ji kainuoja pigiau. Tačiau euras skatina integraciją kitose ūkio srityse: finansinę integraciją, konkurencijos. Taigi euras yra gilesnės integracijos katalizatorius daugelyje kitų ūkio sričių, kurios tiesiogiai nėra susijusios su kainų skaidrumu. Todėl euras netiesiogiai prisideda prie to, kad tarp gamintojų ir prekybininkų būtų didesnė konkurencija, ir galiausiai laimės vartotojas. Sunku įvertinti šią labai netiesioginę euro naudą skaičiais, bet šis argumentas dėl to nėra mažiau svarbus.

Tačiau šiam argumentui prieštaravę verslininkai teigė, jog šiame argumente nėra nieko konkretaus ir tai yra tik abstrakti frazė.

3.1.4. Investicijų pritraukimas

Lietuvos narystė ES padidino investuotojų dėmesį mūsų šaliai, tačiau Lietuva išlieka tiesioginių užsienio investicijų pritraukimo vidutiniuke ir vis dar negali tinkamai konkuruoti su kitomis Rytų ir Centrinės Europos šalimis - ES narėmis. Nepaisant vieno sparčiausių Europoje ekonomikos augimo bei stabilių makroekonominių rodiklių, Lietuvoje tebeegzistuoja pagrindinės didesnes investicijas stabdančios struktūrinės problemos: plyno lauko investicijoms paruoštų sklypų trūkumas, kvalifikuotų darbininkų (ypač su neuniversitetiniu techniniu išsilavinimu) trūkumas, nėra investicinių paskatų sistemos (mokesčių lengvatos, darbo vietų kūrimo subsidijos, perkvalifikavimo/apmokymų ir infrastruktūros sutvarkymo išlaidų subsidijavimas).

Tačiau įstojus į EPS ir įsivedu eurą šalies finansų rinka tampa nepalyginti didesnės ir likvidesnės euro zonos finansų rinkos dalimi - visa tai sudarys sąlygas pritraukti išorės lėšas greičiau bei mažesnėmis sąnaudomis ir tai turėtų padidinti Lietuvos patrauklumą tiesioginėms užsienio investicijoms.

Edita Kurtkuvienė, vyr finansininkė iš UAB „TUV uolektis“ pabrėžė, jog bendros investicijos didėtų iš esmės dėl verslo investicijų, kurias turėtų paskatinti palankios kreditavimo sąlygos, didesnės korporacijų pajamos ir gerėjanti paklausos padėtis. Didėjant prekybos apimtims

nėra abejonės ir dėl TUI investicijų augimo, tai pasitvirtino ir Lietuvai įstojus į ES, kai TUI padidėjo apie 23 proc. (žr. 10 lentelė).

10 lentelė

Tiesioginės užsienio investicijos Lietuvoje 1997 – 2005 m.

	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
TUI metų pradžioje, mln. Lt	2801,2	4162,5	6501,2	8252,1	9337,3	10661,9	13183,8	13699,4	16192,6

Šaltinis: Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės, bendroji statistika, 2006

3.1.5. BVP augimas ir nedarbo mažėjimas

Pastebėtina tiek dėl išnykusių valiutos kaštų tiek dėl mažesnių palūkanų didėtų šalies BVP. Garsiaame dokumente - Europos Komisijos 1990 metų raporte „Viena Europa - vieni pinigai“, vertinant euro įvedimo naudą, buvo konstatuojama, kad ES šalys, atsisakiusios valiutos, kasmet dėl valiutos keitimo kaštų eliminavimo padidins BVP nuo ketvirčio iki pusės procento (0,25-0,5%), o Lietuvoje vien euro pirkimo-pardavimo maržos panaikinimas leistų sutaupyti apie 29 mln. Lt (0,05% BVP) (Kuodis, 2005, p. 4).

Dėl nedarbo mažėjimo, tai Lietuvoje jis vis mažėja, galima teigti, kad net greičiau negu euro zonoje, o didėjant prekybai, jis dar turėtų mažėti. Ypač ženklus nedarbo sumažėjimas Lietuvoje pasireiškė įstojus į ES (žr. lentelė 11).

11 lentelė

EPS ir Lietuvos nedarbo lygio raida, proc.

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Euro zona	10,5	10,7	10,6	10,1	9,2	8,2	7,9	8,13	8,7	8,9	8,6
Lietuva	....	...	14,1	13,2	13,7	16,4	16,5	13,5	12,4	11,4	8,2

Šaltinis: Eurostat, Employment, 2006

Pastaruoju metu pasaulinėje ekonomikoje ryškėja tokia tendencija: vienos valiutos vis plačiau atlieka tarptautines funkcijas, o kitos vis labiau užleidžia šias funkcijas kitų šalių valiutoms net vietinėse rinkose. Beveik visą pastarąjį šimtmetį tarptautinėje pinigų sistemoje dominavo Jungtinių Amerikos Valstijų doleris, todėl ir pinigų sistema vadinama vienos ašies sistema. Euro atsiradimas sudaro tam tikrų prielaidų ateityje pakeisti situaciją: tarptautinė pinigų sistema galėtų tapti dviaše, o gal net ir triaše. Tačiau šios tendencijos gali išryškėti tik per ilgą laikotarpį, tam įtakos turės ekonominiai ir politiniai veiksniai. (Kropas, Kropienė, 2005, p. 268). Todėl kaip nurodė kai kurie respondentai euro, kaip patogios valiutos privalumais galėtų pasinaudoti ir Lietuvos žmonės. Tų šalių viešasis sektorius ir

privačios įmonės turi palankesnes finansavimo sąlygas, ekonomika nebūtų tokia jautri valiutos kurso svyravimams.

Dar vienas respondentų minėtas teigiamas poslinkis yra tai, kad, didėjant Lietuvos ir euro zonos šalių ekonomikos augimo atotrūkiui, gyventojų pajamų lygio atotrūkis mažėjo. ES statistikos agentūros Eurostat (2006) duomenys rodo, kad Lietuvos BVP (koreguotas pagal perkamosios galios paritetą), tenkantis vienam gyventojui, 1999 m. sudarė 35, o 2004 m. – beveik 48 procentus tokio ES rodiklio. Pajamų lygis ypač priklauso nuo našumo pokyčių, todėl ES šalių gyventojų pajamų lygio suartėjimas yra galimas tik ilgu laikotarpiu. Tai gyventojų pajamų lygio neleidžia laikyti kriterijumi, kurį reikėtų taikyti vertinant šalies pasirengimą įsijungti į euro erdvę.

3.2. Stojimo į euro zoną trūkumai

Nors respondentai nurodė daugiau stojimo į EPS privalumų, bet buvo pateikta ir euro zonos trūkumų (žr. 12 lentelė).

12 lentelė

Respondentų argumentai dėl stojimo į euro zoną trūkumų

Argumentai / respondentai	Lietuvos bankas	Komercinis bankas	Verslo ir akademinė visuomenė
ekonominės politikos priemonių panaudojimas	+	+	+
nedidelė verslo ciklų koreliacija	+	+	
vienkartinės euro įvedimo išlaidos	+	+	+
Infliacijos kilimas	+	+	+

Šaltinis: sudaryta autoriaus pagal tyrimo duomenis

Oponentų dažniausiai minimas argumentas prieš stojimą į euro zoną yra tas, kad valstybė praras ekonominės politikos priemonių panaudojimą - tai galimybė pakeisti valiutos kursą ir kartu pakeisti Lietuvos konkurencingumo lygį. Kaip teigia M. Milieška, skirtingai nuo ES senbuvių, kurių centrinių bankų galios buvo apribotos, įvedus vieningą valiutą, Lietuvos centrinis bankas įgis daugiau priemonių veikti bendrą pinigų politiką. Kitas argumentas, kad Lietuva neturi savarankiškos pinigų politikos dėl to, jog litas yra susietas su euru, tad tą politiką už mus vykdo Europos centrinis bankas, nustatydamas palūkanų lygį, kuris gali netikti Lietuvai. Dėl šios vienos iš svarbiausių ekonomikos kainų - valiutos kurso - kaitaliojimo, tokios mažos šalies kaip Lietuva ekonomikoje gali atsirasti didelė netvarka, juolab, kaip buvo minėta, Lietuvos ekonomika yra gana lanksti ir greitai prisitaiko prie besikeičiančių sąlygų netgi fiksuoto lito kurso sąlygomis. Todėl argumentas - esą mes prarandame svarbią ir vertingą ekonominės politikos priemonę - iš esmės yra

silpnas argumentas ir ar Lietuvai būtų verta eiti neišbandytu ir daug pavojų turinčiu savarankiškos valiutos kurso ir pinigų politikos keliu.

Kiti stojimo į euro zoną trūkumai pateikti atskirais skyreliais.

3.2.1. Verslo ciklų neatitikimas

Svaresnis argumentas prieš ankstyvą euro įvedimą yra tas, jog iki šiol buvo nedidelė verslo ciklo koreliacija tarp Lietuvos ir euro zonos.

Aš manau kad tai iš tiesų yra svarus argumentas, kodėl pageidautina, kad į pinigų sąjungą jungtųsi tik tos šalys, kurių ekonomikos patiria nedaug asimetrinių šokų, o simetriniai šokai turi daugiau mažiau tas pačias pasekmes. Įstojus į euro zoną bendrą pinigų politiką vykdys Europos centrinis bankas. Jeigu euro zonos šalių ekonomikų „pulsai“ bus labai nepanašūs, t.y. vienu valstybių ekonomikos „kais“, kitų – „šals“, bendra pinigų politika neatitiks nė vienos iš šalių aplinkybių, tuomet ekonomikos stabilizavimo našta labiau guls ant kitų sričių – fiskalinės politikos, darbo rinkos ir pan.

Iš tikrųjų Lietuvos verslo ciklų koreliacija su euro zona iki šiol buvo gana silpna. Ši sinchronizacijos nebuvimą galima pateikti remiantis R. Kuodžio (2006) išskaidymu į tris dalis:

1. gerokai skyrėsi vidutiniai augimo tempai. Lietuvos ūkis (po Rusijos krizės) vidutiniškai augo 6%, tuo tarpu senbuvės euro zonos valstybės – tarp 1-2%.

2. augimas vidutiniškai buvo daug nepastovesnis Lietuvoje negu, tarkime, Vokietijoje. Lietuvoje ekonomika vienais metais auga 4%, kitais – 8%, tai ir turime tą 6% vidurkį. Vokietijoje ekonomika vienais metais auga 0,8%, o kitais - 1,2%, taigi natūralu, kad šioje šalyje vidutiniai augimo tempai yra pastovesni.

3. verslo ciklų viršūnių ir dugnų nesutapimai. Tai - didžiausia iš trijų blogybių. Kad mes augame gerokai greičiau negu ES senbuviai, yra pageidautinas dalykas – būtų daug blogiau, jei šiuo atžvilgiu būtume „panašūs“. Tai, jog greitai augančiose šalyse ir ekonomika nepastovesnė – beveik natūrali pasekmė. Bet jei nesutampa verslo ciklų viršūnės ir dugnai, - jau didesnė problema, žvelgiant iš bendros pinigų politikos perspektyvos.

Tokią, kol kas nedidelę Lietuvos ir euro zonos verslo ciklų koreliaciją galima paaiškinti. Pirma, iki Rusijos krizės mūsų ekonomika faktiškai buvo veidu atsisukusi į NVS, į kurią buvo eksportuojama apie 40% viso eksporto. Tuo tarpu po Rusijos krizės eksportas į Sandraugą tesiekia apie 10-15%.

Antra, mūsų šalies ekonomikoje dominuoja energetikos sektorius – vos ne pusę pramonės sudaro naftos perdirbimas ir elektros gamyba. Šie verslai daugiau priklauso nuo politinių veiksnių – Rusijos noro tiekti naftą ir pirkti mūsų pagamintą elektrą.

Trečias dalykas – Lietuvos ekonomikoje, palyginti su kitų euro zonos šalių ekonomikomis, žemės ūkis užima daug didesnę dalį tiek pagal dirbančiųjų skaičių, tiek pagal pagamintą produktą. Pavyzdžiui, dirbančiųjų žemės ūkyje ES valstybėse senbuvėse yra 4%, Lietuvoje – apie 12%. O reikalai žemės ūkyje santykinai labiau priklauso nuo oro, nuo klimato išdaigų, kai kitose ūkio šakose daugiau nuo ekonominių, paklausos veiksnių.

Ketvirta, iki 2002 metų vasario mėnesio Lietuva buvo dolerio zonoje, todėl skyrėsi ir bazinių palūkanų lygiai.

Galiausiai rimtesnė kliūtis verslo ciklams supanašėti yra tai, kad turime nedaug ES investicijų į eksportuojantį sektorių Lietuvoje. Pavyzdžiui, jeigu vengrai turi automobilių variklių gamyklą, kuri gamina variklius vokiškiems automobiliams, natūralu, kad šių variklių ir vokiškų automobilių paklausa bus glaudžiai susijusi: jei vokiečiai pirks mažiau „Audi“ markės automobilių, vengrai gamins mažiau „Audi“ variklių. Kadangi vengrai ir kitos centrinės Europos šalys turi daugiau tokio pobūdžio investicijų, jų verslo ciklą koreliacija su euro zona buvo didesnė negu Lietuvos.

Tai, dėl ko mes tokių investicijų neturime daug, didele dalimi galima paaiškinti nepalankia mūsų valstybės geografine padėtimi: esame gana toli nuo Europos senbuvė, atskirti nuo jų jūra, blogais Lenkijos keliais, esame apsupti neturtingų kaimynų.

Tačiau abejotina, ar tokia nedidelė verslo ciklą koreliacija išliks ateityje. Ateityje mažės žemės ūkio dalis Lietuvos ekonomikoje, ne toks svarbus taps energetikos sektorius, daugiausia dėl Ignalinos atominės elektrinės uždarymo. Taip pat, didėjant mūsų pajamoms, neišvengiamai didės paslaugų sektoriaus svarba.

Paslaugų paklausa yra daug pastovesnė negu prekių paklausa, todėl galima tikėtis, kad tie verslo ciklai supanašės. Kaip teigia Jeffrey Frankelis ir Andy Rose'as (Kuodis, 2006, p. 7), jei šalis prieš stodama į euro zoną ir neatitinka šio verslo ciklo panašumo kriterijaus, tai, įstojus į euro zoną ir pradėjus veikti prekybos bei tarpusavio investicijų didėjimo mechanizmams, nedidelės koreliacijos problema pati laikui bėgant sumažės, taip pat prekybos didėjimas tarp Lietuvos ir euro zonos padidins verslo ciklo koreliaciją.

3.2.2. Vienkartinės euro įvedimo sąnaudos

Dar vienas dalykas, kurį reikia priskirti euro minusams, yra vienkartinės išlaidos dėl euro įvedimo. Šiuo atveju respondentų nuomonės skyrėsi.

Svarbiausi dalykai, į kuriuos verslininkų manymu, privalu atsižvelgti – numatoma euro įvedimo data, pereinamasis laikotarpis ir šios grandiozinės operacijos kaštai. Papildomos išlaidos skaičiuojamos - pakoreguoti informacinės sistemas, apskaitos sistemas, perspausdinti reklamos

medžiaga, apmokyti darbuotojus dirbti naujomis sąlygomis, dviejų valiutų galiojimo sąnaudos, nemokamas valiutos keitimas, prekių ir paslaugų perkainojimas eurai. Jeigu valstybė neketins kompensuoti dalį išlaidų susijusių su „lito laidotuvėmis“, o informacinei kampanijai ji taip pat leis mokesčių mokėtojų pinigus, tai išlaidos bus dengiamos keliant kainas.

M. Milieška teigia, jog eurų banknotų įsigijimo ir monetų kaldinimo išlaidos gali sudaryti apie 80–100 mln. litų, informacinės sistemos pertvarkymas ir prisijungimas prie Europos centrinių bankų mokėjimo sistemos TARGET gali kainuoti 5–6 mln. litų, o visuomenės informavimo apie euro įvedimą kampanija – 10–11 mln. litų, kurių dalį padengs Europos centrinis bankas ir Europos Komisija.

Jei tiesiog mėgintume sudėti šias išlaidas, būtų pernelyg vienašališkas jų įvertinimas. Pavyzdžiui, Lietuvos bankui reikia nuolat pakeisti suplyšusius banknotus, nesvarbu, ar tai litai, ar eurai. Biurokratai už euro įvedimo planų kūrimą daugiau negaus, papildomų darbuotojų šiems dalykams taip pat praktiškai nereikia. Verslas taip pat kartkartėmis keičia savo sistemas, nes keičiasi mokesčiai, reguliavimo dalykai ir pan., todėl euras yra tik vienas iš iššūkių, su kuriais susiduria įmonės nuolat besikeičiant aplinkai. Iššūkių verslininkams toli ieškoti nereikia: aštresnė konkurencija, padidėjęs darbo jėgos mobilumas, spartesni įmonių susijungimų ir įsigijimų tempai, t.y. didesnė rinkų koncentracija. Nesunkiai šiuos iššūkius įveiks įmonės turinčios ryškų konkurencinį pranašumą, iš anksto pasirengusios ne tik techniškai, bet ir apsiginklavusios ilgalaikėmis veiklos strategijomis.

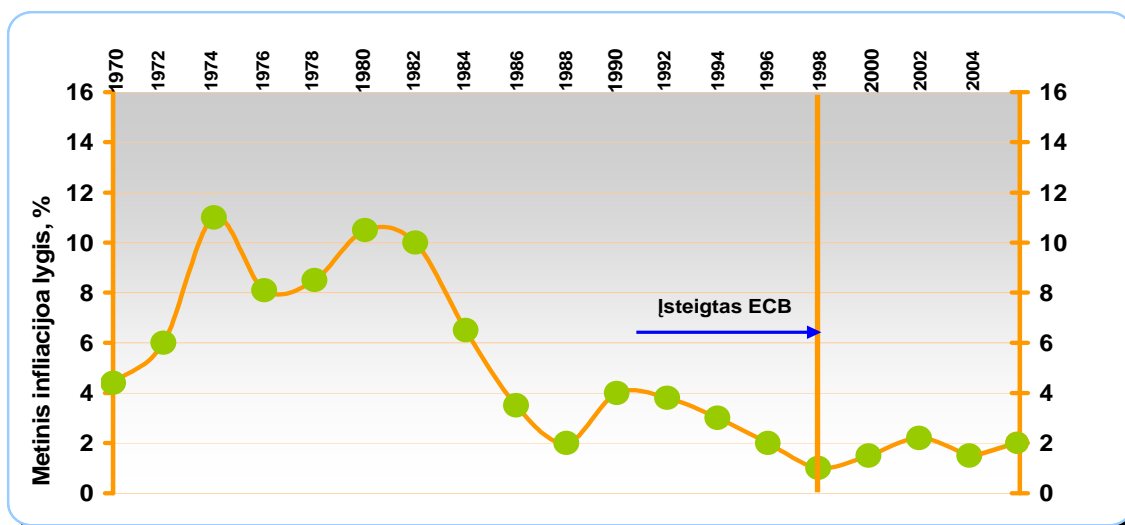
ES pareigūnų vertinimu, šie vienkartiniai kaštai visos ekonomikos mastu gali sudaryti maždaug apie 0,5% BVP (Kuodis, 2006, p. 9). Bet jie yra vienkartiniai, o euro nauda - daugkartinė, ateinanti kiekvienais buvimo euro zonoje metais. Be to, didelė dalis tų išlaidų bus užsakymai Lietuvos įmonėms ir pajamos kitiems Lietuvos gyventojams, todėl grynosios sąnaudos bus santykinai nedidelės.

3.2.3. Infliacijos kilimas

Mūsų šalies gyventojai pagrindine euro įvedimo grėsme įvardija kainų šuolį. Aš manau, kad nerimas dėl kainų šuolio gerokai perdėtas. Aptariant šį argumentą, pasinaudosiu euro zonos šalių patirtimi.

Kainos po naujos valiutos įvedimo didėja kur kas lėčiau, nei tikisi gyventojai. Lietuva nėra jokia išimtis, daugelis Europos gyventojų irgi buvo įsitikinę, kad kainos gerokai padidės. Remiantis 2002 m. pabaigoje Europos Komisijos atliktu tyrimu, 80 proc. euro zonos gyventojų buvo įsitikinę, jog euro įvedimas gerokai padidino kainas. 2002 m. atliktas Europos statistikos agentūros

„Eurostat“ tyrimas. Jame pateikta išvada, kad per pusmetį euro įtaka galėjo siekti iki 0,2 proc. (žr. 12 pav.) (Dubauskas, 2006, p. 2). Taigi, realybė ir realybės suvokimas ėjo skirtingomis kryptimis.

Šaltinis: EUROSTAT, 2006; ECB, 2006

12 pav. Infliacija euro zonoje nuo 8-ojo dešimtmečio

Eurą įsivedusių šalių gyventojai skubėjo daryti išvadas, pamatę vos kelių produktų kainas - kai kurios nedaug kainuojančios prekės šiek tiek pabrango, pirkėjai padarė išvadas, jog pabrango viskas. Iš esmės visose euro zonos šalyse padidėjo kainos restoranuose bei kavinėse, pabrango kirpyklų, drabužių valymo ir automobilių remonto paslaugos. 2002 m. sausį, iškart po euro įvedimo, kainos restoranuose ir kavinėse padidėjo 3 kartus sparčiau už ankstesnių penkerių metų vidurkį. Tačiau bendroms gyventojų išlaidoms tai nepadarė tokios didelės įtakos, nes restoranuose ir kavinėse gyventojai išleidžia palyginti nedidelę pinigų dalį. Taip pat kai kurių prekių kainos buvo padidėjusios laikinai. Pavyzdžiui, kai kurių kavinių savininkai pastebėjo, kad padidėjus kainoms sumažėjo lankytojų srautas (Dubauskas, 2006, p. 2).

Kaip teigia buvęs Vokietijos ekonomikos ministerijos valstybės sekretorius Klausas Biurgeris, kad ši kampanija buvo sėkminga, tačiau problemų išvengti nepavyko. Vokietijoje lyginant 2001-ųjų gruodį su 2002-ųjų sausiu infliacija šoktelėjo nuo 1,3 iki 2,1 proc., tačiau metinis kainų augimas buvo mažesnis nei ankstesniais metais. Jo manymu euro įvedimas turėjo keletą neigimų įvykių, susijusių su kainų šuoliu. Visų pirma, tuo metu plykstelėjusi skandalinga kempinligės istorija, turėjusi nemažai įtakos maisto produktų kainoms. Be to, tų metų šalta žiema, itin padidino miestiečių išlaidas. Dar vienas sutapimas – minimu laikotarpiu įsigaliojo kai kurios mokesčių pataisos, padidinusios mokestinę naštą gyventojams. NORD/LB analitikas V. Titarenko atkreipė dėmesį, jog gyventojų ir verslininkų lūkesčiai turi didžiulę įtaką visai šalies ekonomikai. Optimistinės ar pesimistinės nuotaikos vertinant ateities perspektyvas paprastai apsprendžia tiek

investuotojų, tiek paprastų žmonių sprendimus. Būtent taip formuluojamas burbulas su visomis jį lydinčiomis negatyviomis pasekmėmis (Gabartas, 2005, p.11).

Svarbu pažymėti, kad euro įvedimo efektas kainoms nebuvo vienodas atskirose euro zonos šalyse. Prancūzijoje poveikis buvo apie 0,2, o Olandijoje - net 0,6 procentinio punkto. Šie skirtumai tarp šalių galėjo būti sąlygoti: a. skirtingų konkurencijos laipsnių, b. didelių prekybos centrų dominavimo prekybos sektoriuje laipsnių, bei c. skirtingų paklausos augimo tempų euro įvedimo metu – gerokai lengviau apvalinti kainas į nepalankesnę vartotojui pusę yra greitai augančios ekonomikos ir namų ūkių pajamų sąlygomis (žr. 13 lentelę).

13 lentelė

Euro zonos šalių infliacija, proc.

Šalis	2001 m.	2002 m.	2003 m.	2004 m.
12 euro zonos šalių	2,4	2,3	2,1	2,1
Airija	4,0	4,7	4,0	2,3
Austrija	2,3	1,7	1,3	2,0
Belgija	2,4	1,6	1,5	1,9
Graikija	3,7	3,9	3,4	3,0
Ispanija	2,8	3,6	3,1	3,1
Italija	2,3	2,6	2,8	2,3
Liuksemburgas	2,4	2,1	2,5	3,2
Olandija	5,1	3,9	2,2	1,4
Portugalija	4,4	3,7	3,3	2,5
Prancūzija	1,8	1,9	2,2	2,3
Suomija	2,7	2,0	1,3	0,1
Vokietija	1,9	1,3	1,0	1,8

Šaltinis: Eurostat, General economic background, 2006

Graikijoje, kuri yra viena labiausiai atsilikusių euro zonos šalių, irgi nebuvo drastiško kainų šuolio. Vos įvedus eurą, maisto kainos Graikijoje pakilo dar 3,35 proc. Bet jau 2002 metais vasarį kainos pradėjo mažėti. Maisto kainų indeksas 2002-aisiais Graikijoje buvo 5,3 proc. didesnis nei 2001 metais. Bet iki euro įvedimo maisto kainos didėjo tik šiek tiek mažesniu tempu. 2001-aisiais maisto pabrango 5 proc. Remiantis statistika, 2002-aisiais iš 12 euro zonos šalių penkiose infliacijos tempai buvo spartesni negu ankstesniais metais, o septyniose kainų sugimas kaip tik buvo lėtesnis (Eurostat, 2006).

Šiuo aspektu, greitai auganti Lietuvos ekonomika yra su euro įvedimu susijusios infliacijos padidėjimo rizikos šaltinis. Nedaug kainuojančių prekių pabrangimas yra pastebimas iš karto ir dėl kainų apvalinimo. Lietuvos ekonomika auga pakankamai greitai, todėl yra rizika, kad bus mėginama poknaudžiauti apvalinant kainas. Tai galima paaiškinti įmonių mėginimu pasinaudoti politiniais pokyčiais bandant didinti savo produktų kainas. Tikėtina, jog panašiai gali elgtis ir kai

kurios Lietuvos įmonės, kurios dėl konkurencinio spaudimo ir kitų veiksnių gana vangiai didina kainas ir stengiasi išnaudoti bet kokią galimybę tai padaryti tokiu būdu, kad vartotojai to nepastebėtų. Tačiau ilginiui tokį manipuliavimą kainomis apribos konkurencija. Siekiant apsisaugoti nuo piktnaudžiavimo prieš įvedant eurą kainos bus skelbiamos ir litais, ir eurai. Be to, bus viešai skelbiama apie pažeidimus perskaičiuojant kainas.

3.3. Nesijungimo į euro zoną pasekmės

Pagrindinis nuostolis neįstojus laiku į euro zoną – tai, kad susilpnėja tarptautinis pasitikėjimas, padidėja valiutos bei šalies rizika, dėl ko gali sumažėti užsienio investicijos, didėti atotrūkis tarp palūkanų, kadangi didėtų lito kurso rizika, taigi sparčiau nei euro zonoje gali brangti paskolos.

Buvo ir optimistinių prognozių dėl nesijungimo laiku į euro zoną. Namų Inžinerijos Centro direktorius R. Kudarauskas teigė, jog jautriausias dalykas, kuris bus atidėtas laikotarpiui, kol euro nebus Lietuvoje, - kainų didėjimas. Nors valdžios institucijos kategoriškai neigia tokią galimybę ir tikina, jog galimas kainų didėjimas bus užkardytas įvairiomis priemonėmis, tarp jų ir prekybininkų vadinamuoju Gerosios verslo praktikos kodeksu. Tačiau kai kurių pašnekovų nuomone, kainų šuolis bus, nes taip įvyko visose ES valiutą įsivedusiose šalyse, ir jo sutramdyti beveik neįmanoma. Tai reiškia, kad, vykstant kainų suartėjimui, įmonės bus priverstos kelti atlyginimus. „Kai kurioms tai reikš bankrotą“, - mąsto D. Kudarauskas. Anot jo, apie tai niekas nekalba, bet algas kelti reikės, kad žmonės galėtų išgyventi ir nebūtų socialinio sprogo.

AB banko Hansabanko Kauno regiono skyriaus kredito analitikas Andrius Vaičiulis mano, kad euro įvedimo planų atidėjimas lemtų ir pokyčius nekilnojamojo turto rinkoje – daug gyventojų euro įvedimą sieja su kainų šuoliu ir nori būstą įsigyti dar iki jį įvedant, tad nukėlus eurą gali atsidėti ir jų būsto pirkimo planai. Lietuvai likus už euro zonos borto, rinkoje atsiras daugiau pardavėjų, kuriems tikrovė sužlugdė lūkesčius, tai galėtų išprovokuoti tų būstų išpardavimą, o pasiūlai padidėjus kainos sumažėtų.

Spėjama, kad užsienio investuotojai į euro įvedimą reaguotų įvairiai: jautriausiai – tie, kurie Lietuvoje dar tik planuoja investuoti ir kurių veikla yra susijusi su eksportu ar importu, vadinasi, jie yra labai jautrūs galimam valiutos kurso kitimui. Mažiau dėmesio valiutos pakeitimui skirtų investuotojai, kurių veikla orientuota į Lietuvos rinką, o jau įsikūrę Lietuvoje investuotojai iš vis nereaguotų.

Todėl nepateisinti lūkesčiai dėl stojimo į euro zoną daugiausiai įtakos turės nekilnojamojo turto rinkai, prekybos, finansų sektoriams, kurie ruošėsi euro įvedimui, taip pat gali šiek tiek gali išaugti palūkanų normos litais.

IŠVADOS

Atlikus tyrimą, galima būtų išskirti šias išvadas:

1. Išnagrinėjus buvusių pinigų sąjungų patirtį, galima teigti, jog sąjungos, kurias kuriant nebuvo siekiama politinės integracijos (pvz., Lotynų Amerikos, Vokietijos ir Austrijos bei Skandinavijos pinigų sąjungos), gyvavo neilgai. Visų pirma viena iš svarbiausių pinigų kūrimosi priešasčių buvo politinės sąjungos egzistavimas. Politinės sąjungos įvairiose šalyse buvo kuriamos labai skirtingai: kai kuriose – iki sudarant pinigų sąjungą, kitose – pastarąsias jau sudarius. Patirtis rodo, jog pinigų sąjungos, kurios rėmėsi pinigų politikos centralizuotu funkcionavimo principu, buvo kur kas sėkmingesnės ir labiau atsparios neigiamam išorės krizių poveikiui.

2. Šiuo metu pasaulyje veikiančios ekonominė ir pinigų sąjunga Europoje, Vakarų Afrikos ekonominė ir pinigų bei Rytų Karibų pinigų sąjungos ir Centrinės Afrikos ekonominė ir pinigų bendrija labai skiriasi viena nuo kitos tiek potencialu, tiek ir ekonominės integracijos laipsniu.

3. Tarptautinės pinigų sistemos kontekste ekonominės ir pinigų sąjungos Europoje sukūrimas yra svarbiausias įvykis nuo tada, kai žlugo Breton Vudso susitarimo pagrindu funkcionavusi pasaulio pinigų sistema. Vertinant kitų pinigų sąjungos kontekste, euro projektas yra neprecedentinis įvykis pinigų istorijoje. Nėra buvę, jog grupė nepriklausomų valstybių, siekiančių sukurti pinigų sąjungą, atsisakytų savo nacionalinių pinigų ir kartu išlaikytų politinę nepriklausomybę. Tai lemia visiškai naują makroekonominės politikos derinį, besiremiantį bendromis vertybėmis ir vadovaujantis subsidiarumo principu, derinamomis Bendrijos ir nacionalinių vyriausybių politikomis.

4. Apskritai euro projektas yra traktuojamas kaip Europos integracijos proceso sėkmės simbolis. Visuomenės palankumas svyruoja tarp visiško užimtumo ir kainų stabilumo. Nors euro zonoje nedarbas ir sumažėjo, tačiau jis išliko gana didelis, o ekonomikos augimas buvo lėtesnis nei tikėtasi įvedant eurą. Tokia situacija, kad euro zona pasaulyje išliks santykinės stagnacijos zona, nėra neįmanoma. Didelis ekonomikos reguliavimo lygis, konkurencijos stoka, motyvaciją ieškotis darbo mažinanti dosni socialinės apaugos sistema, stiprios profesinės sąjungos – visa tai yra priešastys, lemiančios euro zonos palyginti menką ekonominį augimą.

5. Lietuvoje jau daugiau kaip dešimtmetį veikiantis valiutų valdybos modelis sąlygojo staigų infliacijos ir palūkanų kritimą, kas neabejotinai pasitarnavo po to sekusiam ekonomikos augimui ir stabilizavimuisi. Šalims su valiutų valdybomis tiesioginis perėjimas į euro zoną be režimo pakeitimo ir po privalomo dviejų metų dalyvavimo 2-ajame valiutų kurso mechanizme yra valiutų kurso geriausia politika.

6. Nors Lietuvos ekonominiai rodikliai yra vieni geriausių tarp naujųjų ES šalių narių, tačiau ilgalaikės šalies ūkio perspektyvos nėra tokios geros, kaip atrodo iš pirmo žvilgsnio. Jau netolimoje

ateityje galimi šie neigiami reiškiniai – kvalifikuotos darbo jėgos stygius, energijos nešėjų ir kai kurių svarbių žaliavų brangimo, paklausos kiek perkaitintoje nekilnojamojo turto rinkoje kritimas ir eksporto plėtros ženklus sulėtėjimas dėl stiprėjančio Kinijos gamintojų spaudimo.

7. Tikėtina, kad įstojus į euro zoną vis dėl to mūsų laimėjimai bus mažesni, negu kitų Vidurio ir Rytų Europos valstybėse, nes Lietuva jau yra susiejusi savo valiutą su euru, skirtingai nuo, pavyzdžiui, Lenkijos, Čekijos, Vengrijos. Pastarosios valstybės įsivesdamos eurą įgautų daugiau privalumų, nes daugelis turi jų vadinamąjį „reguliuojamo plaukiojančio“ valiutos kurso režimą ir už tai moka ne tik didesnių palūkanų, bet ir valiutos kurso neapibrėžtumo kainą; iš tiesų Lietuva šiuo metu jau yra tariamojoje euro zonoje. Litas beveik neturi savarankiškų pinigų požymių, nes jis susietas su euru.

8. Lietuva vykdo Maastrichto konvergencijos kriterijus (valiutos kurso ir viešųjų finansų stabilumo, valstybės skolos, palūkanų dydžio), išskyrus infliacijos reikalavimą. Remiantis trijų mažiausią infliaciją turinčių šalių rodikliais, Maastrichto kriterijus kovo mėnesį prilygsta 2,63 %, o Lietuvos vidutinė metinė infliacija pagal suderintą vartotojų kainų indeksą – 2,7 %. Tai pagrindinis argumentas, dėl ko mūsų šalies narystė euro zonoje nuo 2007 metų nepasitvirtins.

9. Lietuvos ekonominių konvergencijos (tiek nominaliosios, tiek realiosios) kriterijų vykdymas vertinamas per griežtai. Lietuvos Maastrichto kriterijų rodikliai yra daug geresni nei kai kurių euro zonos šalių (Italijos, Vokietijos, Prancūzijos, Graikijos). Ne visos dabartinės euro zonos narės tenkina Maastrichto kriterijus, bet šalys sėkmingai dalyvauja EPS, o tai leidžia teigti, kad ir Lietuvos, kaip mažos atviros ekonomikos šalies, narystė šioje sąjungoje neturėtų nei pakenkti, nei padėti euro zonai.

10. Diskusijose dėl vieningos valiutos privalumų ir trūkumų dažnai naudojamas optimalios valiutų erdvės modelis, manau neverta remtis vien šiuo modeliu, nes nei JAV nei apskritai jokia šalis nėra optimali valiutų erdvė, juk ir kiekvienos šalies regionai taip pat dažnai vystosi skirtingais tempais; jei šalis prieš stodama į euro zoną ir neatitinka šio verslo ciklo panašumo kriterijaus, tai, įstojus į euro zoną ir pradėjus veikti prekybos bei tarpusavio investicijų didėjimo mechanizmams, nedidelės koreliacijos problema pati laikui bėgant sumažės, taip pat prekybos didėjimas tarp Lietuvos ir euro zonos padidins verslo ciklo koreliaciją.

11. Nors būsimas valiutos pasikeitimas šalyje sulaukė daug diskusijų, specialistai neabejoja narystės euro zonoje nauda Lietuvos ekonomikai, nors jos nebus didelės – prekybos didėjimas su euro zonos šalimis, palūkanų lygių sumažėjimas, valiutos kaštų ir valiutos kurso apibrėžtumo išnykimas - visa tai suteiks postūmį užsienio investicijoms Lietuvoje, didins šalies BVP, mažės nedarbas. Prekybos padidėjimas vienu procentu tarp pinigų sąjungos šalių padidina pajamas vienam gyventojui maždaug trečdaliu procento. Štai kodėl didžiausia laukiama nauda iš euro įvedimo Lietuvoje - būtent prekybos ir pajamų didėjimas.

12. Vertinant euro įvedimo naudą, buvo konstatuojama, kad ES šalys, atsisakiusios valiutos, kasmet dėl valiutos keitimo kaštų eliminavimo padidins BVP nuo ketvirčio iki pusės procento (0,25-0,5%), o Lietuvoje vien euro pirkimo-pardavimo maržos panaikinimas leistų sutaupyti apie 29 mln. Lt (0,05% BVP).

13. Iš vienos pusės Lietuvos prekyba yra skatinama su euro zonos šalimis ir makroekonominė rizika Lietuvoje galėtų mažėti, tačiau ūkis taptų labiau priklausomas nuo didelių euro zonos šalių ekonominės politikos. Kadangi fiskalinė politika bus ribojama Maastrichto kriterijų, tai pagrindinis šokų poveikį švelninantis mechanizmas gali atsirasti daugiau dėl ekonomikos savireguliacijos, todėl reikia vengti darbo rinkos nelankstumą didinančių ekonominių sprendimų;

14. Greitai auganti Lietuvos ekonomika yra su euro įvedimu susijusios infliacijos padidėjimo rizikos šaltinis. Nedaug kainuojančių prekių pabrangimas yra pastebimas iš karto ir dėl kainų apvalinimo. Lietuvos ekonomika auga pakankamai greitai, todėl yra rizika, kad bus mėginama piktnaudžiauti apvalinant kainas.

15. Vienas iš infliacijos baimės paaiškinimų yra “per greitas plačių išvadų darymas” iš informacijos nuotrupų. Psichologai teigia, kad žmonės neproporcingai didelį dėmesį skiria nedaug kainuojančių prekių kainoms, kurias jie perka dažnai (kavos puodelis, laikraštis), nors šios išlaidos ir nesudaro reikšmingesnės dalies jų bendrųjų išlaidų. Ši psichologinė anomalija ir atsispindėjo visuomenės apklausose ir žiniasklaidoje. Antra logikos klaida, paaiškinanti šį paradoksą, yra “po to, reiškia, kad dėl to”. Pavyzdžiui, 2002 m. tikrai įvykusį daržovių ar mėsos pabrangimą vartotojai nepriskyrė blogam derliui ir kempinligės protrūkiui, kurie paaiškina didžiąją dalį šių prekių kainų didėjimo, bet nepelnytai susiejo tai su euro įvedimu. Kitas panašaus tipo blogas įvykių sutapimas buvo tuo metu prasidėjęs naftos kainos kilimas, akcizų padidinimas tabako gaminiams.

16. Euro įvedimo vienkartiniai kaštai visos ekonomikos mastu gali sudaryti maždaug apie 0,5% BVP. Bet jie yra vienkartiniai, o euro nauda - daugartinė, ateinanti kiekvienais buvimo euro zonoje metais. Be to, didelė dalis tų išlaidų bus užsakymai Lietuvos įmonėms ir pajamos kitiems Lietuvos gyventojams, todėl grynosios sąnaudos bus santykinai nedidelės.

17. Stojimas į euro erdvę Lietuvai duotų tik naudos, jos ūkio augimui suteiktų pagreitį. O jos neįvedus, padidėja valiutos bei šalies rizika, dėl ko gali sumažėti užsienio investicijos, didėti atotrūkis tarp palūkanų, taigi sparčiau nei euro zonoje gali brangti paskolos, gali atsirasti pokyčių nekilnojamo turto rinkoje.

18. Euro įvedimas ypatingai gera žinia konkurencingoms, į tarptautines rinkas orientuotoms įmonėms.

19. Nors euro įvedimas nėra reikšmingas infliaciją lemiantis veiksnys, o ilgesniu laikotarpiu turi tiesioginės neigiamos įtakos kainų kilimui, ateityje Lietuvos infliacijos tempai veikiausiai išliks

spartesni nei euro zonos vidurkis vien dėl realiosios konvergencijos ir kitų ilgalaikių struktūrinių veiksnių.

20. Vertinant ekonomines Lietuvos narystės euro zonoje pasekmes galima teigti, kad teigiamos pasekmės greičiausiai bus didesnės už neigiamas, nors pats Lietuvos įsijungimas į EPS yra susijęs su naujais rizikos šaltiniais.

LITERATŪRA

MOKSLINĖS LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. BORDO D. MICHAEL; JONUNG LARS. (1999) The future of the EMU. What does the history of monetary unions tell us? [interaktyvus]. Prepared for „Monetary unions conference“, London: City University Business school, 14 May, p. 34 [žiūrėta 2005m. lapkričio 21 d]. Prieiga per internetą: <http://papers.nber.org/papers/w7365.pdf>
2. CURRIE, David. (1997). The pros and cons of EMU [interaktyvus]. London: Economist intelligence unit, research Report. London, [žiūrėta 2005m. spalio 12 d]. Prieiga per internetą: <http://www.hm-treasury.gov.uk/media//0679E/emupc.pdf>
3. FREITAKAS E.; ŠINKŪNIENĖ K. (2003) Lietuvos makroekonominių rodiklių atitiktis Maastrichto sutarties kriterijams ir jų prognozė. Kaunas: Inžinerinė ekonomika Nr. 4 (35), 13-19 p. ISSN 1392-2785
4. IRVING I. (1999) For better or for worse: the euro and the CFA franc [interaktyvus]. Africa recovery, Vol. 12, 6 p. [žiūrėta 2005m. spalio 5d]. Prieiga per internetą: <http://www.un.org/ecosocdev/geninfo/afrec/subjindx/subpdfs/124euro.pdf>
5. KROPAS, Stasys; KROPIENĖ, Rūta. (2005) Europos pinigai. Vilnius: Lietuvos bankas, 350 p. ISBN 9986-651-40-9
6. KROPAS, Stasys. (1999) Kelias į pinigų sąjungą. Vilnius: Lietuvos draudimo finansų ir bankininkystės institutas, 1999. 142 p. ISBN 9986 13 6
7. KUODIS, Raimundas. (2003) Dėl narystės Ekonominėje ir pinigų sąjungoje siekiančių šalių valiutos kurso pasirinkimo strategijų. Pinigų studijos, Vilnius: Lietuvos bankas, Nr. 1, p. 5-22.
8. KUODIS, Raimundas. (2005) Maastrichto kriterijų įvykdymo Lietuvoje pavojai. Lietuvos bankas. LRI diskusija Svarbiausi iššūkiai Lietuvai įsijungiant į euro zoną. [interaktyvus]. Vilnius: Reval hotel Lietuva, gegužės 27 d. [žiūrėta 2006m. kovo 5d]. Prieiga per internetą <http://www.lbank.lt/lt/euras/1>
9. KUODIS, Raimundas. (2006) Euras Lietuvai už ir prieš. [interaktyvus] Konceptualūs klausimai. sausis. [žiūrėta 2006m. vasario 4d]. Prieiga per internetą <file:///C:/Documents%20and%20Settings/rkupraitiene/Local%20Settings/Temporary%20Internet%20Files/Content>
10. NAUSĖDA, Gitanas. (1999) Nacionalinės valiutos atsisakymas: privalumai ir trūkumai. Pinigų studijos, Vilnius: Lietuvos bankas. Nr. 2, p. 17-23.
11. PETRAUSKAS, Darius. (2005) Euro įvedimas Lietuvoje. [interaktyvus] Pranešimas Lietuvos pramoninkų konfederacijos prezidento posėdyje. Vilnius, balandžio 5d. p. 29

12. ŠARKINAS, Reinoldijus. (2004) Lietuvos kelias euro link: Lietuvos banko požiūris. Apžvalga iš pranešimas konferencijoje „Lietuvos kelias euro link: Lietuvos banko požiūris“, Vilnius: Pinigų studijos Nr. 4, p. 83 – 93.
13. ŠIAUDINIS, Sigitas. (2003) Šiuolaikinių valiutų valdybų operacinių sistemų veiksmingumas: diskusiją tęsiant. Pinigų studijos. Vilnius: Lietuvos bankas, Nr. 2, p. 5-23.
14. ŠIAUDINIS, Sigitas. (2001) Belaukiant lito susiejimo su euru. Pinigų studijos. Vilnius: Lietuvos bankas, Nr. 4, p. 74-78.
15. VETLOV, Igor. (2004) Euras – Lietuvos pinigai. Pinigų studijos, Vilnius: Lietuvos bankas, Nr. 4, p. 87-93.
16. ŽILINSKIS Ž., STARTIENĖ G. (2000) Tarptautinių valiutos kurso sistemų ir ekonominio šalių stabilumo ryšys. Ekonomika. Vilnius, Nr. 51, 164 p ISSN 1392-1224;

INFORMACIJOS ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

17. ADOMAITIS, Nerijus (2006.) Pinigų politika autopiloto geriau neišjungti. Vilnius: Verslo žinios, kovo 21 d. 14 p.
18. BUDRYTĖ A. (2005) AB SEBVilniaus bankas [interaktyvus]. Pranešimas konferencijai, gegužės 27 d. [žiūrėta 2005m. lapkričio 21 d]. Prieiga per internetą: <http://www.lrinka.lt/Pranesim/abudr.ppt>
19. ČIČINSKAS, Jonas. (2002) Lietuvos ekonomika augs euro užuovėjoje ar euro šešėlyje [interaktyvus]. Vilnius: Verslas. Banga. Nr. 4, [žiūrėta 2006m. kovo 10d]. Prieiga per internetą: <http://www.verslas.banga.lt/>
20. ČIČINSKAS, Jonas. (2006) Ar bus kitąmet euras [interaktyvus]. Integracijos žinios. [žiūrėta 2006m. kovo 10d]. Prieiga per internetą: <http://iz.euro.lt/index.php?571278125>
21. DUBAUSKAS, Mantas. (2006) Nerimas dėl kainų šuolio – gerokai perdėtas. Vilnius: Verslo žinios, sausio 23 d. 1 p.
22. European commission. (1999) Regular Report from the commission on Lithuanian's progress towards accession [interaktyvus]. Brussels, 87 p.[žiūrėta 2005m. spalio 5d]. Prieiga per internetą: http://europa.eu.int/comm/enlargement/report_10_99/pdf/en/lithuania_en.pdf
23. European Central Bank (2002). Annual report [interaktyvus]. Frankfurt am Main: European Central Bank, 2002, p. 1-268 [žiūrėta 2006 m. kovo 16d]. Prieiga per internetą: <http://www.ecb.int/pub/pdf/annrep/ar2002en.pdf>
24. European commission. (2005) Economic and monetary affairs [interaktyvus]. Paskolų palūkanų normos iki 2005 m. [žiūrėta 2006 m. balandžio 10d]. Prieiga per internetą: http://europa.eu.int/index_en.htm

25. Eurostat. General economic background [interaktyvus]. [žiūrėta 2006 m. vasario 14 d]. Prieiga per internetą:
http://epp.eurostat.cec.eu.int/portal/page?_pageid=1996,45323734&_dad=portal&_schema=PORTAL&screen=welcomeref&open=/&product=STRIND_ECOBAC&depth=2
26. GABARTAS, Renaldas. (2005) Antroji euro pusė. Kaunas: Kauno diena, liepos 21 d. 11 p.
27. IAIN BEGG. (2005) Catch-up, the transition to full participation in EMU and financial stability [interaktyvus]. European Institute, London school of economics and political science. 20 p.[žiūrėta 2006m. kovo 23d]. Prieiga per internetą:
<http://europa.eu.int/comm/economy.finance/events/2005/bx1forum1005/begg.en.pdf>
28. International monetary funds. (1997) EMU and the world economy [interaktyvus]. World economic outlook, October [žiūrėta 2005m. lapkričio 22 d]. Prieiga per internetą:
<http://www.imf.org/external/pubs/FT/Weo/WEO1097/WEOCON97.htm>
29. 30. KMIELIAUSKAS, Linas. (2006) Kas galima senbuviams negalima naujokams. Vilnius: Verslo žinios. Kovo 30 d. 14 p.
30. Lietuvos bankas. (2005a) Apie Lietuvos banko pagrindinio tikslo įgyvendinimą, funkcijų vykdymą ir bankų sistemos būklę 2005 m. Pranešimas teikiamas Lietuvos Respublikos Seimui [interaktyvus]. Vilnius: Lietuvos bankas, 63 p. [žiūrėta 2006m. balandžio 5 d]. Prieiga per internetą: http://www.lb.lt/lt/leidiniai/pranesimas_seimui/pranesimas_2005.pdf
31. Lietuvos bankas. (2005b) Statistika [interaktyvus]. Paskolų palūkanų normos iki 2005 m. [žiūrėta 2006m. balandžio 12 d]. Prieiga per internetą: <http://www.lb.lt/int/default.asp?pid=1>
32. Lietuvos bankas. (2005c) Apie banką [interaktyvus]. Atnaujinta 2005 gruodžio 13 d [žiūrėta 2006m. sausio 10d]. Prieiga per internetą: <http://www.lb.lt/lt/apie/istorija.html>
33. Lietuvos bankas. (2006) Konvergencijos kriterijai ir jų vykdymas [interaktyvus]. Atnaujinta balandžio 3 d. [žiūrėta 2006m. balandžio 8 d]. Prieiga per internetą:
<http://www.lb.lt/lt/euras/konvergencija.htm>
34. Lietuvos Respublikos Vyriausybė. (2004) Lietuvos 2004 – 2006 m. bendrojo programavimo dokumentas [interaktyvus]. Vilnius: Finansų ministerija, nutarimas Nr. 935, rugpjūčio 2 d, p. 25 [žiūrėta 2006m. balandžio 8 d]. Prieiga per internetą: http://www.smm.lt/es_parama/docs/2004-preliminarus_BPD_02.pdf
35. AB bankas NORD/LB Lietuva. (2005) Lietuvos ekonomikos apžvalga [interaktyvus]. Nr. 4 gruodžio mėn. [žiūrėta 2006m. balandžio 10d]. Prieiga per internetą:
http://www.nordlb.lt/files/Ataskaitos/Lithuanian/lea_2005_4n.pdf
36. AB bankas NORD/LB Lietuva. (2004) Lietuvos ekonomikos apžvalga [interaktyvus]. Nr. 1 kovo mėn. [žiūrėta 2006m. balandžio 12d]. Prieiga per internetą:
http://www.nordlb.lt/files/Ataskaitos/Lithuanian/lea_2004_1n.pdf

37. Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės. (2006) Užsienio prekyba [interaktyvus]. [žiūrėta 2006m. sausio 11d]. Prieiga per internetą: <http://www.std.lt/lt/pages/view/?id=1122>
38. SEB AB Vilniaus bankas. Palūkanų normos [interaktyvus]. [žiūrėta 2006m. balandžio 12 d]. Prieiga per internetą: <http://www.seb.lt/vbfin/interest/euriborGraph.fw>

KUPRAITIENĖ, Rūta. (2006) The analysis of possible economic changes in Lithuania after the integration into the European Monetary Union. MBA Graduation paper. Kaunas: Kaunas Faculty of Humanities, Vilnius University. 69 p.

SUMMARY

When Lithuania became an EU member, a legal obligation set in the memorandum of association of European Commission in the future to adopt common currency euro entered into power. This paper presents the analysis of pros and cons of Lithuanian membership in European Monetary Union, taking into account the ongoing discussions during the transitional period to euro zone and the current situation of Lithuania.

The object of research is the economic benefit of European Monetary Union. The hypothesis of research is that the membership of Lithuania in euro zone will have more positive than negative consequences. The purpose of the paper is to make the analysis of the influence of membership of Lithuania in euro zone to economy, to review possible pros and cons and to evaluate consequences to the development of economy of Lithuania.

If Lithuania entered the euro zone our gain would be smaller in comparison to other Central and Eastern European states because Lithuania has already linked its currency to Euro contrary to, for instance, Poland, the Czech Republic and Hungary. The latter states would gain more adopting euro because the majority of them have got the so called „regulated floating“ currency rate regime and for that pay the price of not only higher interests but also of indefinite currency rate. Although the future change of currency has met a lot of discussions in the country, the specialists have got no doubts as to the benefit of membership in EMU to the economy of Lithuania. However, that benefit will not be great – trade increase with euro zone countries, decrease of interests levels, disappearance of definite currency costs and currency rate – all of that will nurture foreign investments in Lithuania, increase country's GDP and decrease the unemployment. The adoption of euro is especially a piece of good news for competitive, to the international markets oriented enterprises. However, the integration of Lithuania into the euro area is also related to new sources of risk, such as the rise of inflation, one-time costs of euro adoption, small correlation of business cycles. The economy of Lithuania is increasing quite fast; therefore there is a risk that business people may be abusive in stating rounded prices. There would not be any significant changes if Lithuania did not enter the euro zone in time, however, the risk of currency and country may increase. That is the reason why foreign investments are decreasing, the margin between interests is increasing, so loans may get more expensive faster than in euro zone.

The structure of the paper: the paper consists of three parts. There are 13 tables, 12 pictures and 3 appendices in the paper. There are 38 positions of literature sources in the list of used literature.

Esu Vilniaus universiteto Kauno humanitarinio fakulteto, magistrantūros studijų tarptautinio verslo specialybės studentė Rūta Kupraitienė. Šiuo metu rašau baigiamąjį diplominį darbą, kurio tema „Ekonominių pokyčių Lietuvoje galimybių analizė, įstojus į Europos Pinigų Sąjungą“. Prašau Jūsų, esant galimybei atsakyti į mano pateiktus interviu klausimus. Šio interviu tikslas - išsiaiškinti narystės euro zonoje poveikį ekonomikai, jo privalumus ir trūkumus bei delsimo įvesti eurą pasekmes. Jūsų atsakymus panaudosiu Lietuvos ekonominių pasekmių, Lietuvai įsijungus į euro zoną, analizei atlikti.

- 1) Kai šalis atsisako savo nacionalinės valiutos ir įsiveda platesnės erdvės valiutą, ar tai sudaro prielaidas kilti žmonių gerovei?
- 2) Kaip Jūs vertinate dabartinę euro zonos ekonominę padėtį, jos privalumus ir trūkumus ?
- 3) Verta pastebėti, kad diskusijose dėl vieningos valiutos privalumų ir trūkumų dažnai naudojamas optimalios valiutų erdvės modelis. Juo remiantis siekiama įvertinti, ar egzistuoja tinkamos sąlygos naudoti vieningą valiutą tarp grupės šalių, iki tol naudojusią skirtingas valiutas – šių šalių ekonominių struktūrų ir ciklų suderinamumas, tarpusavio prekybos intensyvumas, gamybos veiksnių mobilumas ir darbo užmokesčio bei kainų lankstumas. Kaip Jūs vertinate naujųjų ES šalių narių pasirengimą vieningai pinigų politikai?
- 4) Ar ekonominiai skirtumai tarp šalių yra pakankamai svarbūs, kad būtų kliūtis bendros valiutos įsivedimui? Ir ar yra galimybė, kad šie skirtumai sumažės?
- 5) Ar euro įvedimas Lietuvoje, ilgainiui sudarys palankesnes sąlygas augti ekonomikai ir paspartins realų gyventojų pajamų didėjimą?
- 6) Kaip pakomentuotumėt valiutos keitimo kaštų išnykimo, pinigų pervedimo kaštų sumažėjimo naudą?
- 7) Iš ekonominių narystės euro zonoje privalumų galima išskirti: (a) valiutų konkurenciją, (b) skirtingų valiutų keitimo kaštų sumažėjimą, (c) didesnę aiškumą formuojantis kainoms, (d) postūmį tolesniam prekybos augimui ir investicijoms. Ar turit kitų, čia neišvardytų argumentų, dėl kurių padidėtų Lietuvos ekonominė nauda?
- 8) Kokių rūpesčių ateityje Lietuvos ekonomikai gali kelti narystė euro zonoje? Ar infliaciniai procesai nėra su tuo susiję?
- 9) Ar Jūs sutinkate su teiginiu, jog „dėl išliekančių didelių kainų skirtumų, šiek tiek didesnė infliacija naujai įstojusiose šalyse yra neišvengiama“?

10) Ar Lietuvoje gerokai didesnė žemės ūkio dalis ekonomikoje, palyginti su euro zona (pagal dirbančiuosius: 17% Lietuvoje, o ES-15 tik 4%, pagal BVP – 6% ir 2%) nėra vienas iš argumentų neįsivesti euro?

11) Ar mūsų šalies ekonomika privalo augti greičiau nei kitos euro zonos šalies? Jei taip tai kodėl?

12) Ar pritariate nuomonei, jog delsimas įvesti bendrąją valiutą būtų „neracionalus žingsnis, nes palyginti su dalyvavimu ekonominėje ir pinigų sąjungoje, didintų Lietuvos ūkio sąnaudas ir lėtintų ekonomikos augimą“? Ir kokios būtų delsimo įvesti eurą pasekmės?

13) Ar pritariat išvadai, jog stojimo į Europos Pinigų Sąjungą teigiamos pasekmės greičiausiai bus didesnės už neigiamas.

DĖKOJU UŽ POKALBĮ

**Vilniaus universiteto Kauno humanitarinio fakulteto TVM 2 gr.
magistrantė Rūta Kupraitienė**

APKLAUSTŲ RESPONDENTŲ SĄRAŠAS

1. Freitakas E., daktaras docentas, Finansų ir Apskaitos katedra, Vilniaus Universitetas Kauno humanitarinis fakultetas
2. Kudabienė V, finansų analitikė, AB Liteksas
3. Kudarauskas R., direktorius, Namų inžinerijos centras
4. Kurtkuvienė E., vyr. finansininkė, UAB „TUV uolektis“
5. Lašinskas K., projektų vadovas, IBM Lietuva
6. Milieška M., atstovas spaudai, Ryšių su visuomene skyrius, Lietuvos bankas
7. Vaičiulis A., kredito analitikas, AB bankas Hansabankas Kauno regiono skyrius

EURO ZONOS ŠALIŲ NARIŲ MASTRICHTO KRITERIJŲ TENKINIMAS 1999-2005 M.

Šalis	Istojiimo data	Kainų stabilumas	Biudžeto deficitai	Valstybės skola
Belgija	1999.01.01	Tenkina	Tenkina	Viršija nuo 1999 m.
Airija	1999.01.01	Viršijo 1998.11-2005.06	Tenkina	Tenkina
Portugalija	1999.01.01	Viršijo 2000.09-2005.05	Tenkina	Tenkina
Vokietija	1999.01.01	Tenkina	Viršija nuo 2001 m. pradžios	Viršija nuo 2001 m. pabaigos
Italija	1999.01.01	Viršijo 2003.11-2005.03	Viršija nuo 2002 m. pabaigos	Viršija nuo 1999 m.
Suomija	1999.01.01	Tenkina	Tenkina	Tenkina
Graikija	1999.01.01	Viršija nuo 2000.09	Viršija nuo 1999 m.	Viršija nuo 1999 m.
Liuksemburgas	1999.01.01	Viršijo 1999-2000 ir nuo 2003 m.	Tenkina	Tenkina
Ispanija	1999.01.01	Viršijo 2000.05-2001.09 ir nuo 2004.05	Tenkina	Tenkina
Nyderlandai	1999.01.01	Viršijo 2000.12-2003.10	Tenkina	Tenkina
Prancūzija	1999.01.01	Tenkina	Viršija nuo 2002 m.	Viršija nuo 2002 m.
Austrija	1999.01.01	Tenkina	Tenkina	Viršija nuo 1999 m.

Šaltinis: Verslo žinios, 2006.03.21, p. 2